

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Α. ΘΩΜΑΣ, Δ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ, Κ. ΓΙΩΡΓΑΛΛΗΣ, Α. ΓΡΑΒΑΡΗ,
ΜΙΧ. ΠΑΣΙ'ΑΡΔΗΣ, ΑΝΤ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ, L. DURRELL, ΚΥΠΡΟΣ
ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΠΟΠΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ, ΧΡΙΣΤΟΥΛΑ ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗ,
ΕΥΑΓΓ. ΜΑΜΑΣ, DE LA CRUZ, ΙΑΚ. ΚΥΘΟΡΕΩΤΗΣ, Ζ. ΞΗΡΟΥ-
ΡΗΣ, Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, Ε. GUZZI.

222

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
Υπεύθυνος εκδότης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Άνδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 65900

Έτησια συνδρομή	ΚΕ2.000 μίλε
Έτησια συνδρομή δια βιβλιοθήκες, σχολεία, οργανισμούς	£3.000 μίλε
Έτησια συνδρομή έξωτερικού	300 δραχμές ή \$10 (δολάρια)
Τιμή Τεύχους	£0.300 μίλε
Τιμή διπλού τεύχους	£0.600 μίλε

Τά χειρόγραφα δέν έπιστρέφονται. Κλισέ καί φωτογραφίες έπιστρέφονται.
100 ανάτυπα πρós 750 μίλε τή σελίδα πληρώνονται από τόν συγγραφέα στόν τυπογράφο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΘΩΜΑΣ: Τέσσερα ποιήματα	113
Δ. Β. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ: Δυό ποιήματα του 1955-59	115
Κ. ΓΙΩΡΓΑΛΛΗΣ: Τά χνάρια	116
Α. ΓΡΑΒΑΡΗ: Ή Ξένη	117
ΜΙΧ. ΠΑΪΣΙΑΡΔΗΣ: Στόν ποιητή Παντ. Μηχανικό	118
ΑΝΤ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ: Χριστ. Γαλατόπουλος	119
L. DURRELL (μετ. Κ. Χρυσάνθη): Μανώλης άπ' τήν Κω	132
ΠΟΠΗ ΚΟΥΣΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ: Στή Μονή του Μαχαιρά	133
ΧΡΙΣΤΟΥΛΛΑ ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗ: Πεζοτράγουδο πουΐγινε τραγούδι	135
ΕΥΑΓΓ. ΜΑΜΑΣ: Ν. Καζαντζάκη «Έκκληση πρós τούς διανοομένους του κόσμου»	136
DE LA CRUZ (μτ. Κ. Χρυσάνθη): Στήν Έλπιδα	138

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Πέθανε ό Παντ. Μηχανικός. Πώς όμως; —
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Κ. Χρυσάνθη: Μαίρη Π. Σταύρου «Ένοχος», Τ. Κόρφη «Ένα έ-
ρημο σπίτι», Κ. Άσημακόπουλου «Του Ίεροϋ Λόχου», Φ. Σταυριδη «Άπομυθοποίηση» —
Ίακ. Κυθρεώτη: Βασ. Λιμνάτου «Αιματόβρεχτη γή» — Ζάχου Ξηροτύρη: Λ.
Φαντάζη «Ψδή στήν Κύπρο» — Γ. Χατζηκωστή: Ι. Θεοχαριδου «Άνάμεσα σ' ένα
φέρετρο κι' ένα ήλιο», Ε. Ν. Πλατή «Νικ. Βρεττάχου: Έπιστροφή από τούς Δελφούς»,
Άδ. Διαμαντή «Λεπτομέρειες στήν Κύπρο», Κ. Σταμάτη «Όμηρος ό βουκολικός» —
Ε. Guzzi (μετ. Γ. Χατζηκωστή): Κ. Chrisanthis & Α. Kuros "L' Elettra" — ΓΕΝΙΚΑ
— ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ: Κ. Χρυσάνθη: Θεατρικές άποδελτιώσεις καί δυό μονόπρακτα.

Υπεύθυνος κατά τόν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθη.
Τυπώθηκε στα Τυπογραφεία «ΘΕΟΠΡΕΣΣ» Λτδ., Τηλ. 44940 - 48883, Λευκωσία

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

(Από πνευματική ομάδα)

Υπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΘ'

ΜΑΡΤΗΣ 1979

ΑΡ. 222

ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΠΕΝΤΑΔΑΚΤΥΛΟΣ 1

Στά διάσελα τῶν ἀνέμων
κεῖ πού πλανιοῦνταν μανιασμένοι ἦρωες
κι ἐρωτημένες θεές
τώρα κατοικᾶ ἡ ὄργη λυσίκομη.
Τώρα πίσω ἀπ' τοῦ μικροῦ δάσου τίς σκιές
ἐνεδρεύει ὁ κεραυνός μονομάτης.

Ἀπλώθηκε φωνή μελανηφόρος
ὕστερα κούρνιασε στό μικρό δάσος
ὅπου πάει ὁ ἀγέρας γυρεύοντας
τὰ φτερά τῶν Ἑλλήνων
ὅπου πάει ὁ ἀγέρας γυρεύοντας
κούρση ἀρίφνητα καρδιῶν
γυρεύοντας ναούς κι ἀγγέλους ρημαγμένους.
Στά μαλιά του χρυσό κοπάδι ἢ Ἄνοιξη.

Ὁ ἀδερφός σου πᾶνε δυὸ χρόνια
π' ἀναλήφθηκε στήν ἄγνοια.
Κι ὁ δικός μου; εἶπε ἡ μάνα
κι οἱ δικοί μας; εἶπαν οἱ ἄλλοι.
Σιωπώντας ἀναπαύεται στό καυκί της ἡ κακία.

Στά μαλιά τ' ἀγέρα πιάστηκε ἡ φωνή
μαύρη μαντήλα ἀτελεσφόρητη.
Ποῦ εἶναι οἱ ἀδερφοί μας;
Ἀκούμπησε τὸ μικρό δάσο στά πεῦκα του
μικρός σκαντζόχοιρος καὶ νυφίτσα ἢ ἐλπίδα του
φοβήθηκαν στήν κίνηση.

Ἴδου ὁ αἰώνας μου, εἶπα,
ζεῖ ἐκπορνεύων καὶ πορνεύομενος.

ΠΕΝΤΑΔΑΚΤΥΛΟΣ 2

Κάθε πού ξημερώνει
 τὸ θουνὸ ἀναλύεται
 στὴν πρώτη του βλῆ
 τὴν πρωταρχικὴ
 φῶς πανάρχαιο καὶ μόχθος
 καὶ στὴν κορφή του νὰ περπατᾶ
 ἕνας θεός

ἐλεήμων ἢ ἐκδικητῆς
 Ὁ Ἅγιος πού ξέφυγε ἀπ' τὸ εἰκονοστάσι
 τ' Ἁγ Χρυσόστομου

κι ἐσὺ φτωχὸς θνητὸς
 πάσχοντας ὑπὸ ἀγνοια τῶν καιρῶν
 νὰ πασκίζεις νὰ φτάσεις
 τὸ θουνὸ
 νὰ πᾶς ἀντίπερα
 νὰ πᾶς κατὰ μῆκος ἢ κατὰ πλάτος ἢ κατὰ ὕψος
 τοῦ θουνοῦ τοῦ ἄλλοτε δικοῦ σου
 καὶ τοῦ ἁγίου σου

προσκυνητῆς ἀπαιτητικὸς
 μὲ τάματα κι αἰτήματα.

ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ

Εἶδαμε τὸ θάνατο καὶ τὴν καταστροφὴ
 ἔξω ἀπ' τὰ χοντρά βενετσιάνικα τείχη τῆς Ἀμμοχώστου
 ὅταν παντιέρες ἀνέμιζαν τὸ θάνατο
 ὅταν στίφη φώναζαν τὸ θάνατο
 καθὼς ὁ Μπραγαδίνος ἀγωνιζόταν
 ὄχι πιά γιὰ τὴ Γαληνότατη
 ἀλλὰ γιὰ ζωὴ, τιμὴ καὶ λεφτεριά
 ἔννοιες πού τόσο ξέφτισαν στὴν ἐποχὴ μας.

ΤΟΥΤΟΣ Ο ΤΟΠΟΣ

Σὰν βούλιαξε τὸ καράδι τους
 κι εἶδαν τὸ θάνατο μ' ἄλλα μάτια
 στήσαν τὰ κουπιὰ στὴν ἄμμουδιά
 κι ἀνέμισαν στὴν κορφή τους
 τὸ τραγοῦδι
 οἱ ναυαγοί.

Νὰ ρίξει ὁ ἥλιος
 φωνὴ δυνατὴ
 νὰ φυσήξει
 στὰ πανιά τῆς ὑπομονῆς μας
 νὰ πάρουμε τίς πέντε θάλασσες

νὰ φέρουμε τὴν πραιμάτεια μας
 μὲ τὸν ἄνεμο
 μὲ τὴν αὐγὴ.

Τοῦτος ὁ τόπος
 γεμάτος θάλασσα κι οὐρανὸ
 γεμάτος οὐρανὸ καὶ καράβια
 ταξιθεύει τὴ θλίψη μας.

Ἄπ' ἐπου ξεκίνησα γυρνῶ
 στὴ γαλάζια θάλασσα
 καὶ τίς σκληρὲς πέτρες.

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ 1955 · 1959

Η ΜΑΝΑ ΤΟΥ ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ

- Τοῦ ἀντρειωμένου ὁ θάνατος κρῶγμα ἀετοῦ σκορπιέται
ἀπάνου ἀπὸ τὰ κράκουρα κι' ἀπάνου ἀπὸ τὶς ράχες·
στοιχειώνει στὰ ἐρμολίθαρα καὶ στὰ κλωνιά ὀρχιέται,
στὴν πικροθάλασσα ἄλαφριά κύμα τὸ κύμα φεύγει.
- 5 Σ' ἄγρια πέτρα ἔγερνε τοῦ Αὐξεντίου ἡ μάνα,
θωροῦσε πρὸς τὶς λογοσιῆς καὶ στὰ βαθιά ρουμάνια,
λογιώταν ἔρμου πόλεμου τὶς πίκρες καὶ τὶς ἔγνιες
ποῦ ὁ γιὸς ἐδέχτη, σ' ἔρωτα τῆς Λευτεριάς ταγμένος.
- 10 Κι' ἔφτασε ὁ Ἀγέρας πέτοντας πὰ στὶς κορφές, στὰ πλάγια·
γλυκὰ - γλυκὰ τὴ χαιρετᾷ, γλυκὰ - γλυκὰ τῆς λέγει·
—«Τί καρτερεῖς, καλοκυρά, καὶ τί θωρεῖς τοῦ μάρκου·
μῆνα τοῦ γάμου καρτερεῖς παιχνίδια καὶ λαγούτα,
μῆνα τῆς νύφης τὴ θωριά, σὰν ἥλιος ὅπου λάμπει;
Γιὰ ἰδές, κι' ἀλήθεια, ἀκούγονται παιχνίδια καὶ λαγούτα·
- 15 μάλιστα τὸ γάμο διαλαλοῦν κι' οὐδὲ τὴ νύφη φάλλουν·
τὰ ὄργανα τοῦ Χάροντα καὶ τῆς θανῆς τοῦ γιου σου!»
Τὸ πετραχείλι ράϊσε, φιλή φωνὴ ρωτᾷ·
—«Ἀφέντη Ἀγέρα καὶ πικρὲ μαντάτορα, εἰπέ μου·
ἡ νύφη ποιᾷ, ποῦ τὸν ὕγιό στ' ἀγκάλια τῆς κατέχει
20 κι' ὀρφάνεψε τὴ σκοτεινὴ, παντέρμη ἀγκαλιά μου;»
Κι' εἶπε ὁ Ἀγέρας, ἀλαφρὰ πλανεύοντας τὰ λόγια·
—«Ἡ Λευτεριά τὸν ἔγαπᾷ κι' ἡ Λευτεριά τὸν ἔχει·
καὶ στοῦ σπιτιοῦ, ἡ μάνα τῆς, τὴ θύρα, τώρα μνήσκει
καὶ καρτερεῖ τους, ἀψηλὴ, ἡ θεία Ἀθανασία!»
- 25 Ὅρθῃ κραυγὴν ἀνάσχωσε, ἀγέλασε τ' ἀχείλι·
δάκρυο δὲν τρεμοσάλεψε, λυγμὸς δὲν εἰσακούστη·
στητὸ χορὸν ἐδιάβαινε, στητὸ κι' ἀντρειωμένο!

14.3.1957

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΣ

- Τί ἔχεις, ἀητέ, καὶ δέρνεσαι κορφὴ - κορφὴ στὰ οὐράνια;
Ἀπλώνεις τὶς φτεροῦγες σου στὴ συγνεφιά καὶ κράξεις
βροχινὴ φωνὴ κι' ἀντιλαλοῦν τὰ ἔρμα καταράχια.
5 Σπῆλιο δὲν καταδέχεσαι, ράχες δὲν συλλογᾷσαι,
στὴν καταχνιά καὶ στὴ βροχὴ ἄγριον ὑψώνεις θρῆνο.
Διάβαινεις ἀπ' τὰ πέλαγα τὰ νοτερά, τοὺς κάμπους,
σ' ὀρθὸ βουνὸν ἐκούρνιασες, γυμνὸ κλωνι ἐλάτου.
Κι' ἀσκώθη ἀπ' τὰ χώματα φιλή φωνὴ καὶ λέει,
πετροχελίδονο ἔκραξε, ζυγώνει σε στὰ κλώνια·

- 10 —«Τί ἔχεις, Ρήγα, καὶ θρηγεῖς, Ἀφέντη, καὶ σακρῶζεις;
Ραῖζουν θράχοι σάν περνᾶς, τὸ μαῦρο χῶμα ἀνοίγει
καὶ τὰ μικρὰ τὰ λούλουδα χλώμιο κεφάλι γέρονον».
Κι' ὁ ἀητὸς δὲν προσμιᾶ, κι' ὁ ἀητὸς δὲν κρένει
φωτιά τὸ βλέμμα κράταε κι' ἐθώραε τὸ Χάρο
- 15 στῆς Κύπρος πού περπάταε τοὺς φλογισμένους τόπους
καὶ σειῶνταν τοῦ ἡ ἄρματωσιὰ καὶ γέλαε τὸ βῆμα
ἔρμα κορμιὰ ἀφανίζοντας στὴ μαύρη ἀγκαλιά του.
Μὰ τὸ πουλάκι λάλησε, τὸ πετροχελιδόνι,
φιλή φωνῆν ἀνάσκωσε, φιλή καὶ θεριεμένη'
- 20 —«Ρήγα γιὰ ἰδὲς καὶ Ἀητὲ κι' Ἀφέντη θῶρει τώρα
σιὰ ματωμένα περπατεῖ τ' ἀλώνια καὶ χορευεῖ
παρθένα γαλανόματη χορὸν ἀναστημένο
κι' ἀκολουθοῦν ἀστέρευτοι τῶν χορευτῶν οἱ γύροι».
Ἐορθή φωνῆ ἐσκόρπισε, ὀρθή φωνῆ ρωτάει'
- 25 —«Καλὸ πετροχελιδόνι κι' ὑγιὲ τοῦ λόγγου, πέσμου,
ποιά ἴναι ἡ κόρη κι' οἱ λαμπροὶ τῶν χορευτῶν οἱ γύροι;»
Καὶ τὸ πουλάκι λάλησε λαλιὰν ἄλαφρωμένη'
—«Ἡ Λευτεριά κορφή - κορφή κι' ὀπίσω οἱ ἀντρειωμένοι!»

9.2.1957

Δ. Β. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ

 ΤΑ ΧΝΑΡΙΑ

Σβῆστε τὰ χνάρια μας
ἀπὸ τῆ ματωμένη ἄμμο
σβῆστε τίς πινακίδες μας
ἀπ' τίς πλατεῖες τίς λεωφόρους
πού σᾶς φτιάξαμε
διάζοντας ἀπανωτὰ τὴν ἱστορία.

Σβῆστε τὰ χνάρια πού χαράξαμε
στὴ μνήμη σας
μὲ τὸ στιλέτο στὴν καρδιά
τῶν ἀδελφιῶν μας.

Ἰσοπεδῶστε τὰ βουνὰ
καὶ τὰ ρουμάνια μας

καὶ κατεβάστε τίς πολύχρωμες
σημαῖες πού σᾶς στήσαμε
στοὺς δρόμους μας
πού θάψαμε μὲ αἷμα.

Μωλῶστε τὰ ποτάμια πού βαθύναμε
πού αἰῶνες τώρα ἀκολουθοῦν
τὴν ἴδια ἀναλλοίωτη πορεία
μωλῶστε τὰ πελάγη
καὶ τὰ ρέματα
πού ὀροθετοῦν τὰ εἶδη τῶν ἀνθρώπων.

ΚΩΣΤΑΣ ΓΙΩΡΓΑΜΛΙΔΗΣ

Η ΞΕΝΗ

—Μην τὸ κάμης γιέ μου, νάχης τὴν εὐχή μου.

—Θὰ τὴν πάρω μάνα.

—Μὴ μὲ φαρμακῶνεις γιέ μου. Τόσα χρόνια πίνω φαρμάκια. Τόσα χρόνια ἡ καρδιά μου μαύρη, μὴ μοῦ τὴ μαυρίζεις ἄλλο.

—Μὰ γιατί μάνα, τί σοῦ ἔκαμε; Εἶναι καλή, ὁμορφη...

—Τίποτα δὲ μοῦκανε γιόκα μου, καλή εἶναι, ἄγγελος εἶναι μὰ ποῦ τὴν ξέρεις; Ποῦ τὴν εἶδες; Μέρεις μόνο ποῦ τὴ γνώρισες ξένη γιέ μου, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ κόσμου. Ἄλλη πίστη, ἄλλη ράτσα. Τί θὰ γίνῃ ἀν αὐριο θυμηθῆ τὸν τόπο της καὶ θελήσει νὰ φύγῃ; Πῶς θὰ ζήσῃ μαζί μας, τὴ γλώσσα μας δὲν τὴν ξέρει, πῶς ζοῦμε δὲν ξέρει. Μήτε στὴν ἐκκλησιά μαζί μου νὰ τὴν πάρω, μήτε στὸν τάφο τοῦ κύρη σου, νὰ τῆς πῶ πῶς καπνίζω, πῶς μεταφυτεύω τὸ μεταξάκι, τίποτα. Τόσες κοπέλλες στὴ γειτονιά, πουλιά ποῦ μεγάλωσαν πὲς μὲς τὴν φωληά μας, ποῦ ξέρουμε τὴ γενιά τους, πᾶς νὰ πάρῃς ἓνα χελιδόνι; Δὲν θὰ μείνῃ, γιέ μου. Θὰ σὲ πάρῃ κι' ἐσένα καὶ θὰ μοῦ φύγῃς.

—Θὰ μείνῃ, μάνα θὰ τὸ δῆς.

—Ἄχ ἐσεῖς οἱ νέοι.

Σκουπίζει ἢ κυρὰ τὸ δάκρυ της. Καθισμένη στὸ σκαμνὶ της, κάτω ἀπ' τὴ μανταρινιά πῆρε ν' ἀναθυμᾶται. Λέξῃ τὴ λέξῃ. Κουβέντες παληές. Θᾶναι κοντὰ δεκαπέντε χρόνια ποῦ τάπε τοῦτα μὲ τὸν Νικολή της.

Διπλώθηκε στὴ μαύρη μαντήλα της σὰν τὴ φύσηξε τ' ἀεράκι τοῦ δειλιοῦ. Τὰ χοντρά κακοπαθημένα της δάκτυλα ἄδραξαν τὸ πάπλωμα κι' ἡ χούφτα της ἐσφιξε τὸ βελόνάκι. Θηλειὰ τὴ θηλειὰ, ποῦ μοντάρει στὸ προικιὸ τῆς ἐγγονῆς της, ξετυλίγει τὸ κουδᾶρι τῆς ἀνάμνησης. Ζωὴ κι' ἡ δικὴ της. Χήρα στὰ εἰκοσιπέντε. Χώρια ἢ ὀρφάνια ἀπ' τὴ μάνα, στὰ μικρά της. Χώρια ποῦ στὸ σπῆτι τοῦ πατέρα ἓνα τσοῦρμπο παιδιὰ δὲ χόρτασαν ψωμί. Νερούλας, μὲ τοὺς κάδους καὶ τοὺς μπότηδες, μὲ δεκάρα τὸν ἓνα, νὰ γυρίζῃ τίς γειτονιές. Κι' ὁ γαιδαράκος νὰ θέλῃ τὰ σανά του, τὸ τριφύλλι του. Τί νὰ περισσέφῃ γιὰ νὰ ταῖσῃ τόσα στόματα. Τί νὰ μείνῃ γιὰ τίς προίκες; Βρέθηκε γαμπρός, πάντρεψαν μάνι μάνι τὴ μεγάλη. Στὰ πέντε χρόνια χήρα. Κι' ἄλλα τρία στόματα ἐκτὸς ἀπ' τὸ δικό της νὰ χάσκουν στὸν ἄνεμο. Κι' ὁ γέρος νὰ χάνῃ πελάτες, καὶ τὰ παιδιὰ νὰ γυρεύουν, νὰ γυρεύουν. Βγῆκε νὰ δουλέψῃ. Ἐξῆσε τὰ νύχια της σὲ ξένες γούρνες, ἔκαψε τὰ δάκτυλά της στὴν ἀλυσίθα, δάρθηκε, χτυπήθηκε, τὰ ξεπέταξε τὰ ἀγόρια. Περγουσαν τὰ χρόνια καὶ κόντευε νὰ ξεχάσῃ τί χρῶμα ἔχει τὸ δέρμα της. Μαυροσκεπασμένη ἀπ' τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια, τᾶθγαζε μόνο ἐκεῖνες τίς δυὸ - τρεῖς ὥρες ποῦ ἔγερνε νὰ ξεγελάσῃ τὸ κορμὶ πῶς ξεκουράστηκε. Μὰ ἤρθαν καὶ χαρές.

Πάντρεψε τοὺς δυὸ γιούς μὲ καρίτσια ὁμορφα, καλωσυνάτα. Μὰ ἡ σκάφη - σκάφη. Νὰ φτιάξῃ κατὶ τοῦ Νικολή της. Ἀπὸ τὴ μάνα του, νὰ τὴ θυμᾶται σάν... Κι' ἐκεῖνος τόσο τὴν πίκρανε. Μὲ τὴν ξένη; Χάθηκε μιὰ δικὴ μας; Νὰ τὴν νοιώθῃ, νὰ τὴν πονᾷ; Τοῦταξε κατάρεις ποῦ ἔτρεμε ἢ ψυχὴ της νὰ τίς ξεστομίση, τοῦπε...

Κι' ἤρθε ἡ ξένη. Ὄνομα ποῦ τόχε. Πῶς νὰ τὴ φωνάζῃ κανεῖς. Μὰ ἦταν... ἄλλο πλάσμα. Μὲ κατὶ μαύρα μάτια πελώρια, ὀλόγλυκα, μὲ μαλλὶ μαῦρο χυμένο στοὺς ὤμους. Φτερό στὸν ἄνεμο. Ὅλο νὰ γελάῃ καὶ νὰ τραγουδᾷ γλυκὰ τρυφερὰ τραγούδια τῆς Σεβίλλης. Ἄστραψε τὸ σπῆτι, φρεσκοασπρισμένα τὰ πεζούλια, στολιμένα μὲ γλάστρες τὰ παράθυρα. Νὰ τραγουδᾷ κι' ὅταν ἔπλενε στὴ σκάφη, κι' ὅταν ἔλουζε τῆς μάνας τὰ μαλλιά, κι' ὅταν τῆς φοροῦσε γονατιστὴ τίς παντόφλες.

Μαζί στην ἐκκλησιά, μαζί της στο νεκροταφείο, μαζί της στο γύρο. Νά τῆς ράδιη φούστες φαρδιές, καφέ και γκριζες τῶρα, ὄχι πιά μαυρες. Δυὸ παιδιὰ γέννησε κι' οὔτε πού τὴν πῆρε κανεὶς μυρωδιά, οὔτε ποῦλειψε ἀπ' τὸ ξωπόρτι τὰ βράδια μετὸ κέντημα. Λίγες μέρες και νᾶτην πάλι, μετὸ τραγούδι της, μετὸ γέλιο της. Καὶ νὰ μιλάη τῇ γλώσσα τῆς μάνας καλύτερα κι' ἀπὸ κείνην.

—Μαμίνα μου τί κάνεις ἐκεῖ; Νύχτωσε και δὲ βλέπεις πιά, ἔλα νὰ σοῦ φτιάξω τσάι και καπίρες.

—Ἐρχομαι κόρη μου.

Χαϊδεύει ἡ μάνα στοργικὰ τῇ μαυροντυμένη κοπελιά. Δυὸ χρόνια πού ἔγινε ἔνα μετὸ τὴν ἀσφαλτο δὲ Νικολῆς. Ἐτρεχε σὰν δαιμονισμένο ἐκεῖνο τ' αὐτοκίνητο.

Πῶς ἄντεξε και τὸν εἶδε στὴν κρύα πλάκα τοῦ νεκροταφείου; Κι' ἔλειπε κι' ἡ ξένη. Πρώτη φορά στα δώδεκα χρόνια, πού πῆγε νὰ δείξη τὰ παιδιὰ της στοὺς δικούς της. Κι' ἦταν τῆς μάνας ἡ καρδιά μαυρισμένη μετὸ χαμό τοῦ γιοῦ της τοῦ μεγάλου, πού ἀπὸ τὸν πόλεμο δὲν ἔδωσε μήνυμα νὰ ζῆ, οὔτε βρέθηκε πεθαμένος πουθενά. Πῶς ἄντεξε. Δὲ θυμᾶται τίποτα. Δὲ θυμᾶται παρά μόνο τὸ χέρι τῆς ξένης, νὰ τῆς κρατᾶ σφιχτὰ τῇ ροζιασμένη χούφτα. Ἦρθε στὴν ὥρα της, μαυροντυμένη ἔτοιμη γιὰ τὴν ἐκκλησία.

—«Μὴν κλαῖς, μαμίνα, κάμε κουράγιο». Ἡ ξένη... Πού τῶρα πιά δὲν τραγουδᾷ. Τᾶχει δεμένα πίσω σφιχτὰ τὰ μαυρα μαλλιά. Καὶ χαμογελά. Σὰν φεύγει τὸ πρωτὶ γιὰ τῇ δουλειά, σὰν γυρίζει νὰ πλύνη, νὰ σιδερώσῃ, νὰ συγυρίσῃ, νὰ λούσῃ τῆς γριάς τὰ μαλλιά, νὰ τῆς κόψῃ τὰ νύχια. Νὰ τῆς ἀρπάξῃ τῇ σκούπα ἀπ' τὰ χέρια μὴ κουραστῇ.

—Ἐλα, μαμίνα, θὰ ξεπαγιάσῃς ἐκεῖ.

—Ἐρχομαι κόρη μου, ἔρχομαι...

—Συγχώρα με, γιέ μου, μουρμουρίζει ἡ γριά και σέρνει τὸ σύρτη στὴν αὐλόπορτα.

A. ΓΡΑΒΑΡΗ

ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ

ΠΑΝΤΕΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΟ

Ἐφυγες
καβαλλάρης
μετὸν κάμπο τῆς Μεσσαρίας
στὰ μάτια σου

και τὸ γαλάζιο
τῆς ἀλυκῆς τῆς Λάρνακας
ἀνεμισμένο μανδύα στοὺς ὤμους σου

Τὰ δυὸ βουνὰ
μαρτύρησαν τὸ πέρασμά σου

πού ἦτανε γρήγορο
σὰ βολῆ

σὰν τὰ φτερὰ τοῦ Πήγασου
π' ἀναρριποῦν τὸν ὕπνο μας

κι' ἡ ποίησις ἔρχεται
γιὰ μιὰ στιγμή

και φεύγει

Ὅμως πρόφτασες
ν' ἀνάψεις φῶτα μετὸς στίχους σου

Καλὰ σημάδια — δείχνουν

Πρόφτασες βαθιὰ στὸν ὕπνο
νὰ σημάνεις

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΓΑΛΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

(25 χρόνια από τὸ θάνατό του)

Κλείουν φέτος 25 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατό του. Στις 18.11.1953 μιὰ δυναμικὴ πληθωρική καὶ ἡφαιστειώδης μορφή τῆς Πάφου, καὶ γενικώτερα τῆς Κύπρου, ὁ Χριστόδουλος Γαλατόπουλος, ἔκλειε γιὰ πάντα τὰ μάτια, κι' ἐγκατέλειπε ἔτσι ξαφνικά κι' ἀναπάντεχα τὸν ἐφήμερο ἐπίγειο κόσμο γιὰ νὰ μεταστῆι σ' ἓνα ἄλλο κόσμος, τὸν κόσμον τῶν ἀθανάτων!

Κι' ἔκλειε γιὰ πάντα τὰ μάτια, στὴν ἡλικία τῶν 51 χρονῶν, ἀπάνω στὴν ἀκμὴ τῆς δράσης του καὶ τῆς ἀποδοτικότητος του.

Παρ' ὅλο πὺ ἐχουν περάσει τόσα χρόνια, ὅμως ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ τεράστιο ἔργο του, παραμένει ἀκόμα ἀνέκδοτο, ἀγνωστο κι' ἀνεπεξέργαστο καὶ δὲν ξέρω πόσος ἀκόμα χρόνος θὰ χρειαστῆι, γιὰ νὰ δεῖ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ νὰ ἀξιολογηθῆι καὶ τοῦτο.

Καὶ εἶναι τὸ ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ Γαλακτοπούλου, ἄρκετὰ σημαντικό, ἀφθονο σὲ ποσότητα καὶ ποικίλο σὲ περιεχόμενο. (ποίηση, μεταφράσεις, θέατρο, λαογραφικὸ ὕλικό, πολιτικὲς ἀναμνήσεις, χειρόγραφα, πάπυροι κλπ.).

Ἄς ἐλπίσουμε ὅμως, πῶς σύντομα, ὅλο τοῦτο τὸ ἔργο — πὺ ἀποτελεῖ καρπὸ μιᾶς πολύχρονης καὶ ἐντατικῆς ἐργασίας — θὰ δεῖ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, γιὰ νὰ γίνῃ καὶ μιὰ περισσότερο ὀριστικὴ ἀποτίμηση τοῦ ὅλου ἔργου του, καὶ γιὰ νὰ πάρῃ καὶ τοῦτος τὴ θέση του — τὴ θέση πὺ τοῦ ἀνήκει — μέσα στὴ Κυπριακὴ Γραμματολογία.

Συμπληρώνονται λοιπὸν φέτος, 25 ὀλόκληρα χρόνια — ¼ τοῦ αἰῶνα — ἀπὸ τὸ θάνατό του κι' ὅμως ἡ μνήμη του ἐξακολουθεῖ ἀκόμα νὰ πλανιέται ἀνάμεσα μας καὶ νὰ παραμένῃ ὀλοζώντανη στὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἱστορίας, γιὰτὶ παρὰ τὸ σύντομο τῆς ζωῆς του, στὸν ἐπίγειο κόσμον, ἄφησε ζωντανὰ κι' ἀνεξίτηλα τὰ ἔχνη τῆς πορείας του, στὴν πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου.

Μὲ τὴν εὐκαιρία τούτη θεωρήσαμε χρέος, ἀλλὰ καὶ καθήκον μας — μιὰ κι' εἴχαμε τὴν τύχη νὰ συνδεθῶμε καὶ νὰ συνεργασθῶμε μαζί του — νὰ σύρουμε τοῦτες τίς γραμμὲς καὶ νὰ φέρουμε στὴ δημοσιότητα μερικὰ ἀγνωστα στοιχεῖα καὶ μερικὰ τραγούδια ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο ἔργο του, ἀφ' ἑνὸς μὲν σὰν ἐλάχιστο δεῖγμα ἀγάπης, ἐκτίμησης καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ ἔργο του, ἀφ' ἐτέρου δὲ σὰν μνημόσυνον πρὸς τὴν ἱερὴ μνήμη του!...

Ὅμως, προτοῦ ἀναφερθῶμε στὸ ἀνέκδοτο ἔργο του, ἄς μᾶς ἐπιτραπῆι νὰ κάνομε μιὰ σύντομη ἀναδρομὴ στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἐκδομένο ἔργο του, γιὰ νὰ χεῖ ὁ ἀναγνώστης μας μιὰ πλήρη εἰκόνα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του...

*

**

Ὁ Χριστόδουλος Γαλατόπουλος γεννήθηκε στὴν Πάφο, στίς 24 Δεκεμβρίου 1902, παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, γι' αὐτὸ ἄλλωστε πῆρε καὶ τὸ ὄνομα Χριστόδουλος... Ἀφοῦ τελείωσε τὸ Δημοτικὸ καὶ τὸ Γυμνάσιο Πάφου, — πὺ τότε ἦταν 5-τάξι — φοίτησε γιὰ ἓνα χρόνο στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο τῆς Λευκωσίας.

Ἀκολούθως πῆγε στὸ Λονδίνο καὶ γράφθηκε στὴ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ Middle Temple, ἀπὸ ὅπου κατάρθωσε νὰ πάρῃ τὸ πτυχίον Barrister-at-Law, στὴν ἡλικία τῶν 20 χρονῶν. Ἐπειδὴ ὅμως, κατὰ τὸν ἀγγλικὸ Νόμον, δὲν ἐπιτρεπόταν ἡ ἐξάσκηση τοῦ ἐπαγγέλματος, σὲ ἡλικία κάτω τῶν 21 χρονῶν, γι' αὐτὸ πηγαίνει στὸ Παρίσι ὅπου παρακολουθεῖ μαθήματα Πολιτικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν.

Στά 1922, γυρίζει στην Πάφο όπου και αρχίζει την εξάσκηση του δικηγορικού του επαγγέλματος.

Στά 1923, παντρεύεται μια καλή και ενάρετη κόρη της Λεμεσού, την Χρυστάλλα Κακογιάννη και αποκτά δυο παιδιά, από τα όποια όμως χάνει το πρώτο, στην ηλικία των 15 μηνών. Ο θάνατος του μικρού του παιδιού — του πρώτου Φαίδρου του — ήταν το πρώτο κτύπημα που δέχθηκε από τη Μοίρα...

Στά 1929, εκλέγεται Βουλευτής Πάφου, σε ηλικία 26 χρονών. Στην Κύπρο τότε λειτουργούσε ένα ψευδοσύνταγμα, κι' ένα ψευδοκοινοβούλιο (Βουλή) και μέσω αυτών προσπαθούσε τότε η αποικιοκρατική Κυβέρνηση να καταπνίγει το έθνικό αίσημα και τα δίκαια του κυπριακού λαού.

Μέσα σ' αυτή τη ψευδοβουλή, ο Γαλατόπουλος διεξάγει σκληρούς και θαρραλέους αγώνες υποστηρίζοντας πάντα τα δίκαια και τα συμφέροντα των λαϊκών τάξεων.

Στά 1931, ξεσπάει στην Κύπρο, μια επανάσταση, ή μάλλον ένα κίνημα, το γνωστό με το όνομα «Ό κ τ ω θ ρ ι α ν ά» και που δεν ήταν επανάσταση, αλλά ένα αυθόρμητο ξεσπάσμα οργής και αγανάκτησης, μια αυθόρμητη, αμελέτητη κι' άπρογραμματίστη εξέγερση, ενάντια στη καταπίεση της αγγλικής αποικιοκρατίας.

Ο Γαλατόπουλος, θεωρείται τότε σαν ένας από τους υποκινητές της γι' αυτό και συλλαμβάνεται και κλείεται στις Κεντρικές Φυλακές της Λευκωσίας, όπου παραμένει για 4 δόκλιηρα χρόνια.

Το 1936, τον Φεβρουάριο, αποφυλακίζεται και αρχίζει πάλι την εξάσκηση του επαγγέλματος του, με το ίδιο σθένος και την ίδια αποφασιστικότητα, όπως και προηγουμένως...

Στά 1942 τον βρίσκουμε στην Αθηνά, όπου λαμβάνει μέρος στο ιδρυτικό συνέδριο της ΠΕΚ (Παναγροτική Ένωση Κύπρου) συνέδριο που θα αποτελέσει σταθμό, για τον αγροτικό κόσμο της Κύπρου.

Στά 1943, με την άρση των καταπιεστικών μέτρων, που είχε λάβει η αποικιοκρατική Κυβέρνηση, για τα γεγονότα του 1931, γίνονται οι πρώτες Δημοτικές εκλογές στη Κύπρο. Σ' αυτές ο Γαλατόπουλος εκλέγεται δήμαρχος Πάφου, αξίωμα που θα διατηρήσει για μια δόκλιηρη 10-ετία, μέχρι τον Μάιο του 1952, όποτε το χάνει.

Στά 1953, στις 18 Νοεμβρίου, πεθαίνει, ύστερα από μια απότομη και μεγάλη έγκεφαλική αιμορραγία.

**

Ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος, γράφει τραγούδια από τα μικρά του χρόνια, από μαθητής του Γυμνασίου κι' από φοιτητής (1917—1922) και τα δημοσιεύει στις εφημερίδες της εποχής εκείνης, με το ψευδώνυμο Ροδόλφος Γαλάτης.

Βέβαια όλα εκείνα τα τραγούδια του, είναι ανώριμα πρωτολειαικά, γι' αυτό και δεν έχουν καμιά αξία, μαρτυρούν όμως τη γέννηση ενός ποιητή...

Από το 1922—1931, μπορούμε να πούμε πως είναι μια περίοδος άγονη, ή μάλλον μια περίοδος προετοιμασίας και προπαρασκευής. Ίσως τότε τον απασχολούν άλλα ενδιαφέροντα, επαγγελματικά, επιστημονικά, οικογενειακά...

Ίσως ακόμα γιατί τότε τον τραβάει ή Πολιτική κι' ή Δημοσιογραφία...*

* Άλλωστε τότε δημοσιεύει τις εξής μελέτες:

1. Μήνυση του λόρδου Κουήνσπουρκ κατά Όσκαρ Ουάιλντ. (1924)
1. Ecce homo (δημοσιονομική πραγματεία, 1926.
3. Κυπρ. Ποινικός Κώδικας (μελέτη, 1928.

Κι' όλα αυτά βέβαια, είναι εκείνα που τον κρατούν μακριά από τον Έλικώνα...

Μέσα του αυτή την εποχή παλαιού χίλιες-δυο ιδέες και συγκρούονται ένα σωρό προβλήματα, αμφιβολίες και φιλοδοξίες...

Ο Γαλατόπουλος, όταν κατέβηκε στην Πάφο για την εξάσκηση του επαγγέλματος του ήταν γεμάτος όνειρα και φιλοδοξίες, και φορτωμένος με ιδέες, και αντιλήψεις προοδευτικές.

Από τα πρώτα κιόλας δμήματα του, έδειχνε πώς έμπαινε στη ζωή γεμάτος όρμη και μαχητικές διαθέσεις...

Δεν είχαν βέβαια ακόμα κατασταλάξει μέσα του οι ιδέες κι' οι απόψεις του, κι' ούτε είχαν αποκρυσταλλωθεί τα πιστεύω του. Μπορούμε να τον χαρακτηρίσουμε πώς τότε ήταν ένας μηδενιστής, ένας άνθρωπος που πίστευε στην απόλυτη ανυπαρξία του παντός, και πώς μοναδικό του πιστεύω ήταν τότε ο υλισμός, ο άκρατος υλισμός. Άλλωστε ο υλισμός ήταν τότε της μόδας! Κι' έπως είναι γνωστό τότε ήταν η εποχή των μεγάλων κοινωνικών, ιδεολογικών και πνευματικών ρευμάτων και ανακατατάξεων.

Κι' οι νέοι πάντα ασπάζονται κάθε τι το καινούργιο με μεγαλύτερη θέρμη και περισσότερο ενθουσιασμό.

Ο Γαλατόπουλος, από τα μικρά του χρόνια έδειχνε πώς ήταν ένας τύπος ζωηρός και ανήσυχος, απειθάρχης και επαναστατικός, κι αυτή τη ζωηρότητα την ανησυχία και την επαναστατικότητα του, θα τις διατηρήσει μέχρι τις τελευταίες στιγμές της ζωής του.

Γι' αυτό και πολύ νωρίς είχε έρθει σε ρήξη με τις πολιτικές και θρησκευτικές αρχές, της εποχής εκείνης. Γι' αυτό κι' είχε κατηγορηθεί σαν άθεος, κομμουνιστής, αναρχικός κλπ...

Μα η πορεία του μέσα στη ζωή, σύντομα τον έκανε να προσγειωθεί, και να αντιληφθεί πόσο διαφορετική ήταν η πραγματικότητα!

Γι' αυτό και σε λίγο τον βλέπουμε να παθαίνει μιá δολοκληρωτική μεταστροφή πολιτική και πνευματική. Ο έσωκόσμος του ξαφνικά αναστατώνεται και κυριολεκτικά μεταμορφώνεται. Μέσα του, ένας δολοκλήρος κόσμος γκρεμίζεται, κι' ένας άλλος προβάλλει. Μέσα στη ψυχή του, τίποτε δεν μένει όρθιο, από τον παλιό του κόσμο!

Κι' έτσι σε λίγο, ο άνθρωπος που πρό όλίγου φώναζε πώς θα χόρευε πυρρίχιο, απάνω στην αγία Τράπεζα, τώρα τον βλέπουμε να γίνεται προσκυνητής και υπερασπιστής ενός άλλου κόσμου, ενός κόσμου στον όποτον πρό όλίγου δεν πίστευε και τον όποτον μάλιστα κατηγορούσε και πολεμούσε! Κι' έτσι τώρα τον βρίσκουμε πατριώτη, έθνικιστή, αντικομμουνιστή και υπερασπιστή της θρησκείας!

Έπαθε δηλ. κάτι παρόμοιο που συνέβηκε και με τον άπόστολο των έθνων — τον Παύλο — στο δρόμο της Δαμασκού. Πώς έγινε αυτή η μεταστροφή, αυτό το θαύμα της μεταμόρφωσής του, και ποιά δράμα συντελέστηκε μέσα του, αυτό ποτέ δεν μάς τό έπενε ό Γαλατόπουλος...

Ίσως γιατί είχαν ώριμάσει και κατασταλάξει μέσα του οι απόψεις του, οι αρχές του, οι πεποιθήσεις του! Ίσως όμως να όφειλόταν τούτο και στην αντιφατική του ψυχούνηθεση!

Ίσως ακόμα, γιατί τίστευε και τούτος σ' εκείνο πούλεγε ό Παλαμάς, ότι δηλ. η διάνοια δεν ζεί καθηλωμένη σε μιá σκέψη ή ένα ιδανικό, ακίνητη κι' άπαρασάλευτη, αλλά διατελεί σε άένναη γόμωση και διαρκή κίνηση προς τά εμπρός, προς μετάβολή και μεταμόρφωση κλπ....

Παρόμοιο φαινόμενο, με πολλές και άπότομες μεταστροφές θα συναντήσουμε έπίσης και στον Παλαμά.

Κι' ὁ Παλαμᾶς, ἔκει πού σέ μιὰ στιγμή φωνάζει μὲ μιὰ χλευαστική κραυγή «Γιούχα καὶ πάλι γιούχα τῶν πατρίδων», ὕστερα ἀπὸ λίγο τὸν βρίσκουμε χαρούμενο νὰ τραγουδάει τὸν παιάνα τῶν πατρίδων καὶ νὰ λέει:

— Ἀπὸ μιὰ πατρίδα ἐγὼ ἔμαι
κι' ὅσο κι' ἂν τὴ λησμονῶ,
πάω, πρὸς μιὰ πατρίδα πάω,
μιὰ γιὰ πάντα νὰ σταθῶ!...

Τὸν Ὀκτώβριο τὸν 1931 ὁ Γαλατόπουλος συλλαμβάνεται γιὰ τὰ «Ὀκτωβριανά», δικάζεται καὶ καταδικάζεται σὲ τετράχρονη φυλάκιση. Καὶ κλείεται μέσα στὶς Κεντρικὲς Φυλακὲς τῆς Λευκωσίας.

Κι' ἐκεῖ μέσα σ' ἓνα ὑγρὸ ἀνθυγιεινὸ κελλί, μέσα σὲ 4 γυμνοὺς τοίχους, θὰ ὀργίζεται καὶ θὰ χτυπιέται μόνος, καὶ θὰ τὰ δάξει μὲ ὄλους καὶ μὲ ὄλα. Εὐτυχῶς ὁμως πού τὸ ξεχείλισμα τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ πόνου του, θὰ θρεῖ μιὰ διέξοδο, στὸ νὰ γράφει καὶ νὰ μεταφράζει... Κι' εἶναι τὸ γράψιμό του αὐτό, μιὰ λυτρωτικὴ διέξοδος, ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὴν ἀγωνία του. Ἐκεῖ μέσα στὸ κελλί τῆς φυλακῆς του, θὰ φουντώσουν ἡ σκέψη καὶ ἡ φαντασία του καὶ θὰ γίνουν ρυθμὸς καὶ τραγούδι. Καὶ θὰ γίνουν ἕνας χειμαρρὸς ὀρμητικὸς, ἀπὸ ποικίλες μουσικὲς νότες κι' ἀπὸ ποικιλία μέτρων καὶ ρυθμῶν... Ἐκεῖ μέσα στὴ φυλακὴ, ὁ Γαλατόπουλος, θὰ γράφει τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἔργου του. Ἐκεῖ μέσα, θὰ γράφει τὰ «Τραγούδια τῆς φυλακῆς» καὶ τίς «Στύγιες κραυγές» του, δυὸ συλλογές πού μόλις βγεῖ ἀπὸ τὴ φυλακὴ θὰ τίς κυκλοφορήσει...

Πάνω στὰ τραγούδια του αὐτά, ἡ κριτικὴ εἶναι διχασμένη καὶ ἀντιφατικὴ. Πολλοὶ κριτικοὶ θὰ ἐκφραστοῦν μὲ ἐπαινετικὰ λόγια γι' αὐτά, ἄλλοι ὁμως, μεταξὺ τῶν ὁποίων κι' ὁ συμπατριώτης μας Αἰμ. Χ., θὰ ποῦν πὼς δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὴν ποίηση!...

Βέβαια τίς κρίσεις γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ Γαλατόπουλου, κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τίς ἐμποδίσει ἢ νὰ τίς ἀπαγορεύσει, ὅποιοσδήποτε κι ἂν εἶναι αὐτὲς, καλὲς ἢ κακέες... Ὅμως γιὰ τὴν ἀγνότητα, τὴν τιμιότητα καὶ τὴν εὐλικρίνειά του, νομίζουμε πὼς δὲν χωράει καμμιά ἀμφισβήτηση, κι' ἂν ὑπάρξει τέτοια, θάναυ κακὸπιστὴ καὶ ἄδικη!... Γιατί ὄλα τὰ τραγούδια τοῦ Γαλατόπουλου, τόσο τὰ ἐκδομένα ὅσο καὶ τὰ ἀνέκδοτα, τὰ χαρακτηρίζει ἕνας χειμαρρῶδης αἰθορμητισμὸς, ἕνας ἀνεπιτήδευτος λυρισμὸς, ἀγνὸς κι' ἄδολος, καὶ μιὰ ἰσχυρὴ εὐλικρίνεια.

Ὑστερα ἀπὸ τὰ «Τραγούδια τῆς ἀγάπης» (1936) καὶ τίς «Στύγιες κραυγές» (1938) ὁ Γαλατόπουλος κυκλοφορεῖ τὸ *Carmen undatum* (=κλάμα τῶν κυμάτων — 1938), τὰ «Ἐπιθαλάμια» (1939) καὶ τὸ «Γράμμα τοῦ στρατιώτη κι' ὁ δρόμος τῆς Δαμασκού» (1940).

Στὰ 1940 κυκλοφορεῖ ἐπίσης καὶ τὸν «Χαμένο Παράδεισο» τοῦ Μίλτονα, — μετάφραση τοῦ Α' ἄσματος μὲ σχόλια, κριτικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἀνάλυση τοῦ Μίλτονα καὶ τοῦ ἔργου του.

Τὸν περασμένο χρόνο, δημοσιεύτηκε στὸν «Κυπριακὸ Λόγο» ἀπὸ τὸν Π. Στυλιανοῦ, καὶ τὸ Γ' ἄσμα, κατὰ τὴν μετάφραση τοῦ Γαλατόπουλου. Ἀναφέρουμε ἐπίσης, ἐδῶ πὼς ὁ Γαλατόπουλος ἔχει μεταφρασμένα καὶ τὰ 12 ἄσματα τοῦ «Χαμένου Παράδεισου» τοῦ Μίλτονα, ἀλλὰ μόνον ἀκόμα ὄλα ἀνέκδοτα.

*

**

Αὐτὴ σὲ συντομία εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ Χριστ. Γαλατόπουλου κι' αὐτὸ τὸ μέχρι σήμερα ἐκδομένο ἔργο του. Μὰ ἡ ζωὴ τοῦ Γαλατόπουλου, ἦταν μιὰ συνεχὴς καὶ

αδιάκοπη πάλη, ένας συνεχής κι' ακατάπαυστος αγώνας, αγώνας για λευτεριά, εθνική και κοινωνική, αγώνας για μιὰ νέα ζωή, καλύτερη και δικαιοτέρα.

«Ο Γαλατόπουλος δραματιζόταν ένα νέο κόσμο, πιὸ δίκαιο, πιὸ ὁμορφο, ένα κόσμο «ἀ γ γ ε λ ι κ ᾶ π λ α σ μ ἔ ν ο!» «Ο Γαλατόπουλος πίστευε πὼς ἡ ζωή μας εἶναι μιὰ παλαιστρα, και σ' αὐτὴ τὴν παλαιστρα ἐρχόμαστε γιὰ νὰ παλαίψουμε γιὰ νὰ κάνουμε τὸν κόσμο μας, «κόσμο ἀγγέλων κι' ὄχι κατοικία τυράννων και ταπεινῶν» ἢ κατὰ τὸν Καζαντζάκη ὅσο πού νὰ κάνουμε τὴ σάρκα πνεύμα!...

Και ἡ ζωή τοῦ ἀνθρώπου ἀπάνω στὴ γῆ εἶναι μιὰ συνεχῆ πορεία, πορεία χωρὶς τέρμα, μιὰ Ὀδύσεια χωρὶς Ἰθάκη, ἢ μᾶλλον ἡ Ἰθάκη ὑπάρχει πάντα, ἀλλὰ σὰν τόπος ἰδανικός, σὰν ἕνας τόπος πού ὁ καθένας πρέπει νὰ τὸν γυρεύει και διαρκῶς νὰ τὸν ἀναζητᾷ... Γι' αὐτὸ και σ' ἕνα τραγούδι του λέει:

— «Τί ὦραϊα, αἰώνια μιὰν Ἰθάκη νὰ γυρεύεις
και μέσ' στὰ πέλαγα γι' αὐτὴνε νὰ λαμνᾷς!

Γι' αὐτὸ κι ὄλο θαλασσοδέρνεται μέσα στὸ φουρτουνιασμένο πέλαγος τῆς ψυχῆς του. Γι' αὐτὸ κι ὄλο παλαίει κι' ἀγωνίζεται! Γι' αὐτὸ και δὲν βρίσκει ἀνάπαυση οὔτε ὦρα οὔτε στιγμή!

Θυμᾶμαι, ὅταν στὶς τελευταῖες δημοτικὲς ἐκλογὲς τοῦ πρότεϊνα νὰ μὴ κατεβῆι στὶς ἐκλογὲς αὐτές, ἀλλὰ νὰ ὑποδείξει κάποιον ἄλλο ἀπὸ τὴν παράταξή του, γιατί θᾶχανε αὐτὴ τὴ φορά, γιὰ μιὰ στιγμή εἶχε συμφωνήσει μαζί μου, ὕστερα ὅμως ἀπὸ λίγο, ἄλλαξε γνώμη και μοῦ εἶπε χαρακτηριστικᾶ:

— «Ὅσο φακκᾶ τὸ λουτσὶν τοῦ λαιμοῦ μου ἰδὲν σταματᾷ!» Και χωρὶς νὰ διστάσει και χωρὶς νὰ πτοηθεῖ κατέδηκε στὶς ἐκλογὲς, κι' ὅπως ἦταν ἐπόμενον, ἔχασε!

Ὅμως και ἔξω ἀπὸ τὴν Δημαρχεία, οὔτε στιγμή δὲν ἔπαψε νὰ ἀγωνίζεται και νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν πόλη του, μ' ὄρθια τὴ ψυχὴ και ἀκμαῖο τὸ φρόνημα! Βέβαια οἱ ἀγῶνες του πού ἐπακολούθησαν ἦταν λίγοι, γιατί τ' ἄσπλαχνο χέρι τοῦ χάρου, τοῦ ἀπόκοφε πολὺ πρόωρα τὸ νῆμα τῆς ζωῆς...

Ὁ Γαλατόπουλος ἐπίσης πίστευε, πὼς ἕνας ἀνθρωπος μπορεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν συνάνθρωπό του, και γενικώτερα τὴν ἀνθρωπότητα και τὰ ἰδανικά της, ὄχι μόνο μέσα στὰ πλαίσια τῆς ποίησης ἀλλὰ και μὲ τὴν πολιτικὴ, κι' ἀπάνω ἀκόμα στὸ πεζοδρόμιο:

— «Ὁ κόσμος, λέει, προχωρεῖ μὲ γοργὸ ρυθμὸ. Ὁ ποιητικὸς Πήγασος ὅσο κι' ἀν πετᾶ, ὅσο κι' ἀν ἀνεβαίνει ψηλά, δὲν μπορεῖ μονάχος του νὰ ρυθμίσει τίς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος και τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς μὲ μόνο τὰ δικά του πετάγματα. Χρειάζεται και ἀγῶνες και πεζογραφήματα, και προσοῦρες και πεζοδρόμια!...»

Γι' αὐτὸ κι' εἶχε ριχτεῖ στὴν πολιτικὴ γιατί νόμιζε πὼς ἔτσι θὰ ἐξυπηρετοῦσε καλλίτερα τὸν συνάνθρωπό του.

Πολλοὶ λένε, πὼς ὁ Γαλατόπουλος, ἀν δὲν ἀνακατευτόταν στὴν πολιτικὴ κι' ἀν δὲν σπαταλοῦσε τὸν καιρὸ του και τὴν ζωὴ του στοὺς διάφορους ἀγῶνες — ἐθνικοὺς, πολιτικοὺς, κοινωνικοὺς κλπ. — σίγουρα θὰ μᾶς πρόσφερε πολὺ περισσότερα και πολὺ καλλίτερα ἔργα. Ὑπάρχουν ἐπίσης κι' ἐκεῖνοι πού ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ πνευματικοὶ ἀνθρωποὶ δὲν πρέπει νὰ πολιτεύονται, κι' ὅτι ἐκεῖνοι πού πολιτεύονται ἐμπρακτικὰ ἢ θεωρητικὰ προδίδουν τὸ πνεῦμα. Ὁ Γαλατόπουλος βέβαια, δὲν συμφωνοῦσε μ' αὐτὴ τὴν ἀποψη. Γι' αὐτὸ κι' εἶχε ριχτεῖ στοὺς ἀγῶνες.

Ὁ Γαλατόπουλος ὀργίζεται και ἐπαναστατεῖ, ἀγανακτεῖ και ἀγωνίζεται γιατί δλέπει παντοῦ τριγύρω του, ὄλο ψευτιά κι' ἀδικία, ὄλο μῖσος και κακία, ὄλο φθόγο κι' ὑποκρισία. Ὅμως κανένα δὲν φοβάται και τίποτε δὲν τὸν τρομάζει. Τὰ θάζει μὲ ὄλους και μὲ ὄλα. Ἀκόμα κάποτε σὰν δὲν ἔχει κανένα νὰ τὰ θάλει μαζί του τὰ θάζει μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, γιατί ὅπως λέει κι' ὁ ἴδιος, «τὸν τρομάζει ὅσο κανένας ἄλλος ἀπάνω στὴ γῆ!» Κι ἔκανε πάντα τοὺς ἀγῶνες του — ὄλους τοὺς ἀ-

γῶνες του — με πίστη και ἀφοσίωση, με πάθος και φανατισμό. Κι' ἦταν στοὺς ἀγῶνες του πάντα θαρραλέος και μαχητικός, ἀλύγιστος και ἀνυποχώρητος.

Τὸν ἀνήσυχο και ζωνρὸ χαρακτήρα του και τὴν ἀνάρτηκη και ἀπειθάρχητη ψυχρόσυνθεσή του θὰ τὴν διατηρήσει και θὰ τὴν ἀποκαλύψει ἀκόμα και μέσα στη φυλακή. Γι' αὐτὸ και μέσα στη φυλακή τὰ θάζει με ὄλους. Γι' αὐτὸ και τοῦ ἐπιβάλλονται ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους ἀλλεπάλληλες ποινές και τιμωρίες, ὅπως π.χ. φωμί—νερό, καρανι—πολὶς κλπ. Κάποια μέρα μάλιστα σὲ μιὰ ρήξη του με τὸν Ἄγγλο ἀρχιστυνόμο, τοῦ ἐπιβάλλεται τιμωρία νὰ ὑποστῆ 24 ραδδισμούς, πὸ τελικὰ ὅμως ἀκυρώνεται ὕστερα ἀπὸ ἐπέμβαση τοῦ ὕδου τοῦ Κυβερνήτη τῆς Κύπρου (Henniker Heaton).

Τὴν ζωνρότητα και τὴν ὀρητικὸτητα τοῦ χαρακτήρα του, τὴν εἶχαν προσέξει και πολλοὶ ἄλλοι φυλακισμένοι, συγκρατούμενοί του, πὸ κάποια μέρα μάλιστα τοῦ εἶπαν πὸς ἂν ἦταν ἄνθρωπος ἀγράμματος και ἀμόρφωτος, σίγουρα θὰ κρεμαζόταν.

—«Ναί, πιθανὸν νὰ ἤμουν κρεμασμένος, ἀπάντησε. Κι' ἂν τὴν ἄρα δὲν εἶμαι κρεμασμένος, εἶναι γιατί δὲν μοῦ παρουσιάστηκε ἡ εὐκαιρία. Μὰ δὲν θὰ ἤμουν κρεμασμένος γιὰ κάποιο κοινὸ ἔγκλημα, γιατί νοιώθω τὴν ψυχὴ μου, πὸς δὲν εἶναι γιὰ τέτοια. Μπορεῖ νὰ διψῶ γιὰ αἷμα, μὰ διψῶ γιὰ αἷμα μόνον ὅταν πνίγεται ἡ δικαιοσύνη!...».

Ὁ Γαλατόπουλος, μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὸς διαρκῶς θρυσκόταν σὲ ψυχικὴ διέγερση και ἔνταση κι' ὄχι μόνον ὅταν ἦταν μέσα στη φυλακή ἀλλὰ κι' ὅταν ἦταν ἔξω ἀπ' αὐτή. Σπάνια, πολὺ σπάνια θρυσκόταν σὲ ψυχικὴ ἠρεμία και γαλήνη. Γι' αὐτὸ και οἱ ὄρες οἱ καλές του, οἱ εὐτυχισμένες ὄρες του — ἂν μποροῦμε νὰ τίς ποῦμε ἔτσι — οἱ ὄρες δηλ. πὸς ξεχνοῦσε τὸν πόνου του και τὴν ἀγωνία του ἦταν πολὺ λίγες. Γιατί, μὰ τὴν ἀλήθεια, πὸς εἶναι δυνατὸ νὰ χεῖ ὄρες καλές και εὐτυχισμένες ἕνας φυλακισμένος, ἕνας ἄνθρωπος πὸς μέρα - νύχτα θλέπει ὀλόγυρά του τὰ κάγκελλα τῆς φυλακῆς και πὸς νοιώθει ὀλόγυρά του ὄλο ἀλυσίδες, ἀλυσίδες νὰ τοῦ σφίγγουν και νὰ τοῦ πληγιάζουν τὸ κορμὶ και τὴν ψυχὴ; Πὸς εἶναι δυνατὸ νὰ αισθάνεται καλὰ ἕνας φυλακισμένος ὅταν κι' ὀ ἀέρας πὸς ἀναπνέει εἶναι θαρὸς κι' ἀποπνικτικός, κι' ὅταν αὐτὸς ὀ ἀέρας στερεῖται τοῦ ὄξυγόνου τῆς ἔλευθερίας και τῆς ἀναζωογόνησης;

Ὁ Γαλατόπουλος καταφεύγει στὸ τραγούδι, γιατί θρυσκει μέσα στὸ τραγούδι, ὄ,τι δὲν θρυσκει στη ζωὴ ἢ μάλλον ὄ,τι τοῦ στερεῖ ἡ ζωὴ. Ὁ πόνος του, πὸς εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς στέρησης τῆς προσωπικῆς του ἔλευθερίας, εἶναι ἐκεῖνος πὸς τὸν παρακινεῖ και τὸν σπρώχνει νὰ τραγουδήσει. Εἶναι ἐκεῖνος, πὸς τὸν ἀναγκάζει νὰ τραγουδήσει. Γι' αὐτὸ και ὀ Γαλατόπουλος τραγουδάει, κι' ὄλο τραγουδάει. Κι' εἶναι τὸ τραγούδι του ὀ πόνος του. Κι' εἶναι ὀ πόνος του τὸ τραγούδι του. Και τὸ τραγούδι του εἶναι ἡ ζωὴ του.

Ὁ Γαλατόπουλος ἐκεῖνο πὸς νοιώθει και πὸς αισθάνεται, τὸ ἐκδηλώνει κατὰ τρόπο αὐθόρητο και ἀπλό. Τὸ λέει καθαρά και ξάστερα μέσα στὸ τραγούδι του, χωρὶς ψευτιά και χωρὶς προσποίηση. Γι' αὐτὸ και τὸ τραγούδι του εἶναι ὄλο ἐκλήθεια και εἰλικρίνεια. Ὅπως λέει George Orwell, «τὸ χειρότερο πρᾶγμα πὸς μποροῦμε νὰ ποῦμε γιὰ ἕνα ἔργο τέχνης, εἶναι ὄτι στερεῖται εἰλικρίνειας» (βλ. The collected essays). Και τὰ τραγούδια πὸς δημιουργοῦν οἱ μεγάλοὶ πόνου, κι' οἱ μεγάλες συγκινήσεις, εἶναι συνήθως και τὰ πιδ εἰλικρινῆ και τὰ πιδ ἀληθινά. Εἶναι αὐτὰ τὰ τραγούδια πὸς συγκινοῦν περισσότερο, εἶναι αὐτὰ πὸς συγκλονίζουν και πὸς φθάνουν ὄς τὰ κατὰβαθα τῆς ψυχῆς μας. Γι' αὐτὸ και τὰ τραγούδια αὐτὰ εἶναι πάντα ἔργα ἀνώτερης πνοῆς και ἀνώτερης ποιότητας και ἀξίας!

Ὁ Alfred de Musset κάποτε ἐπίσης εἶπε:

—«Τὰ πιδ θλιβερὰ τραγούδια, εἶναι και τὰ πιδ ὄμορφα!...».

Ὁ Γαλατόπουλος, μέσα στὸ κελλὶ τῆς φυλακῆς του πλῆττει και ἀγωνιᾶ. Μὰ

δὲν ὑπάρχει κανένας δίπλα του νὰ τὸν νοιώσει, νὰ τὸν λυπηθεῖ. "Ολοι κι' ὄλα γύρω του εἶναι ξένα, κρύα κι' ἄψυχα!

Τὸ κελλί του, ὁ πόνος του κι' ἡ ἀγωνία του κι' ὁ παραδαρμὸς του μέσα σὲ 4 γυμνοὺς τοίχους, ἀποτελοῦν τὶς κύριες αἰτίες καὶ τὶς κύριες πηγές γιὰ τὶς ἐμπνεύσεις του. Κάποτε αὐτὸ τὸ κελλί τὸ βλέπει πολὺ στενὸ καὶ πολὺ πληκτικό. Κάποτε ὅμως τὸ φαντάζεται νὰ πλαταίνει τόσο, ὥστε νὰ χωράει ὀλόκληρο τὸν κόσμον μέσα του.

Μὰ δὲν εἶναι μόνο τὸ κελλί τῆς φυλακῆς του ποὺ ἀποτελεῖ αἰτία καὶ πηγή τοῦ τραγουδιοῦ του. Ὑπάρχουν κι' ἕνα σωρὸ ἄλλες αἰτίες καὶ ἀφορμές. Ὅπως λέει ὁ Παλαμᾶς, ὁ ποιητὴς ποτέσ δὲν ψάχνει νὰ θρεῖ τὰ θέματα ποὺ θὰ τραγουδήσει, ὅπως συμβαίνει στὴ φιλοσοφικὴ σκέψη, ἀλλὰ αὐτὰ ἔρχονται καὶ τὸν θρῖσκουν μόνο τους καὶ τὸν ὑποχρεῶνουν νὰ τὰ ἐκφράσει. (βλ. «Τὰ χρόνια μου καὶ τὰ χαρτιά μου» Τ.Γ' σ. 111—112).

Ποιῆς εἶναι αὐτὲς οἱ αἰτίες ποὺ ἀναγκάζουν τὸν Γαλατόπουλο καὶ ποὺ τὸν ὑποχρεῶνουν νὰ τραγουδήσει, μᾶς τὶς λέει ὁ ἴδιος σ' ἕνα ἀπὸ τὰ ἀνέκδοτα τρίγλυφά του:

— Καὶ τὰ πάθη σου, κι' οἱ ἀγάπες, κι' οἱ μανιές
κι' ὄλα σου τὰ πείσματα, κι' οἱ ποὺ σὲ δέρνουν Ἐρινύες,
γιὰ τὸν δρόμον σου θέμελα, γιὰ τὸ τραγούδι σου αἰτίες! —

ἢ ὅπως λέει σ' ἕνα ἄλλο τετράστιχό του:

Μ' ὄλα τὰ κλειδιά, καὶ μ' ὄλα τὰ ὀρωμένα
μ' ὄλα τὰ κελλιά, τοὺς ἀλύσους, τοὺς τοίχους,
ὄλα ἐμπρὸς σου, ὄλα, οὐρανοί, ἀνοιγμένα
κι' ὀρφικὰ δεμένα, στοὺς χρυσοὺς μου σίχους!

Ὁ Γαλατόπουλος, καὶ μέσα στὰ ἀνέκδοτα τραγούδια του, μᾶς παρουσιάζεται ὁ ἴδιος ὅπως τὸν θρῖσκουμε καὶ στὸ ἐκδομένο ἔργο του. Ἄλλωστε καὶ τὰ ἀνέκδοτα τραγούδια του ἀποτελοῦν συνέχεια ἢ εἶναι συμπλήρωμα ἐκείνων. Μέσα στὰ ἀνέκδοτα τραγούδια τοῦ Γαλατόπουλου ὑπάρχουν ἀρκετὰ ποὺ εἶναι πολὺ καλὰ. Μερικὰ μάλιστα εἶναι ἀρτιώτατα τόσο ἀπὸ τὴ λεκτικὴ ἀποψη ὅσο κι' ἀπὸ τὴ μετρικὴ. Μερικὰ δὲ μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς εἶναι πραγματικὰ διαμάντια! Γι' αὐτὸ νομίζουμε, πὼς ἂν γινόταν μιὰ καλὴ ἐπιλογή τούτων, θάχαμε ἀκόμα μιὰ καλὴ κι' ἀξιόλογη συλλογή.

Καὶ μέσα στὰ ἀνέκδοτα τραγούδια τοῦ Γαλατόπουλου, θὰ βροῦμε σὰν κυρίαρχο στοιχεῖο, τὸν πόνον καὶ τὴν ἀγωνία τοῦ ποιητῆ. Μὰ καὶ τί ἄλλο μπορούσε νὰ τραγουδήσει ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κελλί του, τὴ μοῖρα του καὶ τὰ θάσανά του, ἀφοῦ αὐτὰ ἀποτελοῦν καὶ τὰ κύρια αἰτία καὶ τὰ καθημερινὰ ἐρεθίσματα ποὺ κρούουν τὶς χορδὲς τῆς ποιητικῆς του λύρας;

Κάπου - κάπου δέβαια, θὰ τὸν βροῦμε νὰ ἀναθυμᾶται τὸ πεθαμμένο παιδί του, πρὸς τὸ ὁποῖον «ἀσωτεύει φιλιὰ» καὶ τὸ «ραντίζει γλυκόλογα!» Σὲ πολλὰ ἄλλα ὅμως τραγούδια του, θὰ τὸν βροῦμε νὰ γυροφέρνει μὲ τὸν νοῦ του καὶ μὲ κάποια νοσταλγία πρὸς τὴ γενετείρά του Πάφο, στὸν τόπον ποὺ εἶδε τὸ πρῶτο φῶς τῆς ζωῆς, πρὸς τὶς ὑπέροχες ὀμορφιές της, στὶς Δύσες της καὶ στὶς Ἀνατολές της, στὸ γραφικὸ λιμανάκι της, στὸ Βενετσιάνικο κάστρο της κλπ. Θὰ τὸν βροῦμε νὰ πετᾶει μὲ τὰ φτερά τῆς φαντασίας του πρὸς τὸ «Μελισσόβουνο»—τὸ βουνὸ τοῦ Ἁγ. Νεοφύτου— καὶ στὰ δουνὰ τῆς γειτονικῆς Τσαδάς, πρὸς τὶς καταπράσινες ὄχθες τοῦ ποταμοῦ τῆς Ἀχέλειας καὶ στὶς πικροδάφνες τοῦ ἱστορικοῦ ποταμοῦ Βώκαρου. Θὰ τὸν βροῦμε ἀκόμα νὰ ἀργοσέρνει νοερὰ τὰ βήματά του, σὰν εὐλαβικὸς προσκυ-

νητής πρὸς τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς Κάτω-Πάφου, στὸ γὰρ τῆς Ποθοκρατόρισσας, τῆς Θεοσκέπαστης καὶ στὶς 40 κολόνες (=Σαραντάστηλο) κλπ. Θὰ τὸν δροῦμε ἐπίσης νὰ σεργιανᾷ στὰ φτωχοχώρια μας, νὰ χαιρετᾷ καὶ νὰ θαυμάζει τὸν πολυδασανισμένο χωρικὸ μας, καὶ νὰ συμπονεῖ καὶ νὰ συμπάσχει μὲ τὴ προκομιμένη καὶ ἡρωϊκῆ χωριατοπούλα μας.

Ἐπειδὴ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ παρουσιάσουμε ἐδῶ ὅλα τὰ ἀνέκδοτα τραγούδια τοῦ Γαλατόπουλου, γιατί εἶναι τόσα πολλά, γι' αὐτὸ περιοριζόμεστε στὸ νὰ ἀναφέρουμε μόνο μερικὰ ἀπ' αὐτά, ἔτσι σὰν δείγμα:

Νὰ π.χ. ἔνα:

ΕΛΑΤΕ, ΕΛΑΤΕ, ΑΓΕΡΙΚΕΣ!...

Ἐλάτε, ἐλάτε ἀγερικές, ξανθιές ἀμαδρυάδες,
 πάρτε με, μέσ' στ' ἀγκάλια σας, στῆς Πάφου τοὺς δρυμούς,
 στὰ δάση τῆς, στ' ἀμπέλια τῆς, κι' ἐκεῖ στοὺς τρυγιτάδες,
 π' ἀλάργα ν' ἀγναντέψουμε, σὰν στήνουν τοὺς ληγούς!

Πέρα στὶς ἄκρες τῶν χωριῶν, ἔκει πού οἱ χωριατοποῦλες,
 μὲ τὸ σταμνὶ στὸν ὄμο τους, ροδόγελες, σεμνές,
 σέρνουν στὰ δειλιγιάτικα, πάγανες στὶς θρυσούλες,
 ν' ἀντλήσουν γάργαρο νερό, πὸ 'κεῖ, σειρὲς - σειρὲς!

Πὰ στ' ἀκροκόρφια τῶν βουνῶν, γιὰ ν' ἀγναντέψω δῦσες,
 π' ὡς τώρα δὲν ἀγνάντεψα, μέσ' στ' ὄνειρο πλεκτές,
 ἀπάνω σὲ βουνοπλαγιές, σὲ λόφους, ράχες κλίσεις,
 γιὰ ν' ἀντικρύσω μέσα τους, τίς μάντρες, τίς βουσκές...

Καὶ σ' ὅλα αὐτὰ ἀνάμεσα, Ρήγγα τους τὸν τσοπάνο,
 μὲ τὸν αὐλὸ στὸ στόμα του, θλιβὰ νὰ τραγουδᾷ,
 τὴν «ἀγαπῶ» του καθιστός, σ' ἔνα κοτρόνι ἀπάνω,
 μ' ἀκατωθιὸ τ' ἀρνάκια του, στὸ χόρτο σοροπιστά...

Ἐλάτε, ἐλάτε Ἀγερικές, καὶ σύριγγα τοῦ Πάνα
 βάλτε μέσα στὸ στόμα μου, καὶ σύρτε με ἐκεῖ,
 γιὰ νὰ τονίσουμε μαζὶ, τὸν πιὸ γλυκὸ παιάνα,
 γιὰ τῶν χωριῶν μας τὴ φτωχῆ, μ' ἄξια κι' ἀγνή ζωή.

15.12.1933

Νὰ στίχοι ἀγνοὶ καὶ καθάριοι σὰν κρύσταλλο, γιομάτοι ἀπὸ ἀγάπη καὶ λαχτάρα γιὰ τὴ φύση, γιὰ τὰ δάση, γιὰ τὸ βουνὸ καὶ τὰ γάργαρα νερά του. Στίχοι γιομάτοι ἀγάπη καὶ θαυμασμὸ γιὰ τὴ χωριατοπούλα καὶ τὸ «ρήγγα» τῶν βουνῶν, τὸν τσοπάνο. Στίχοι πλημμυρισμένοι ἀπὸ υγεία, χαρὰ καὶ δροσιά καὶ πού μυρίζουν βουνὸ καὶ θυμάρη καὶ πού θὰ τοὺς ζήλευε κι' αὐτὸς ἀκόμα ὁ ποιητῆς τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς στάνης, Κώστας Κρυστάλλης.

Νὰ τώρα κι' ἕνα ἄλλο, πού ἀφιερώνει στὴν ἐργατικὰ καὶ φιλόπονη χωριατοπούλα μας, καὶ πού τὴν ἀποκαλεῖ πραγματικῆ «ἡρώισσα»:

— Κεῖ πού τρυγᾷς, χωριάτισσα, στὰ μακρυνὰ τ' ἀμπέλια,
 στὶς ἄκρες τίς παφίτικες, ὅλο χαρὰ καὶ γέλια,
 Στὴν ἄδολη, νὰ ἔρχομαι, πλάϊ σου, συντροφιὰ σου,

Ένα τσαμπι άσπροστάφυλο, άπ' τά χέρια τά δικά σου,
νά πάρω, για τόν κόπο μου, λιγάκι νά δροσίω
καί τή μεγάλη πίκρα μου, εϋθύς νά λησμονήσω!...
Πλάϊ σου, εκεί, ώ! ήρώϊσσα, τ' άχνό νά νιώσω γέλιο,
πού τό σκορπάς στή φτώχεια σου, παρηγοριάς βαγγέλιο!
Και νά λουσθώ στό πείσμα σου, και στή καρτερωσύνη,
όπου κρατάεις στή ζωή, γεμάτη καλωσύνη!... —

7.3.1934

Νά στίχοι, γιομάτοι άγνό κι' άδολο λυρισμό! Στίχοι γραμμένοι, μπορούμε νά πούμε στίς ώρες τίς καλές του. — στίς εϋτυχησμένες ώρες του — και πού γι' αϋτόν ήταν πολϋ λίγες. Όμως και μέσα σ' αϋτές τίς λίγες ώρες τής ψυχικής του ήρεμίας και γαλήνης, εϋρισκε καιρό και κέφι για νά μάς τραγουδήσει τραγούδια όλο χάρη κι όμορφιά, όλο δροσιά και υγεία.

Νά τώρα κι' ένα άλλο από τά ανέκδοτα τραγούδια του, πού τό είχε γράψει στίς παραμονές τής Πρωτοχρονιάς τού 1934 και ενώ ακόμα βρισκόταν στή φυλακή. Αϋτή τή μέρα, όλοι οί άνθρωποι αϋτοσυγκεντρώνονται και κάνουν μιá αϋτοκριτική, ένα άπολογισμό τών πράξεών τους τί έκαναν και τί δέν έκαναν κατά τή διάρκεια τού χρόνου πού πέρασε. Ό Γαλατόπουλος όμως αϋτή τή μέρα, δέν θέλει νά θυμηθεϊ τίποτε. Γι' αϋτό και παρακαλεί τίς λάμιες θύμησες νά τόν αφήσουν ήσυχο, νά μήν τού ταραξουν τήν ήρεμία του και τή γαλήνη του, μιá κ' έγαλήνεψαν τά φρένα του.

"Όχι, μή μου ταραξετε απόψε τή γαλήνη,
σύρετε λάμιες - θύμησες, λύπες καρδιάς και νοϋ,
απόψε, με τ' άκάτι μου, στήν άπεραντοςύνη,
γυρνά τών κόσμων, σέ γυαλούς άλλόκοτου οϋρανοϋ!

"Όχι, μή μου ξεσκίσετε, απόψε τή καρδιά,
τά φρένα μου έγαλήνεψαν, στοϋ χρόνου τό ταξίδι...
και ή ψυχή μου άγκάλιασε, τήν άδυσσο φαρδείά,
τήν πόρτα της ανοίγοντας, με τό κρυφό αντικλειδί.

"Όχι! μή με ξυπνήσετε από τόν μηδενισμό μου,
από τή στράτα θγαίνοντας, τώρα τής Δαμασκού!
"Αφησα πώς νά με οδηγεί, τó αϊώνιο όνειρο μου,
σύρετε, λάμιες—θύμησες, λύπες καρδιάς και νοϋ!

31.12.1934

Σ' ένα άλλο από τά ανέκδοτα τραγούδια του πού τό επιγράφει «Βιβλιο-θ ή κ η» θά δοϋμε και τίς προτιμήσεις του σέ βιβλία και συγγραφείς, δικούς μας και ξένους, πού τούς έτοποθέτησε εκεί με σεβασμό ή αγάπη του, ή στοργή του, ό θαυμασμός του ή ή όργή του.

Συχνά βρίσκουμε τόν Γαλατόπουλο στό σπίτι του, νά κάθεται στό γραφεϊο του μέχρις άργά τά θράδνα, εκεί απέναντι από τόν Δημόσιο Κήπο και περιτριγυρισμένο με λογιής - λογιής βιβλία, νά γράφει και νά διάβάζει συνεχώς. Και μελετάει άδιάκοπα και με απληστία, όχι μονάχα τήν ελληνική μά και τίς ξένες φιλολογίες. Κι' όχι μόνο μελετάει μά και μεταφράζει, ιδίως "Αγγλους και "Αμερικανούς ποιη-

τὲς, γιατί θέλει νὰ μεταφέρει καὶ στὸν τόπο μας ὅ,τι καλὸ ὑπάρχει στοὺς ξένους
κι' ὅ,τι εἶναι δυνατὸ νὰ μεταφερθεῖ καὶ στὴ δική μας τὴ γλῶσσα.

Λέει λοιπὸν ὁ Γαλατόπουλος σ' αὐτὸ τὸ τραγούδι του:

— Πάνθεο βουδῶ, κι' δλόσεμνο, στὸ κέντρο τοῦ σπιτιοῦ μου,
γραφὲς ποὺ ἐζωντανέφετε, στὰ βάθια τοῦ ἑαυτοῦ μου!
Πῶς σὰς ἐσχόρπισεν ἐκεῖ, μὲ σεβασμὸ ἢ στοργή μου,
ὁ πόνος μου, ὁ θαυμασμὸς, μιὰ θύελλα, ἢ ὀργή μου!
Σὲ μιὰ γωνιὰ ξεχωριστὴ στὶς πατρικὲς τίς θήκες,
σὺ Παλαμᾶ, τὸν δρόμο σου, τὸν διαλεχτό σου βρῆκες...

Τὸν Παλαμᾶ ὁ Γαλατόπουλος ἀγαπάει καὶ θαυμάζει ἰδιαίτερα, γι' αὐτὸ καὶ
τοῦ δίνει μιὰ ξεχωριστὴ θέση μέσα στὴ Βιβλιοθήκη του. Πιὸ κάτω, λέει, ἔχει τὸν
Σκίπη καὶ πιὸ κάτω τὸν Δροσίνη, τὸν Σικελιανὸ καὶ τὸν Καδάφη, κι' ἀκόμα πιὸ
κάτω τὸν Κύπριο ποιητὴ Τεῦχρο Ἀνθία.

Ἡ Γαλατόπουλος δὲν παραλείπει νὰ ἀναφέρει τὸν Ὅμηρο, τὸν Δάντη, τὸν
Μίλτονα, τὸν Γκαίτε, τὸν Σαιξπηρο κλπ. ὡς ἐξῆς:

— Τὸν κύκλο σου Φλωρεντινέ, ὅω βρῆκες τὸν φωτεινὸ σου,
κι' ἀπανθιὸ τὸν Ὅμηρο, αἰώνιο δάσκαλό σου!
Σὲ μιὰ μεριά ὁ Μίλτονας, στὴν ἄλλη ὁ Σαιξπηρός,
ἐκεῖ τὸν Μεφιστοφελῆ, ὁ καρχασμὸς κι' ὁ λῆρος!

Ἦστερα μιλάει γιὰ τὸν Οὐγκώ, τὸν Ρακίνα, τοὺς ἀρχαίους τραγικοὺς καὶ σατιρι-
κοὺς, γιὰ τὸν Ντοστογιέβσκη, τὸν Λερμοντώφ, τὸν Γκόρκι, τὸν Γκόσα, τὸν Γλαδ-
στένα, τὸν Καλλιτσονάκη, τὸν Ζολώτα κλπ. Κι' ἔστερα λέει:

— Καὶ τώρα ἔχει ἀγναντινά, εἰς τὴ μεριά τὴν ἄλλη
γιγάντινα προβάλλει,
σὲ μιὰ μεριά του κόκκινα, δεμένα ἐκεῖ βιβλία,
τοῦ Δίκαιου καὶ τοῦ Ἄδικου, τῶν Νόμων ἢ ἱστορία!
Ἦ! Δικαιοσύνη, ἐσὺ κλειστὴ ἐκεῖ Ἀλθιονίδα,
ποὺ τόσο πολυπρόσωπη, σὲ ἔνοιωσα, σὲ εἶδα!
Νομολογίες, ποινικά, Ρωμαϊκά καὶ τόσα,
μύριες φορὲς μοῦ κίνησαν θεόργιστη τὴ γλῶσσα!...

Κι' ἀφοῦ ἀναφέρεται στὴ φιλοσοφία, στὴ κοινωνιολογία, στοὺς Λένιν, Μάρξ, Τρό-
σκυ, Ζητόδισφ, Ροχόθσκη κ.ἄ. στρέφεται πρὸς τὸν ἑαυτὸ του καὶ ρωτᾷ τὴν ψυχὴ
του:

— Καὶ τώρα ἐσένα ἐρωτῶ, ψυχὴ μου!...
Ποιὰ πάντα περισσότερο, ἀπ' ὅλες σὲ τραβάει;
ὁ Μάλθος ἢ ὁ Μίλτωνας, πιότερο σοῦ μιλάει;
Μοῦ ἀπαντᾷς θλιδὸθωρη: — Στὸν Νόμο ἂν καταπιᾷσθης,
ὅμως ποτὲς δὲν ξέχασες, πῶς ποιητὴς ἐπλάσθης! —

Καὶ μ' αὐτὴ τὴν ἀποκαλυπτικὴ ὁμολογία τοῦ ὁ Γαλατόπουλος δίνει μονάχος
τοῦ τὴν ἀπάντησιν σὲ ἐκείγους ποὺ θέλησαν νὰ τὸν κατηγορήσουν, πῶς δὲν εἶχε
καμμιά σχέση με τὴν ποίησιν.

Κι' ἐρχόμαστε τώρα σέ μιὰ ἄλλη πτυχὴ τοῦ ἔργου τοῦ Γαλατόπουλου. Ὁ Γαλατόπουλος ἔγραψε τραγούδια ὄχι μόνο στὴν πανελλήνια δημοτικὴ γλῶσσα. Θέλησε νὰ δοκιμάσει τίς δυνάμεις του καὶ τίς ἱκανότητές του καὶ στὴν Κυπριακὴ διάλεκτο, στὴν κυπριακὴ τοπολαλιά. Μέσα στὰ χειρόγραφα του ἀνακαλύψαμε ἀρκετὰ τέτοια τραγούδια, πού ἂν κάποτε ἐκδοθοῦν, θὰ ἀποτελέσουν μιὰ αὐτοτελὴ συλλογὴ καὶ θὰ μᾶς ἀποκαλύψουν ἀκόμα μιὰ ἄγνωστη πτυχὴ τῆς πολύπτυχης ψυχῆς του καὶ τῆς πολύτροπης τέχνης του. Ὁ ἴδιος μάλιστα φαίνεται πὼς εἶχε ἐπιλέξει καὶ τὸν τίτλο πού θάδινε σ' αὐτὴ τὴ συλλογὴ, πού λογάριάζε κάποτε νὰ τὴν τυπώσει ὁ ἴδιος σὲ ξεχωριστὸ βιβλίον. Κι' ὁ τίτλος αὐτῆς τῆς συλλογῆς πού θὰ περιλάμβανε ὅλα τὰ κυπριώτικα τραγούδια του εἶναι «Κυπριακὴ λύρα».

Κανένα βέβαια ἀπὸ τὰ κυπριώτικα τραγούδια τοῦ Γαλατόπουλου δὲν ἔχει μέχρι σήμερα δημοσιευθεῖ, (ἔστω κι' ἂν κάποτε ἀπὸ τὸ Ραδιόφωνο μετέδωσε μερικὰ ὁ Κύπρος Χρυσάνθης). Ἀποτελοῦν λοιπὸν αὐτὰ, μιὰ ἄγνωστη πτυχὴ ἀπὸ τὸ τεράστιο ἔργο του καὶ ἂν κάποτε ἐκδοθοῦν θὰ ἀποτελέσουν μιὰ ἀκόμα προσφορὰ στὴν κυπριακὴ λογοτεχνία.

Μέσα στὰ κυπριώτικα τραγούδια τοῦ Γαλατόπουλου δὲν θὰ βροῦμε τὸν πικρόχολο, πονεμένο κι' ἐπαναστατημένο ἐκείνο λυρισμὸ πού συναντοῦμε σ' ὅλα τὰ ἄλλα τραγούδια του καὶ πού ἀποτελεῖ τὸ κυρίαρχο στοιχεῖόν τους.

Ἐδῶ ὁ λυρισμὸς του, εἶναι χαρούμενος καὶ παιγνιδιάρης, στοχαστικὸς ἢ συμβουλευτικὸς, κάποτε πειρακτικὸς καὶ δεικτικὸς καὶ μὲ κάποια δόση χλευασμοῦ καὶ εἰρωνείας.

Ὁ Γαλατόπουλος μὲ τὴν κυπριώτικη λύρα στὸ χέρι, θέλησε νὰ συνεχίσει τὴν παράδοση τῶν δυὸ διαλεκτικῶν μας ποιητῶν, τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη καὶ τοῦ Δημήτρη Λιπέρτη, καὶ ἰδίως τοῦ δευτέρου. Καὶ τὸν Γαλατόπουλο ἐλύουν καὶ συγκινοῦν τὰ ἴδια εἰδυλιακὰ στοιχεῖα, οἱ ἴδιες ὀμορφιές καὶ τραγικότητες τοῦ νησιοῦ μας, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν φτωχῶν καὶ πολυθάσανισμένων χωρικῶν μας καὶ γενικὰ ὅλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος πού συγκινοῦσε καὶ τοὺς δυὸ μεγάλους βάρδους μας καὶ ἰδιαίτερα τὸν Λιπέρτη.

Τὰ κυπριώτικα τραγούδια τοῦ Γαλατόπουλου φέρουν τὴν προσωπικὴ σφραγίδα του, γιατί ἔχουν κάτι τὸ ξεχωριστό, τὸ ἐντελῶς δικό τους, κάτι τὸ προσωπικό. Κι' αὐτὸ ἦταν ἐπόμενο γιατί ὅπως λέει καὶ μιὰ λαϊκὴ παροιμία, «τὸ κάθε πουλὶ ἔχει τὴ φωνὴ του».

Βέβαια, μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὼς τὰ τραγούδια τοῦ Γαλατόπουλου στὴν κυπριακὴ τοπολαλιά, δὲν εἶναι τραγούδια μὲ πολλὰς ἀξιώσεις. Ὅμως ἀποκαλύπτουν μιὰ ἀκόμα πτυχὴ ἀπὸ τὸ πολύπτυχο ἔργο του.

Ἀναφέρουμε πῶς κάτω ἅπ' αὐτὰ τὰ τραγούδια του γιὰ νὰ μπορέσει κι' ὁ ἀναγνώστης μας νὰ σχηματίσει μιὰ ἰδέα γιὰ τίς ἐμπνεύσεις καὶ τίς ἱκανότητες τοῦ Γαλατόπουλου στὴν κυπριακὴ διάλεκτο. Νὰ ἔνα π.χ. πού φαίνεται πὼς ἀναφέρεται σὲ κάποιο πολιτικὸ ἀντίπαλό του:

Ο Π Ε Τ Ε Ι Ν Ο Σ

Ρέ, πριχού νὰ μπῶ στὸν κόλυμπον, ἔν ἤξερα τὸν φρόν,
μέσα στὴν στράταν ἰστέκουμουν τζι' ἐπάλλωνα καρτσίν,
μὲ αἱματοῦμενα θερκά, τζι' ὄι μὲ σπουρτολόον,
μὲ πποῦφρον σγιάν τὰ μοῦτρα σου, πῶσαιε νερόν ψυσιήν.

Ἐέρω τωρά, ξέρω τωρά, γιατί σπουρτίτζεις λόγια,
τζιαὶ δκαίννεις μέσ' στὴν στράταν μου, σγιάν διαιέτης πετεινός!
τζιαὶ τζιηλαδάς πού τὰ ψηλά, πού σ' ἔδκαλαν ἀνώγια,
θαρρούμενος πὼς ζινητζιεις, γέρακος, γιὰ ἀτός.

Είπα σου, πριχοῦ νὰ μπῶ στὸν κόλυμπον ἤξερα τζι' ἐκολύμπου, τωρὰ πού πουρπηλλεύτηκα μέσ' στὴν νεροσπηλιὰν ξέρω τζιαὶ πάω καλλίτερα, Καλλέπειαν τζιαὶ Λετύμπου, τζιαὶ σουζῶ τζιαὶ τὰ μούτρα σου, στὴν πετεινοφουλιὰν.

2.12.1934

Νὰ τῶρα ἓνα ἄλλο, πού ἀναφέρεται σὲ κάποιο σπαγγοραμιμένο τοκογλύφο:

ΣΥΝΑΕ, ΡΕ ΛΙΜΑΝΤΕΡΕ!...

Σύναε ρὲ λιμάντερε, κούρσεβκε τὸ χωρκόν σου, πούλα τὰ χωραφούδικια τους, τζιαὶ γιύγγε τοὺς φτωχοὺς! Βάλλε τζιαὶ πουπανώτοκα, εἰς τοὺς λοαρκασμοὺς, πέρκει χορτάσει ὁ τζιοίλιος σου, ἀχόρταε, ὁ πριστός.

Μὰ ἔθελα τζιαὶ νὰ μοῦ πεῖς, ἔτσι τοιμπίν μιὰ λέξη; ἄρκον πού νὰ σὲ μπίζουσιν στὸ μνήμαν σου νεκρόν, θαρκέσαι ἔν νὰ κουβαλᾶς, τούτα οὔλα ταπισόν; τόσόν γλήγορα ξήχασες, τὸν θκειόν σου, τὸν Ἀλέξη;

Μικρότερος πολλὰ πού ᾽σέν, τζιαὶ τζιεῖνος πρὶν ἔλομπῶσει, μέσ' στὰ σκουλούτζια ψόφηεν, λυμένος, θρωμιστός!... Τζιαὶ μ' οὔλους τοὺς ππαράες του, με ξένος, με δικός, ἔν τὸν ἐκόντεψεν πηλέ, γιὰ νὰ τὸν μιζαρῶσει!

Κανεῖ!... ᾽Ας χορτάσει ὁ τζιοίλιος σου, ὁ γερημοπρισιμένος, τζιαὶ ἔν τζι' ἔν νὰ τὰ πάρουμεν μαζίν μας πιθαρκού!... ᾽Ἦντα λαλοῦσιν ἄκουσες, οἱ στράτες τοῦ χωρκού; πού τὰ τωρὰ λιμάντερε, τζιαὶ πέ: εἶμαι χορτασμένος!

21.12.1934

Νά, ἀκόμα ἓνα:

ΤΟ ΚΛΑΜΑΝ ΤΟΥ ΧΑΡΤΩΜΕΝΟΥ

Τζι' ἄν σ' ἔφαεν κόρη Ττινοῦ, τὸ μνήμαν τ' ὀρκισμένον, τζι' ἐρούφηεν τὸ σῶμαν σου, τὸ κάφουρον κορμίν σου, ποττέ τὸν πόθον σου νεκρόν, τζιαὶ θαρυκαρτισμένον, μὲν τὸν τραδήξεις κατὰ τζιεῖ, ἄς ἔν γιὰ τὴν ψυσιήν σου.

᾽Ορκον σοῦ δικιῶ, ἔτσι πίσημηγ τῆς Παναῖας ᾽μέραν, πῶς ἔν νὰ λιῶ τοῦ βίου μου, στ' ἀθθύμιον τὸ δικόν σου... ὅστε ναρτεῖ ἡ ὥρα μου, νὰ σύρω ταπισόν σου, τζιαὶ νὰ σοῦ φέρω μάδικια μου, τῆς χαρτωσιᾶς τὴν δέραν!

Τζι' ἔν νὰ ἀφήσω προσταήν σ' οὔλλους τζιαὶ παρακάλια ᾽πό τζιεῖ πού συμπλασκούμεσταν, νὰ ρέξουν τὸ σεντούτζιν, τζιαὶ νὰ σταθοῦν ξένοι, διτζιοί, με θυματοὺς, μαγάλια, τοὺς τόπους μας, νὰ μυριστώ, πρὶν φάει με τὸ σκουλούτζιν!

Τζι' ἐν νὰ ῥκομόσω τοὺς δικούς, κόρη Ττινοῦ, τοὺς ξένους,
νὰ ρέξουν τὸ σεντούτζιν μου, ἀπὸ τὸ γονικόν σου,
ν' ἀθθυμηθῶ κάτι τζιαιρούς, γλυκοὺς τζιαι περασμένους,
τζιαι νὰ ζητήσω πόσσω σου, τ' ἄσπρον τὸ νυφικόν σου!

Κρυφὴν δουλὴν στήν μάναν μου, στὸ ψυχομασιητόν μου,
ἐν νὰ ἀφήσω ρά Ττινοῦ, νεκρόν νὰ μὲ περάσουν,
ῖποτζιεὶ πού συμπλαστήκαμεν, μιὰν νύχταν στὸ στενόν σου,
τζιαι πρωτοφιληθήκαμεν, πρὶν ἰκόμα μᾶς διακιάδασουν...

Παραντζιελλιὰν ξωπίσω μου, τζιαι τάμαν ἐν ν' ἀφήσω,
τὸ μνήμαν πὸν ν' ἀνοίξουσιν, ἐμέναν γιὰ νὰ ρίξουν,
νὰ τὸ ἀνοίξουν δίπλα σου, νάρτω νὰ σέ φιλήσω,
τζιαι ὄντας λυώνουμεν τζι' οἱ δκυὸ, τὰ χώματα νὰ σμίξουν!

6.12.1934

*

**

Μὰ τὸ ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ Γαλατόπουλου, δὲν ἀποτελεῖται μόνο ἀπὸ τραγούδια. Τὸ ἀνέκδοτο ἔργο του — καρπὸς μιᾶς πολὺχρονης καὶ ἐντατικῆς ἐργασίας — εἶναι καὶ μεγάλο σὲ ποσότητα καὶ ποικίλο σὲ περιεχόμενο. Ἄν κάποτε τακτοποιηθεῖ καὶ ἐπεξεργασθεῖ καταλλήλως, σίγουρα θὰ καταλάβει ἀρκετοὺς τόμους.

Ὁ Γαλατόπουλος, βέβαια, πέθανε στήν ἡλικία τῶν 51 χρόνων, δηλ. ἀπάνω στήν ἀκμὴ τῆς δράσης του καὶ τῆς ἀποδοτικότητάς του καὶ προτοῦ προλάβει νὰ τακτοποιήσῃ ὅλο τὸ ἔργο του. Ὅμως σ' αὐτὸ τὸ σύντομο χρονικὸ διάστημα τῆς ζωῆς του, παρ' ὅλες τὶς δυσκολίες καὶ ἀντιξοότητες πού συνάντησε, εἶχεν ἀποδώσει τόσα πολλὰ, πού προκαλοῦν κατάπληξη καὶ θαυμασμό. Σ' ἓνα σημείωμά του πού δρῆκαμε στὸ ἡμερολόγιό του, ἀναφέρει πὼς ἔργαζόταν 12—14 ὥρες τὸ 24-ωρο γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ γράφῃ ὅλο ἐκεῖνο τὸ ἔργο του. Ἀλλὰ μέσα στὰ στενὰ ὅρια μιᾶς μελέτης ἢ ἔστω καὶ μιᾶς σύντομης βιογραφίας ὅπου καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ χῶρος ἔχουν ὅρια περιορισμένα δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ καταπιασθεῖ κανεὶς μ' ὅλο ἐκεῖνο τὸ ἔργο του, κ' οὔτε καὶ νὰ τὸν σκιαγραφήσῃ πλέρια σ' ὅλες του τὶς πτυχές καὶ σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις του.

Γι' αὐτὸ περιοριζόμεστε ἔδῳ νὰ ἀναφέρουμε τὰ ὀνόματα μερικῶν μόνον ἐργασιῶν του, γιὰ νὰ μπορέσῃ ὁ ἀναγνώστης μας νὰ σχηματίσῃ ἔστω καὶ μιὰ ἀμυδρὴ ἰδέα γιὰ τὸν Γαλατόπουλο καὶ τὸ ἔργο του, μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν εὐχὴ, πὼς σύντομα θὰ βρεθεῖ ὁ ἀξιὸς καὶ εἰδικὸς μελετητής, πού θὰ φροντίσῃ καὶ θὰ ἐπιμεληθεῖ τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἀπάντων του»...

Τὸ ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ Γαλατόπουλου ἀποτελεῖται:

1. Ἀπὸ μιὰ σειρά «τραγούδια στήν Κυπριακὴ διάλεκτο», πού τὰ ἐπιγράφει ὁ ἴδιος μὲ τὸν τίτλο «Κυπριακὴ Λύρα».
2. Ἀπὸ διάφορα ἄλλα τραγούδια, πού ὁ ἴδιος τὰ χωρίζει σὲ διάφορες ἐνότητες, καὶ πού τοὺς δίνει ὁ ἴδιος διάφορους τίτλους.
3. Ἀπὸ μεταφράσεις ἰδίως Ἑγγλῶν καὶ Ἀμερικανῶν ποιητῶν, ὅπως π.χ. Byron, Shelley, Burn, Spencer, Scott, Wittman, Browning, Poe, Tenyson, Arnold, Longfellow, Oscar Wilde κλπ.

Ἔχει ἐπίσης μεταφρασμένα καὶ τὰ 12 ἄσματα τοῦ «Χαμένου Παράδεισου» τοῦ Μίλτονα.

Ἔχει ἐπίσης μεταφράσει τὰ ἔργα τοῦ Σαίξπηρ

- α) Ὅπως ἀγαπάτε,
- β) Τὸ μέρωμα τῆς στρίγγλας.

3. Ecce Luminae (ἢ Παγκόσμιον Ἔπος) σὲ 24 ἄσματα. Περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν μύθον τῆς κλοπῆς τοῦ φωτὸς ἀπὸ τὸν Προμηθεά.
5. Ἀπὸ διάφορα θεατρικὰ ἔργα.
6. Ἀπὸ διάφορα πεζὰ (διηγήματα, νουβέλλες, ἐντυπώσεις κλπ.).
7. Ἀπὸ λαογραφικὸ ὕλικόν (δημοτικὰ τραγούδια, παροιμίες κλπ.).
8. Ἀπὸ μελέτες οἰκονομολογικὰς (Βάσεις οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς πολιτικῆς ἐν Κύπρῳ — Κυπριακὸς Προϋπολογισμὸς κλπ.).
9. Ἀπὸ τὰ πολιτικὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ ποῦ εἶναι γραμμμένα στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα, γιὰτι λογάριάζει νὰ τὰ ἐκδόσει στὴν Ἀγγλίαν.
10. Ἀπὸ μιὰ συλλογὴ ἀπὸ διάφορα χειρόγραφα, παλιὰς ἐκδόσεις, παπύρους κλπ., ποῦ ἀποκτήθηκε ὕστερα ἀπὸ πολὺχρονες ἔρευνες καὶ ταξίδια σὲ διάφορες χώρες τῆς Εὐρώπης καὶ Μ. Ἀνατολῆς.
Ἔλα αὐτὰ νομίζουμε πὺς εἶναι ἀντικείμενα ἀνεκτίμητης ἀξίας, καὶ ἀποτελοῦν πολυτιμώτατα ἀποκτήματα γιὰ τὴν Κύπρον.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

L. DURRELL

ΜΑΝΩΛΗΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΚΩ

Πέρα στὸν ἀρχαῖον γαδὸ,
ποῦ σκορπίζανε οἱ ἐκέτες
τέφρα ἀπὸ πουλιὰ νεκρά,
πάει ὁ Μανωλῆς τὴν λέμβον του.
Στὸ πηδάλι δίπλα του ἕνα ρόδο.

Τὸ κοινὸ δὲν εἶναι ρόδο ἐτοῦτο,
μήτε τὸ τριαντάφυλλο τοῦ Μάλου,
μήτε αὐτὸ τοῦ Νοστραντάμους:
μήτε τοῦ Ἐλιοτ ρόδο καθαρὸ,
θόρειο ρόδο τοῦ μυαλοῦ,
μὰ ἔναι δίχα ἀμφισβολία κι' ἐνδοιασμὸ,
τοῦ Μανώλη τ' ὀλοκόκκινο τὸ ρόδο,
μαζεμένο ἀπ' τὸν ἴδιον μέσον ἀπ' τὸ
λεξικὸ τῶν ρόδων
πάνω ἔκει στῆς Κεφαλοῦ τὸ λόφο.

Μετ.: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΣΤΗ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΜΑΧΑΙΡΑ

Ἡ Ἄννα κείνο τὸ χειμωνιάτικο πρωῒνὸ, τὸ γεμάτο ἥλιο κατέβηκε ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο ποὺ τὴν ἔφερε ἀπὸ τὴ Λευκωσία καὶ προχώρησε μὲ συγκίνηση πρὸς τὶς σκάλες τοῦ Μοναστηριοῦ.

Εἶχε δεῖ βέβαια πολλὰ μοναστήρια στὰ ταξίδια της τόσο στὴν Ἑλλάδα ὅσο κι' ἄλλου. Μοναστήρια βυζαντινά, μοναστήρια μὲ θησαυρούς, μοναστήρια μὲ θρύλους. Ἐδῶ ὅμως ἀντικρύζοντας μπροστὰ της τὴ Μονὴ τοῦ Μαχαιρᾶ νὰ ὑψώνεται ἐπιβλητικὴ ἔνοιωσε μιὰ ξεχωριστὴ συγκίνηση.

Τόσο ποὺ νόμισε πὼς θὰ κλάψη.

Εἶναι μέρες τώρα στὴν Κύπρο ἢ Ἄννα. Ἦλθε κι' αὐτὴ ὅπως τόσοι Ἕλληνες ποὺ πόνεσαν γιὰ τὴν πληγὴ της. Τὴν πληγὴ της ποὺ περνᾶν τὰ χρόνια κι' ἀκόμα δὲν ἐπουλώθηκε.

Ἀκόμα στάζει αἷμα.

Ἐπισκέφθηκε τὸ λαογραφικὸ Μουσεῖο τῆς Λευκωσίας τὸ μισογκρεμισμένο Προεδρικὸ Μέγαρο, τὸ Ἀρχιεπισκοπικὸ Μέγαρο ἀπ' ὅπου ἔλειψε ἡ γοητευτικὴ μορφὴ τοῦ Μακαρίου, τὸ τόσο ἐπιβλητικὸ, τὰ Φυλακισμένα Μνήματα καὶ τόσα ἄλλα. Εἶδε κι' ἐθαύμασε τὴν ὁμορφιὰ τῆς Κύπρου.

Τώρα ἐδῶ στὴ μονὴ τοῦ Μαχαιρᾶ ἡ παρουσία τοῦ Γρηγόρη Αὐξεντίου εἶναι τόσο ἔντονη, ποὺ τὴν κάνει νὰ νοιώθῃ δέος μπροστὰ στὴ θύμιση τοῦ παλληκαριοῦ. Ἡ Μονὴ Μαχαιρᾶ εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένη μὲ τὸ Γρηγόρη Αὐξεντίου. Χρῦσανθος Μαχαιριώτης ἦτανε τὸ ψευδώνυμό του.

Κι' ὕστερα τὸ κρησφύγετο τοῦ Ὑπαρχηγοῦ τῆς ΕΟΚΑ δὲν ἀπέχει πολὺ. Εἶναι ἐκεῖ κοντὰ. Ὁ Γρηγόρης Αὐξεντίου ποὺ πέθανε στὰ 28 του χρόνια ὑπηρετήσε σὰν ἀνθυπολοχαγὸς στὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ, καὶ ἔδωσε τὸν καλλίτερο ἑαυτὸ του στὸν ἀγῶνα ποὺ πίστεψε.

Ἔτσι μ' αὐτὴ τὴ πίστη ἔκαμε τὰ 28 του χρόνια ὀλοκαῦτωμα καὶ κἀηκε μέσα στὸ κρησφύγετό του ἀφοῦ ἔδωσε ἡρωικὴ μάχη μὲ τοὺς ἄγγλους στρατιῶτες ποὺ τὸν περικύκλωσαν, θυσία στὸ θωμὸ τοῦ ὠραίου ὄνειρου του. Ἡ Ἄννα ξαίρει τὴν ἱστορία του, ξαίρει πὼς τὸν πρόδωσαν δυστυχῶς. Ἐφιάλτες θὰ ὑπάρχουν πάντα ὅπως ἦρωες στὴ ζωὴ. Ἀλλὰ περισσεύουν οἱ ἐφιάλτες. Ἡ ἀρετὴ εἶπε ὁ Πλάτων, ἔχει πολλοὺς δασκάλους μὰ λίγους ἀγωνιστές.

Ἦτανε 3 Μαρτίου τοῦ 1957 ἐκεῖνο τὸ πρωῒ ποὺ ἔγινε ἡ μεγάλη θυσία σκέφτεται ἡ Ἄννα συγκινημένη. Καὶ μὲ τὴ σκέψη αὐτὴ βρέθηκε στὴν αὐλὴ τοῦ θρυλικοῦ μοναστηριοῦ. Ἀνεδαίνει κάτι σκάλες γιατί νομίζει πὼς ἐπάνω εἶναι κελιά. Βλέπει ὅμως σὲ μιὰ πόρτα καθὼς ἀνέβηκε ποὺ γράφει: Ἐφορεῖο τῆς Μονῆς. Μπαίνει μέσα καὶ χαιρετᾷ τὸν καλόγηρο, ποὺ σηκώνεται εὐγενέστατα καὶ τῆς δίνει κάθισμα, καθὼς ἔχειν τοῦ λέει πὼς ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

— Στὴ Μονὴ ἦλθα γιὰ προσκύνημα καὶ γιὰ νὰ μάθω, λέει ἡ Ἄννα.

— Τί θέλετε νὰ μάθετε; τὴ ρωτᾷ.

— Πολλά, τοῦ ἀπαντᾷ ἐκείνη, γιὰ τὸ μοναστήρι, γιὰ τὸν ἦρωα.

Ὁ ἀδελφὸς Καλλίνικος δίνει παραγγελία γιὰ καφέ καὶ λέει:

— Βρίσκεστε σὲ ὑψόμετρο 1.500 μέτρα. Τὸ Μοναστήρι εἶναι πολὺ παλιό, ἀλλὰ τὸ 1896 κἀηκε μαζί μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ πολλὰ χειρόγραφα μὲ Βυζαντινὴ Μουσικὴ κἀηκαν κι' αὐτὰ κι' ἄλλα πράγματα ἀξίας. Τὸ 1900 ξαναχτίστηκε ὅπως τὸ βλέπετε. Τὸ μοναστήρι ἔχει μοναχοὺς. Ὅσο γιὰ τὸν Γρηγόρη Αὐξεντίου στὸ Μουσεῖο θὰ δεῖτε πολλά.

Τῆς λέει κι' ἄλλα γιὰ τὸ μοναστήρι ὁ ἀδελφὸς Καλλίνικος, μὰ ἡ Ἄννα κατέχεται ἀπὸ τὴ συγκίνηση καὶ τὴν ἐπιθυμία νὰ τῆς μιλήσουν γιὰ τὸ Γρηγόρη Αὐξεντίου ποὺ τὸ μοναστήρι αὐτὸ ἔχει μαζί του τόσοι δεσμούς. Πρόθυμος ὁ ἔφορος τῆς Μονῆς τῆς λέει:

— Ὁ Αὐξεντίου ὅπως θὰ δεῖτε στὸ Μουσεῖο ἦτανε, πολλές φορές ντυμένος μοναχὸς κι' ἔτσι κυκλοφοροῦσε. Χρησιμοποιοῦσε μάλιστα γυαλιὰ γιὰ νὰ μὴ τὸν γνω-

ρίζουν. Τὸ ψευδώνυμό του, Χρῦσανθος Μαχαιριώτης, τότε πολὺ λίγοι ξαίρανε. Τώρα τὸ ξαίρουν ὅλοι. Γεννήθηκε στὸ χωριὸ Λύση ποὺ σήμερα τῶχουν οἱ Τσερκοί. Ἦτανε ἕνας πραγματικὰ γενναῖος ἄνδρας ποὺ πίστευε σ' αὐτὸ ποὺ ἔκανε. Ἐλαβε μέρος σὲ πολλές μάχες μὲ θάρρος καὶ προθυμία γιὰ τὴ θυσία, ἔτσι ποὺ δικαίως ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ Ὑπαρχηγοῦ τῆς ΕΟΚΑ. Μὲ λίγα λόγια ἕνα δραστήριο καὶ συμπαθητικὸ παληκάρι ὄλο νειάτα καὶ ὀρμη. Τίμιος καὶ συνεπῆς χαρακτήρας. Πίστεψε στὴν ἐλευθερία τῆς Κύπρου καὶ ἀγωνιζότανε μὲ ὅλες του τίς δυνάμεις γι' αὐτήν.

Ὁ ἀδελφὸς Καλλίνικος συνεχίζει μὲ θέρμη. Θάλεγε κανεὶς πὼς δὲν ἤθελε νὰ σταματήσει νὰ μιλά γιὰ τὸν Χρῦσανθο Μαχαιριώτη, ποὺ σήμερα τὸ Μοναστήρι θεωρεῖ καύχημά του ὅτι τὸν ἔκρυβε.

—Ὁ Αὔξεντιοῦ εἶχε τρία κρησφύγετα, γιατί οἱ Ἄγγλοι τὸν εἶχανε στή μπούκα τοῦ τουφεκιοῦ. Κι' ἄλλωστε, σὰν ὑπαρχηγὸς ποὺ τόσο ἀγαπιώτανε ἔπρεπε νὰ προσέχη γιατί ὁ χαμός του θὰ μούδιαζε τὰ μέλη τῆς Ὀργάνωσης, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐμφυχώνονταν. Τὸ ἕνα κρησφύγετο ἦτανε τὸ μοναστήρι αὐτό. Τὸ ἄλλο του κρησφύγετο ἦτανε στὸ βουνὸ στὰ Χιόνια. Καὶ τὸ τρίτο πῶς κατὰ ἀποδῶ, ἐκεῖ ποὺ τὸν ἔκαψαν ζωντανὸ οἱ Ἄγγλοι. Ὅταν τὸν περικύκλωσαν τοῦ ζήτησαν νὰ παραδοθῆ. Αὐτὸς ὀμῶς ἀρνήθηκε κι' ἐξακολουθοῦσε νὰ μάχεται μὲ τὸ ὄπλο του. Τότε αὐτοὶ ἔβδαν πόσο δύσκολο ἦταν νὰ πιαστῆ ζωντανὸς αὐτὸς ὁ γενναῖος ἄνθρωπος περιέδρεξαν μὲ βελζίνη ὄλο τὸ τοπίο. Ὑστερα ἔβαλαν φωτιά καὶ ὁ Γρηγόρης Αὔξεντιοῦ κάηκε ζωντανός, αὐτὸς ὁ ἀδάμαστος.

Ἡ Ἄννα ἀνατρίχιασε. Ὁ καλόγηρος ἀποτελείωσε τὴ φράση του:

—Ἄλλὰ ζωντανὸς ἔμεινε στὴν Ἱστορία τῆς πατρίδας του.

Ἡ Ἄννα σκέφθηκε πὼς τὸ σπίτι της στὴν Ἀθήνα ἦταν κοντὰ στή λεωφόρο Γρηγορίου Αὔξεντιοῦ. Ἐνα μεγάλο δρόμο ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴ λεωφόρο Μιχαλακοπούλου, πῶς ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο Χίλων καὶ περνᾶνε τὰ λεωφορεῖα τῶν Ἄνω Ἰλιείων. Θυμήθηκε ἀκόμα πὼς ἕνα στρατόπεδο στὸ Σταθμὸ Λαρίσης στὴν Ἀθήνα πάλι λέγεται Στρατόπεδο Γρηγορίου Αὔξεντιοῦ. Καὶ πόσοι ἄλλοι ἀκόμη δρόμοι πῆραν τὸ ὄνομά του. Ναι ἔχει δίκιο ὁ καλόγηρος, σκέφτεται ἡ Ἄννα, ἔμεινε ἀθάνατος.

Σηκώθηκε, εὐχαρίστησε κι' ἔφυγε νὰ δῆ τὸ Μουσεῖο γεμάτη συγκινήσεις καὶ νὰ προσκυνήσῃ τὴν ἔκκλησιά. Στὸ Μουσεῖο ξαναζωντάνεψε πάλι ὁ θρύλος τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ.

Ὁ Γρηγόρης Αὔξεντιοῦ. Φωτογραφίες μὲ στολὴ μοναχοῦ καὶ στρατιωτικῆς. Κειμήλια καὶ ἀντικείμενα δικὰ του, ὅπλα καὶ ἄλλα πολλά. Ὁ Ἠγούμενος Διονύσιος ποὺ ἐπισκέφθηκε ἀργότερα στὸ γραφεῖο του ἡ Ἄννα, εἶναι καθηγητῆς τῆς Θεολογίας.

Τὸν βρίσκει, καθὼς μπαίνει, καθισμένον στὸ γραφεῖο του καὶ γύρω του ἐπισκέπτες καθισμένοι κι' αὐτοὶ καὶ τὸν ἀκοῦνε.

Τοὺς μιλά γιὰ τὸ μοναστήρι καὶ τὸ Παληκάρι. Ἡ Ἄννα περιμένει νὰ τελειώσῃ καὶ τὸν ρωτᾶ.

—Ἐκεῖ ποὺ κάηκε ὁ Αὔξεντιοῦ δὲν πρέπει κάτι νὰ γίνῃ;

Μὲ τὴν εὐκαιρία λοιπὸν αὐτῆ ὁ ἡγούμενος λέει:

—Πρῶτ' ἀπ' ὅλα πρόκειται νὰ γίνῃ μνημεῖο. Ἐγίνε πανελλήνιος διαγωνισμὸς καὶ ἐνεκρίθη τὸ σχέδιο τοῦ Κυρίου γλύπτη Γεωργίου Κυριάκου, ἀπὸ τὴ Λευκωσία. Θὰ στηθῆ στὴν κορυφὴ τοῦ βράχου. Θὰ ὀνομαστῆ ὁ Ἄετός τοῦ Μαχαιρᾶ καὶ στὴ βάση θὰ γίνῃ λειτουργήσιμος χώρος μεγάλης χωρητικότητος.

Συζήτησαν κι' ἄλλα μαζί μὲ ἄλλους καὶ ἡ Ἄννα χαιρέτισε κι' ἔφυγε.

Ἐφυγε γεμάτη συγκίνηση ποὺ στὸν καιρὸ μας ὑπάρχουν ἄτομα ποὺ ἀνέβδασαν τόσο ψηλά τὸ νόημα τῆς ζωῆς καὶ περιφρόνησαν τὸ θάνατο.

Καὶ προτοῦ πάρει τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ, πέρασε ἀπὸ τὴν ἔκκλησιὰ τῆς Μονῆς νὰ δῆ τὸ τέμπλο της ποὺ εἶναι, λένε, τὸ ὠραιότερο στὴ Μέση Ἀνατολή, νὰ προσκυνήσῃ καὶ ν' ἀνάψῃ ἕνα κερί γιὰ τὴν Ἁγία Ψυχὴ του.

ΠΕΖΟΤΡΑΓΟΥΔΟ ΠΟΥΓΙΝΕ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

«Τῆ θάλασσα, τῆ θάλασσα ποιὸς θὰ τὴν ἐξαντλήσει;»
(ΣΕΦΕΡΗΣ)

«Τὰ τέμπλα τοῦ Μαρθῶνα ράϊσαν γιὰ καλὰ. Τώρα μνηῆμες ἀπηρχαιωμένες ἀναθεωροῦν, ἐμπειρίες ξεχασμένες τραγουδοῦν —

»Ὁ πόνος ἀγιάζει σὲ πρωϊνὴ αὐγή.

»Κι' αὐτός, παντοτεινὴ «δέουσα στιγμή».

»Ἡ πευκοθελόνα ρυτιδίζοντας τὸ σύμπαν, καμακῶνει ἐκλεκτικὴ τροφή.

»Τὸ νούφαρο ἀναγαλλιᾶται καὶ θαμπώνει σὰν φθινοπωρινὴ γραφή.

»Ἐνας κλάδος ἐλαίας ποὺ κουνιέται ξεκομμένος πάνω ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη πνοὴ ἀνασιτέεται καὶ ξεχνιέται κι' ἀπ' τὸν ἀνασσασμὸ τῶν φύλλων του γεννιέται».

«Τῆ θάλασσα, τῆ θάλασσα, ποιὸς θὰ τὴν ἐξαντλήσει;

»Νεράϊδες ἀλαφροῦσκιωτες πλανιῶνται σὰν ξέμπαρκοι Πουριτανοί.

Κι' ἡ δόξα μετewρεῖται συσφίγγοντας — συνθλίβοντας, ἀπειλητικῆ.

— Ἦταν ὁ ἀσκητὴς κι' ἡ δόξα ἦταν γιὰ τοὺς βασιλεῖς.

Καὶ τὸν ἀνακήρυξαν βασιλιά καὶ τοῦτος ἐδῶ θρηνεῖ.

Πῶς μιὰ ζωὴ ν' ἀπολησμονηθεῖ;

»Σπάθη δοσμένη σὲ δαντελένιο γάντι.

— Ἀσκητὴ, ἀσκητὴ, μιὰ νότα ξανθὴ, σὰν τὴν κατακάθαρη αὐγή.

Ἀσκητὴ, ἀσκητὴ...

(Κι' ὁ Βούδδας ἀπεκρίθη...)

Μὴ σπρώχνεις τὸ ποτάμι.

Μὴ ἀναγαλλιᾶσαι στὴ γαλήνη

Μὴ

«Καὶ ἔσονται οἱ δύο σὲ σάρκα μιὰ»

ἔσσαί...

Κι' ὁ ἀσκητὴς μονολογώντας...

«Ἄν ἐγὼ στ' ἀλήθεια εἶμαι ἔπως οἱ ἄλλοι λένε βασιλιάς, δὲν ἀποδέχτηκα τὸ θρόνο.

Στὸ λόγο του ἀπάνω,

ραῖζει τὸ κουπὶ

μὰ ξεπετιέται τὸ τιμόνι

στὴν ἄρνηση του ἀπάνου

σπάζει τὸ τιμόνι

μὰ φανερόνεται σκαρί...

Στ' ἀλήθεια, πρέπει νᾶμαι βασιλιάς διαύγεια γιὰ νᾶχω μόνο, νὰ παραδεχτῶ τὴν ἄρχοντιά;

«Μπόρα στὸ ξεφῶτι

στὸ Χειμῶνα

ἠλιόλουστη αὐγή»

Στ' ἀλήθεια, πρέπει νᾶμαι βασιλιάς, γιὰ νᾶχω δύναμη τόση, νὰ γαληνεύω τὴ μπόρα τῆς ζωῆς.

ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

ΕΚΚΛΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ὁ Νίκος Καζαντζάκης δὲν ἦταν μόνο ἓνας ποιητὴς καὶ πεζογράφος ἀλλὰ καὶ ἓνας ζωντανὸς πνευματικὸς ἀγωνιστής. Ἐπίστευε στὸν ἄνθρωπο καὶ στὴν δύναμη τοῦ Πνεύματος. Γι' αὐτὸ, ὅταν τὸ 1945 βρέθηκε στὴν Ἀγγλία καὶ τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσει τὸν ἀγγλικὸ λαὸ καὶ νὰ προβληματιστεῖ στὰ καυτὰ προβλήματα τοῦ μεταπολεμικοῦ κόσμου, ὄνειρεύτηκε νὰ ἱδρύσει μιὰ «Διεθνή τοῦ Πνεύματος».

Αὐτὴ τὴν ἰδέα τὴν φανέρωσε στὸ ἀγγλικὸ περιοδικὸ "Life and letters", ὅπου μὲ τὸν τίτλο: «Τὸ ἀθάνατο ἐλεύθερο πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου», στὸ τεῦχος τοῦ Σεπτέμβρη 1946, ἔκαμε μιὰ ἐκκλήση σ' ὅλους τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς καλοῦσε νὰ συνεργαστοῦν γιὰ τὸ ἠθικὸ ἀνέβασμα τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἀποφυγὴ μιᾶς καταστροφῆς τοῦ ἀνθρώπινου γένους λόγω τῆς ἀτομικῆς βόμβας.

Ἡ ἐκκλήση αὐτὴ στὴν πληρότητά της, νομίζω, δὲν εἶναι γνωστὴ στὸ ἐλληνικὸ κοινὸ, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα ἐρωτηματολόγιο, ποῦ ὑπάρχει στὸ τέλος τοῦ κειμένου. Τοῦτο ἔχει γίνεи γνωστὸ ἀπὸ τὸν Παντελὴ Πρεβελάκη στὸ βιβλίο του: «Τετρακόσια γράμματα τοῦ Π. Καζαντζάκη στὸν Π. Πρεβελάκη» σελ. 545—547.

Μετὰ τὸ κείμενο τῆς ἐκκλήσεως, τὸ ἀγγλικὸ περιοδικὸ δίνει μερικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν Καζαντζάκη καὶ σημειώνει ἰδιαίτερα ὅτι ἦταν ἓνας ὑποψήφιος τοῦ βραβείου Νόμπελ.

Ἐδῶ στὴν συνέχεια παραθέτω τὴν μετάφραση ὁλόκληρου τοῦ κειμένου αὐτῆς τῆς σημαντικῆς ἐκκλήσεως τοῦ μεγάλου Κρητικοῦ. Εἶναι καὶ σήμερα, νομίζω, ἀκόμη ἐπίκαιρη.

«Αὐτὴ ἡ ἐκκλήση ἀπευθύνεται στοὺς ἀνθρώπους μὲ καλὴ θέληση ὅλου τοῦ κόσμου. Γιατί ἡ ἀνθρωπότητα προχωρεῖ μέσα σὲ μιὰ κρίσιμη περίοδο καὶ ὁ κόσμος τώρα εἶναι τόσο στενὰ συνδεδεμένοι μεταξὺ του, ὥστε κανένας λαὸς δὲν μπορεῖ νὰ σωθεῖ, ἂν ὅλοι δὲν σωθοῦν. Καὶ ἡ πτώση ἐνὸς λαοῦ μπορεῖ νὰ παρασύρει καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους σὲ συντρίμια.

Ὁ καιρὸς ποῦ ἓνα ἔθνος μπορούσε νὰ ζεῖ μόνο του, ἀνήκει στὸ παρελθὸν γιὰ πάντα. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, σήμερα ὅποιος γνοιάζεται καὶ μιλάει στὸ λαὸ ἐνὸς ἔθνους, εἶναι σὰν ν' ἀπευθύνεται συγχρόνως σ' ὅλα τὰ ἔθνη.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐκκλήση, ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τίς ἀγωνίες καὶ ἐλπίδες ἐνὸς διανοούμενου ποῦ γεννήθηκε στὴν Ἑλλάδα, καὶ ποῦ, γιὰ τοῦτο τὸ λόγο, νιώθει τὴν εὐθύνη του ἀπέναντι σ' ὅλο τὸν κόσμον νὰ εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερη.

Ὅλοι νιώθουμε, χωρὶς νὰ εἴμαστε σίγουροι, ὅτι κάποιος μεγάλος κίνδυνος ἀπειλεῖ τὸ σύγχρονο πολιτισμὸ. Μόνο ἂν κυττάξουμε αὐτὸν τὸν κίνδυνο κατάματα, μὲ δύναμη καὶ χωρὶς φόβο, θὰ μπορέσουμε νὰ τὸν ὑπερνικήσουμε. Θάρρος καὶ φῶς εἶναι οἱ πιὸ φοβεροὶ ἐχθροὶ γιὰ τίς δυνάμεις τοῦ κακοῦ.

Ποῖος εἶναι, λοιπόν, αὐτὸς ὁ μεγάλος κίνδυνος ποῦ ἀπειλεῖ τὸν μεταπολεμικὸ μας κόσμον; Αὐτὸς εἶναι ὅτι ὁ νοῦς τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ἔχει ἀναπτυχθεῖ πάρα πολὺ ἀπὸ τὰ ἀπὸ τὰ ἔθνη ἀπ' ὅτι ἡ ψυχὴ του. Ὁ νοῦς ἔχει κατακτήσει τίς κοσμικὰς δυνάμεις καὶ ἔχει θέσει αὐτὲς στὴν κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ δὲν ἔχει ἀκόμη πετύχει αὐτὴν τὴν ἀναγκαῖα ἠθικὴ ὠριμότητα, ὥστε νὰ τίς χρησιμοποιήσει στὴν ὑπηρεσία τῆς παγκόσμιας εἰρήνης καὶ εὐημερίας. Λεῖπει μιὰ ἰσορροπία καὶ ἁρμονία μεταξὺ διανοούμενου ἀνθρώπου καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως. Αὐτὸς, λοιπόν, νομίζω, εἶναι ὁ μεγάλος κίνδυνος. Στούς παλιούς καιρούς, στὴν Ἀνατολή, τὸ ἀντίθετο ἦταν περιπτωσιακὸ. Τοῦ ἀνθρώπου ἡ ψυχὴ εἶχε φθάσει σὲ μεγάλα ὄψη, ἀλλὰ ὁ ἐφευρετικὸς του νοῦς — ἡ ἐπιστήμη — εἶχε παραμείνει πίσω. Αὐτὴ ἡ ἐπικίνδυνη δυσαρμονία, τὸ ὅτι αὐτοὶ εἶχαν ἀνέβει ἠθικά, ἀλλὰ οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἦταν καθυστερημένοι ὑλικά στοιχισαί σ' αὐτοὺς μιὰ βαρεὶά τιμωρία: Κατέβηκαν οἱ βάρβαροι καὶ τοὺς ἐξαφάνισαν. Σήμερα τὸ ἀντίθετο φαινόμενον συμβαίνει στὴν Εὐρώπη.

Γιὰ νὰ παραμείνει ἓνας πολιτισμὸς σ' ἓνα ὑψηλὸ ἐπίπεδο, πρέπει νὰ πετύχει μιὰ ἄρμονια μεταξὺ τοῦ καὶ ψυχῆς. Αὐτὴ ἡ σύνθεσις πρέπει νὰ εἶναι ὁ ὕψιστος σκοπὸς τοῦ σημερινοῦ ἀγῶνα τῆς ἀνθρωπότητας. Τὸ ἐπίτευγμα εἶναι σκληρὸ, ἀλλὰ θὰ τὸ πραγματοποιήσουμε μὲ τὸ νὰ γνωρίζουμε καθαρὰ τί θέλουμε καὶ ποῦ πηγαινόμαστε.

Ἄλλὰ προτοῦ φθάσουμε ἐκεῖ, εἶναι ἐντελῶς φυσικὸ τὸ ὅτι ἡ ἀναρχία καὶ τὸ χάος θὰ ἐπικρατοῦν. Ἡθικὸ καὶ πνευματικὸ χάος. Ὅποιοσδήποτε ἐρχεται σ' ἐπαφὴ σήμερα μὲ τοὺς σκεπτόμενους ἀνθρώπους ὅλου τοῦ κόσμου, παρατηρεῖ τὰ ἀναπόφευκτα ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου ἀκόμη πάνω τους — τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δοκιμασίας καὶ τῆς πείνας, τὴν κόπωση, τὴν ἀγωνία καὶ τὴν ἀβεβαιότητα καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, τὴν ἔλλειψιν ἐνὸς σταθεροῦ, ἐνὸς γενικὰ ἀναγνωρισμένου ἠθικοῦ κανόνα, πάνω στὸν ὁποῖο νὰ ξανασυνδέσει τὴν ἐσωτερικὴ του ζωὴ ὁ μεταπολεμικὸς ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ ἄς μὴ κάνουμε τὸ λάθος ἢ ἀληθινὴ ἀνασυγκρότηση δὲ συνίσταται στὴν ἀνοικοδόμησι τῶν βιομηχανιῶν, τῶν πλοίων, τῶν σπιτιῶν τῶν σχολείων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν, τὰ ὁποῖα ὁ πόλεμος ἔχει ἐρημώσει ἢ μόνη ἀληθινῆ, ἢ μοναδικῆ ἀνασυγκρότησι, εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἀνοικοδόμησι τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐνας πολιτισμὸς μπορεῖ νὰ στεριωθεί μόνον σὲ πνευματικὰ θεμέλια. Ἡ οικονομικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ διευθύνονται ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Πῶς ἡ ἐσωτερικὴ ἐπανόρθωσι τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δυνατό νὰ κατορθωθεῖ μέσα σὲ μιὰ τόσο μεγάλη δοκιμασία, ἀγωνία καὶ ἀβεβαιότητα; Ὑπάρχει ὁμοίως ἓνας δρόμος — νὰ κινητοποιήσουμε ὅλες τὶς δυνάμεις τοῦ φωτὸς ποὺ κείτονται ἀποκοιμισμένες σὲ κάθε λαὸ. Ὁ πολὺ γνωστὸς Ἀββὲ Mugnier μοῦ εἶπε ὅτι μιὰ φορὰ εἶχε ἐρωτήσῃ τὸ φίλο του τὸν μεγάλο φιλόσοφο Bergson, πῶς θὰ μπορούσε νὰ συμπυκνώσει ὅλη τὴ φιλοσοφία του σὲ μιὰ λέξη. Ὁ Bergson σκέφτηκε γιὰ μιὰ στιγμή καὶ μετὰ ἀναφώνησε: «Κινητοποίηση». Σὲ κάθε κρίσιμη στιγμή, ἄς κινητοποιήσουμε ὅλες μας τὶς ἠθικὰς δυνάμεις.

Τώρα πάλι σ' αὐτὴν τὴν κρίσιμη στιγμή, δὲν ὑπάρχει ἄλλη σωτηρία. Πρέπει νὰ κινητοποιήσουμε τὶς δυνάμεις μας καὶ νὰ πολεμήσουμε τὴν ἀπάτη, τὸ μῖσος, τὴν φτώχεια καὶ τὴν ἀδικία. Πρέπει νὰ φέρουμε τὴν Ἀρετὴ πάλι μέσα στὸν κόσμον.

Ποιοὶ εἶναι οἱ ἄνθρωποι ποὺ θὰ καλέσουν σὲ ἔγερσι τὶς ἠθικὰς δυνάμεις τοῦ κόσμου; Δὲν μπορούμε νὰ προσδοκῶμε αὐτὴν τὴν ἐγερτήριον κραυγὴν, τὴν πιὸ σπουδαία ἀπ' ὅλες νὰ ἐρθῇ ἀπὸ τοὺς διάφορους ἀρχηγούς κρατῶν, τοὺς πολιτικούς, τεχνικούς ἢ οικονομολόγους. Μόνον οἱ πνευματικοὶ ἀρχηγοὶ τοῦ κόσμου μπορούμε καὶ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναλάβουν αὐτὴν τὴν εὐγενικὴ ἀποστολήν, πέρα ἀπὸ προσω-

ρικὰ πάθη. Ἡ εὐθύνη τοῦ διανοούμενου εἶναι βαρεῖα σήμερα. Γιατὶ τὰ πάθη εἶναι τυφλά καὶ οἱ ἐπιθυμίες προκαλοῦν ἀύγκρουση καὶ οἱ ὑλικὰς δυνάμεις ποὺ ὁ νοῦς ἔχει δώσει στὰ χεῖρια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τρομερές. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴ χρῆσιν τους ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία ἢ ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀνθρώπου γένους.

Ὅλοι ὅσοι ἀπὸ μᾶς πιστεύουμε στὶς πνευματικὰς ἀξίες, ἄς ἐνωθοῦμε. Ἄς κυτάξουμε μὲ καθαρὴ ματιὰ τὸν κρίσιμον καιρὸ μέσα στὸν ὁποῖο προχωροῦμε καὶ ἄς δοῦμε ποῖο εἶναι τὸ πνευματικὸ καθήκον τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὁμορφία δὲν εἶναι πιὰ ἀρκετὴ, οὔτε ἡ θεωρητικὴ ἀλήθεια, οὔτε ἡ παθητικὴ καλωσύνη. Τὸ καθήκον τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου σήμερα εἶναι μεγαλύτερον καὶ πιὸ πολὺπλοκόν παρὰ τὸ παρελθόν. Στὸ μεταπολεμικὸ χάος, ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀνοίξει ἓνα δρόμον καὶ νὰ δώσει ἓνα κανόνα, πρέπει νὰ ἀνακαλύψει καὶ νὰ μορφοποιήσῃ μιὰ καινούργια γενικὴ ἐγερτήριον κραυγὴν, ἱκανὴ νὰ καθιερώσῃ τὴν ἐνότητα — αὐτὸ σημαίνει μιὰ ἄρμονια μεταξὺ ἀνθρώπου νοῦ καὶ καρδιάς. Αὐτὸς πρέπει νὰ βρεῖ τίς ἀπλές λέξεις ποὺ γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ θὰ φανερώσῃ τοὺς ἀνθρώπους αὐτὴ τὴν πολὺ ἀπλὴ ἀλήθεια: ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδέρφια μεταξὺ τους.

Ὅπως σ' ὅλες τὶς περασμένες δημιουργικὰς ἐποχὰς, ὁ ποιητὴς εἶναι ταυτισμένος πάλι μὲ τὸν προφήτην. Στὶς πάρα πολὺ δύσκολες στιγμὰς, ὅταν ἡ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου γένους κρέμεται στὸ ζυγόν, τὸ πνεῦμα παίρνει ἐπάνω του τὴν εὐθύνη.

Βέβαια μιὰ μεγάλη ἰδέα γεννιέται σήμερα μέσα ἀπὸ τὴν αἰματοβαμμένη γῆ. Αὐτὸ συμβαίνει, γιατί ἡ πορεία εἶναι τόσο ἐπώδυνη, αὐτὸ συμβαίνει, γιατί οἱ δυνάμεις τοῦ κακοῦ ἔχουν ἐξαπολυθεῖ μὲ τόσο ἀγριότητα στὰ τελευταῖα χρόνια, προσπαθώντας γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ νὰ στραγγαλίσουν τὸ νεογέννητο νήπιον.

Ἀλλὰ γιὰ τοῦτο τὸ λόγο, οἱ δυνάμεις τοῦ καλοῦ πρέπει νὰ ὀργανωθοῦν καὶ ὅσοι ὑπηρετοῦν τὸ πνεῦμα χωρὶς συμφέρον νὰ γνωριστοῦν μεταξὺ τους καὶ αὐτοὶ πρέπει νὰ ὑποβάλουν τοὺς ἑαυτοὺς τους τὶς ἀγωνιώδεις ἐρωτήσεις τῆς ἐποχῆς μας καὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ δώσουν ἀπαντήσεις. Τὸ ἔργο τους δὲν εἶναι δυνατό πιά νὰ πραγματοποιηθεῖ χωριστὰ καὶ σὲ ἀπομόνωση στὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου. Σήμερα εἶναι ἀναγκαῖον μὲ βιασύνη, ὄχι ἀπλὰ νὰ δουλέψουμε, ἀλλὰ νὰ δουλέψουμε ὅλοι μαζί.

Γιὰ τοῦτο προσκαλῶ ὅλους τοὺς διανοούμενους ὁλόκληρου τοῦ κόσμου. Καὶ κάνω αὐτὰς τὶς ἐρωτήσεις, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι αὐτοὶ θὰ προσπαθήσουν νὰ δώσουν μιὰ ἀπάντησιν, ὥστε μὲ τὶς ἀπαντήσεις τους ἴσως ὀδηγοῦμε στὴν ἴδρυσιν μιᾶς πλατῆς Διεθνοῦς Συνεργασίας τοῦ Πνεύματος:

1) Νομίζετε ὅτι ζοῦμε στὸ τέλος μιᾶς ἱστορικῆς περιόδου ἢ στὴν ἀρχὴ μιᾶς ἄλλης;

Εάν είναι έτσι, ποιὰ νομίζετε ὅτι εἶναι τὰ βασικά χαρακτηριστικά της;

2) Μπορεῖ ἡ λογοτεχνία καὶ ἡ τέχνη ἢ ἡ θεωρητικὴ σκέψη νὰ ἐπηρεάσει τὴν τωρινὴ κίνηση τῆς ἱστορίας; ἢ μποροῦν ἀπλᾶ νὰ καθρεφτίσουν τὶς συνθήκες πού ἐπικρατοῦν;

3) Ἐάν πιστεύετε ὅτι ἡ Σκέψη καὶ ἡ Τέχνη μποροῦν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν πραγματικότητα, σὲ ποιὰ κατεύθυνση νομίζετε ὅτι αὐτὸ μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας σας;

4) Ποιὰ νομίζετε ὅτι εἶναι ἡ θετικὴ συνεργασία πού μπορεῖ νὰ φέρει ἡ Σκέψη καὶ ἡ Τέχνη στὸν κόσμο;

5) Ἰσὺς μεγάλη ἐπαφὴ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν διανοούμενων καὶ τῶν μεγάλων μαζῶν τοῦ λαοῦ; Καὶ τί θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ, γιὰ νὰ μεγαλώσει ἡ βάση αὐτῆς τῆς ἐπαφῆς;

6) Ποιὸ εἶναι σήμερα τὸ πρωταρχικὸ καθήκον ἑνὸς διανοούμενου ἢ ἑνὸς καλλιτέχνη; Πῶς θὰ μπορούσε αὐτὸς νὰ συντελέσει στὴν εἰρηρικὴ συνεργασία ὄλων τῶν λαῶν;

7) Θὰ ἦταν πρακτικὸ νὰ ἰδρύσουμε μιὰ Διεθνή τοῦ Πνεύματος; Ἐάν ναι, θὰ εἴσατε πρόθυμοι νὰ συνεργαστεῖτε;

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΜΑΣ

DE LA CRUZ

(1651—1695)

ΣΤΗΝ ΕΛΠΙΔΑ

Πράσινε Χάρε τῆς θνητῆς ζωῆς
ἐλπίδά τρέλλα, χρυσαφιὰ μανία,
ὑπνε τοῦ ξύπνου, θησαυροὺς κρατεῖς
θολοὺς σὰν τῶν ὄνειρων φαντασία.

Ψυχὴ τοῦ κόσμου κι' ἄνθος παρακμῆς,
ψεύτικης ἀνοιξῆς εὐδαιμονία,
σημερινὴ χαρὰ στοὺς εὐτυχεῖς
καὶ μιὰ αὐριανὴ τοῦ δύστυχου εὐτυχία!

Οἱ πού ζητοῦν τὸ φῶς τους στ' ὄνομά σου
κι' ὅλα κοιτᾶνε πράσινα ἢ μὲ χρῶμα
κατὰ τὸν πόθο τους ἄς σὲ ἀκλουθᾶνε.

Μὰ πιὸ σοφὸ κι' ἀπὸ τὴν τύχη ἀκόμα
ἔχω τὴν κλήρα νὰ κοιτῶ μακρὰ σου
τὰ δυὸ μου χέρια μόνο τί κρατᾶνε.

Μετ.: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΠΕΘΑΝΕ Ο ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ.
ΠΩΣ ΟΜΩΣ ;

Δέν μ' ενδιαφέρει εδώ ή θρωμιά και ή δυσωδία, πού ξεπετιέται από μερικά τήχασε πνευματικά γεγονότα. Έπισημαίνω, όμως, πώς ή συμπεριφορά από υπερβολικό και απάνθρωπο πάθος μπορεί να προξενήσει γενικότερη ζημιά και όχι μόνο στο άτομο. Σταματώ στην περίπτωση Παντελή Μηχανικού, ενός δυναμικού ποιητή, πού σεβόταν τον έαυτο του και τούς άλλους, πού δέν κατέθηκε στα πεζοδρομία, πού δέν φίλησε χέρι σάν τον έσχατο των δούλων, πού δέν πείραξε κανένα, πού δέν έλισσόταν σάν τυχοδιώχτης, αλλά πού περιορίστηκε να εκθέσει σε ποίηση το άποστάλαγμα της σκέψης του, χωρίς ν' άποσβλέπει σε κέρδη όποιοιδήποτε τύπου. Αυτό τον άνθρωπο μιά σειρά άστοχες πράξεις του προκάλεσαν συνεχείς κλονισμούς, ώστε σε ηλικία ώριμη να τον βρει το μοιραίο και να μάς στερήσει από τον, έστω και λίγο άλλα εκλεχτό, λόγο του.

Βέβαια, άκούμε δεξιά κι' άριστερά κάποτε κροκοδείλια κλάματα. "Όσο ζούσε τον πολεμούσαν αυτοί όλοι. Τώρα πού δέν υπάρχει ανάμεσά μας, ίσως από τύψη (το άποκλείω), ίσως για έπίδειξη, οι παλιοί πολέμιοι ύψώνουν σημαίες έπαίνου, κι' έμεις τρίβουμε τα μάτια μας και στοχαζόμαστε: «τόση άναίδεια σ' αυτό το έρημο νησί;»

Πεθαίνοντας ο Παντελής Μηχανικός, αυτός πού έφοβα διαμαρτυρήθηκε για πολλά ανάποδα στον κόσμο τουτο (και όχι μόνο στην Κύπρο), έδωσε την τελευταία άποκαλυπτική ενέργειά του: "Αποκάλυψε την άναίδεια πολλών, πρέπει να τρέπονται να χρησιμοποιούν καν τον χαρακτηρισμό στοιχειωδώς γραμματισμένοι.

Για μάς θα μένει ο Παντελής Μηχανικός πάντα ανάμεσά μας σάν πρωτότυπος ποιητής και σάν καλός φίλος των καλών ήμερών. Προπαντός σάν άνθρωπος.

ΚΥΠΡΙΟΣ ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Μαίρης Π. Σταύρου: "Ένοχος, Άθήνα, 1977.

Το μυθιστόρημα ό «Ένοχος» της Μαί-

ρης Π. Σταύρου άποτελεί δείγμα καινούριας γραφής μέσα στο γνωστό παραδοσιακό κλίμα. Είναι πραγματικά καινούρια γραφή όταν σ' ένα άτομο — ως να είναι πειραματόζωο — φορτώνεις ένα σωρό συναισθήματα, σκέψεις καισχέδια, συχνά άντιφατικά, πού έξαρτώνται όχι μόνο από τις καταβολές του, αλλά και από τις κοινωνικές συνθήκες (οικογένεια, έπάγγελμα, κράτος) και από έπηρεασμούς της στιγμής (άνθρώπινους, φυσικού περιβάλλοντος και της ώρας κι' εποχής). Με ρυθμό κάπως άργό περιγράφονται ψυχολογικές καταστάσεις πού αναφέρονται σ' ένα ευρύ φάσμα. Πολλές φορές αυτές δέν δικαιολογούνται ως άμηση άντίδραση προς το έξωτερικό έρέθισμα. "Από το έρέθισμα ξεκινούν άλυσιδωτά μιά πίσω άπ' την άλλη οι άντιδράσεις.

Η ύπόθεση του μυθιστορήματος είναι πολύ άπλή. "Ένας άρχαιολόγος—δημόσιος υπάλληλος από τον κύκλο του γραφείου του με την συνηθισμένη εκείνη ρουτίνα της υπαλληλικής ζωής, ξεκινά να πάει για εκτίμηση ενός παλιού κτίσματος, του «Κάστρου». "Εκεί στην περιοχή του Κάστρου αυτός συναντά τύπους, πού έχουν λίγο ή πολύ ενδιαφέρον (έκτός από την Κατερίνα, την καθυστερημένη για την όποια ήρθε σε σύγκρουση με την καλόγρια Έλισάβετ, την προστάτισσα της κοπελίτσας). Με όλους αυτούς έρχεται σ' ένα φανερά άπλό διάλογο, πληροφοριακό, πού συνεχίζεται όμως ύστερα στο δικό του μονόλογο, με άνσδρομές στο παρελθόν και στα συμβάντα τουτου του παρελθόντος — έτσι τμηματικά άποκαλύπτει το βίο και την πολιτεία του ό πρωταγωνιστής. "Ο άρχαιολόγος κοίταξε όλα τα μέρη του Κάστρου και στα στερνά μπήκε στη σπηλιά με τους σταλακτίτες, όπου ό μονόλογος έφτασε στο ύψιστο σημείο του πάνω σε φιλοσοφικά θέματα. (Θεός κλπ. Έκκλησία, Χριστιανισμός) ενώ προστίθενται με την άνάμνηση νέα στοιχεία και παλιές γνωριμίες, πού σάν άλληγορίες άποκαλύπτουν νέες πτυχές του άρχαιολόγου και του δίνουν νέες εύκαιρίες να πεί τον λόγο του. Σε μιά στιγμή ή τρελλή Κατερίνα μπαίνει στη σπηλιά και κοιτάζει να σκοτώσει τον άρχαιολόγο. Μιά καλόγρια την τελευταία στιγμή προφταίνει, παλαίει με την Κατερίνα και σκοτώνεται για να γλυτώσει αυτός. Τουτο κι' όλας άποτελεί την «ένοχή» του (άπ' όπου και ό τίτλος του μυθιστορήματος).

Είπα πώς ή ύπόθεση είναι πολύ άπλή. Πλούσια όμως πλέκεται κυρίως με τον έξωτερικό μονόλογο του πρωταγωνιστή άρχαιολόγου. "Όλα τ' άλλα συμβάντα έχουν σκοπό

ἀκριβῶς νὰ τοῦ ξυπνοῦν τὸν ἐσωτερικὸ μονόλογο. Ὑπάρχει βέβαια στὸ μυθιστόρημα καὶ ἡ πλευρὰ ποὺ ἐνδιαφέρει ἀπὸ τὴν καθαρῶς ψυχολογικὴ ἄποψη. Ὡστόσο, τὸ κύριο θέμα ἀποτελοῦν οἱ γνώμες γιὰ πολλὰ θέματα τῆς ζωῆς, τῆς κοινωνίας, τῆς μεταφυσικῆς, προπαντὸς τοῦ κόσμου ποὺ κινεῖται μὲ διάφορους τρόπους κ' εὐθύνες μέσα στὸν ἐκκλησιαστικὸ κύκλο, ἕνα ἐνδιαιφέρον Εσχωριστὸ τῆς συγγραφέας ποὺ συναντήσαμε καὶ στὸ προηγούμενὸ τῆς μυθιστορίας «Ἡ πέμπτη σφραγίδα» (1970).

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ

Τάσου Κόρφη: "Ἐνα ἔρημο σπίτι (β' ἐκδ.), Ἀθήνα, 1978.

Συχνὰ περιγράφεις, ἔτσι ἀπὸ παρόρμηση, χωρὶς σαφῆ προγραμματισμό, κ' ὅμως ἡ περιγραφή σου στὰ τελευταῖα ἀντιπροσωπεύει μιὰ σειρά προσωπικῆς σου καταστάσεις ἢ γίνεται σύμβολο. Στὴν περίπτωση αὐτῆ ἡ περιγραφή καθρεφτίζει κάποιο βάθος, δὲν εἶναι ἀπόλυτα ἐπιφάνεια. Αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὸ διήγημα «Ἐνα ἔρημο σπίτι» τὸ πρῶτο τῆς ὁμοτίτλης συλλογῆς τοῦ Τάσου Κόρφη. Εἶναι ἕνα σπίτι Εσχωραβαλμένο, μὲ ὕγρους τοίχους, σπασμένα λούκια, μ' ἔρημους διαδρόμους καὶ ἐτοιμόρροπες σκάλες ὅπου μπαίνουν, ἐκτὸς ἀπ' τοὺς νοικάρηδες κ' οἱ ἄλλες τίς χειμωνιάτικες νύχτες. Τὰ μόνια σαφῆ πρόσωπα ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς εἶναι ἕνας ἄρος ἰδιότροπος, φιλάργυρος, καταστραμμένος κ' ἕνας ἄρρωστος νέος, τὸ πρόσωπο ποὺ συλλογίζεται ὅλα ὅσα συμβαίνουν στὸ Εσχωραβαλμένο σπίτι. Καὶ ἑαφνικὰ (στὰ σαράντα πιά χρόνια τοῦ νέου — ἐδῶ φαίνεται πιά ὁ συμβολισμός) ἀκούεται πῶς θὰ χάλασει τὸ σπίτι νὰ γίνῃ κηπος κλπ. κ' οἱ ἔνοικοι (γέρος καὶ εἰδικὰ ὁ νέος) θὰ πρέπει ν' ἀλλάξουν συνήθειες κλπ. Μνήμη πολέμου εἶναι τὸ διήγημα «Ἐκεῖνος ὁ ἔενος» ἢ, καλύτερα, δυσάρεστες ἐπιπτώσεις ἀπὸ τὸν τελευταῖο παγκόσμιο πόλεμο, ὄχι τόσο στὶς οὐάδες ὅσο στὴν ψυχολογία ἀτόμων. Ἀπ' αὐτὲς τίς διεσπασμένες μνήμες ἢ μεταφορὰ τοῦ τρελλαδίκου ἀπὸ τὴ Σαλαμίνα στὴ Σύμη ἀποτελεῖ συμβολικὰ μιὰν ἄποψη γιὰ τὸν πόλεμο καὶ τὰ ἀποτελέσματά του, ὄχι πιά στὸ ἄτομο ἀλλὰ στὴν κοινωνία. Ἡ πείρα ἀπὸ τὴν κακομεταχείριση τῶν ἀρρώστων αὐτῶν (μάλιστα ἀπὸ ἄπορους ὑπεύθυνους) ἔκαμε τότε πολλοὺς νὰ γίνουν πιά ἄνθρωποι. Τώρα ἂν ἐκεῖνος ὁ ἔενος (παλιὸς καπετάνιος) στὴ Σύμη εἶναι ἄλλο πρόσωπο παρὰ ὁ συγγραφέας δὲν ἔχει σημασία, γιατί ἀπλῶς ὁ ἔενος κ' ὁ ἄλλος εἶναι κομμάτια ἐνὸς θασανισμένου ἑαυτοῦ μετὰ ἀπὸ πόλεμο μὲ πλήρη πιά ὑποταγή καὶ πῶν δυὸ στὴ μοῖρα. Κ' ἐδῶ πρὸς τὸ τέλος πάλιν τὸ «Ἐρημο σπίτι» σὰν σύμβολο. «Τὸ ταξίδι», ταξίδι πραγματικὸ μὲ τὸ αὐτοκίνητο — ἐπιστροφή ἀπὸ νενέθλιο νησί — καὶ ταξίδι τῆς μνήμης σ' ἕνα σωρὸ περιστατικά, κυρίως μεταπολε-

μικὰ, ἀπὸ ἔενες συναντήσεις, ἀπὸ τὴ μάνα, ἀπὸ τὸν τόπο καὶ τὸ ἐπάγγελμα γιὰ νὰ καταλήξουμε πάλι στὰ σαράντα χρόνια στὸ σύμβολο «ἔρημο σπίτι». «Ἡ βάρδια ἐπ' ἄγκυρα» ἀποτελεῖται ἀπὸ σπασμένα ἐνθυμήματα ἀνάκατα μὲ ἐντυπώσεις, ὅλα δεμένα κάπως χαλαρὰ ὅταν ὁ συγγραφέας Ξενυχτοῦσε στὴ γέφυρα μιὰ νύχτα σ' ὄρμο νησιοῦ ἀναζητῶντας τοὺς παράνομους.

Καὶ τὰ τέσσερα διηγήματα τοῦ Τάσου Κόρφη, παρόλο ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ θεωρήσεις ὡς καινούρια γραφή, ἔχουν ἕνα ἰδιαίτερο: τὸν κατακερματισμὸ τῆς διήγησης ποὺ διαρκῶς ἐμπλέκεται μὲ τὴ θύμηση καὶ δὲν Εσχωρίζεις εὐκόλα ποῖο πρωταγωνιστεῖ, ἂν εἶναι τὸ παρὸν ἢ τὸ παρελθόν; Βέβαια τὰ ἐπεισόδια δὲν ἔχουν τίποτε τὸ Εσχωριστὸ, ἀλλὰ δίνουν τὸ συγγραφέα τὴν εὐκαιρία γιὰ κάποιους χρωματισμούς (τῆς συμβολιστικῆς σχολῆς), ποὺ μεταδίδονται μὲ πολὺ κραδασμὸ στὸν ἀναγνώστη.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ

Κώστα Ἀσημακόπουλου: Τοῦ Ἰεροῦ Λόχου, Ἀθήνα, 1978.

Ἡ συλλογὴ διηγημάτων «Τοῦ Ἱεροῦ Λόχου» τοῦ Κ. Ἀσημακόπουλου περιλαμβάνει περιπτώσεις αὐτοθυσίας κάπως ἐξογκωμένες γιὰ νὰ ἐντυπωσιάσουν περισσότερο. Οἱ περιπτώσεις αὐτὲς παίρνονται ἀπὸ ὅλο τὸν ἐλληνικὸ χῶρο. Ὁλοφάνερη προσπάθεια τοῦ συγγραφέα εἶναι νὰ δεῖξει τὴ μεγάλη ψυχικὴ δύναμη τῶν ἀνθρώπων καὶ σὲ μερικές κορυφαίες στιγμὲς καὶ νὰ τοὺς προβάλῃ σὰν πρότυπα γιὰ μίμηση. Δὲν τὸν ἀδικοῦμε σ' αὐτὴ τὴν πρόθεσή του, ἀλλὰ συχνὰ Εσφεύγει ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινα δυνατὸ μὲ τὸν κίνδυνο νὰ γίνῃ λιγώτερο πιστευτὸς. Ἡ φαντασία κ' ὁ πόθος τὸν παρασέρνουν σὲ κάποια ἄκρα. Ὡστόσο δὲν μπορῶ νὰ πῶ πῶς δὲν σ' ἐλκύει, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ σὲ πόσο βαθμὸ σὲ πείθει.

Τὸ πρῶτο διήγημα «Τοῦ Ἱεροῦ Λόχου», ποὺ χαρίζεται «στὰ παῖδιά τῆς Κύπρου», σχετίζεται μὲ κάποιο Ἑλλαδίτη φοιτητὴ, ποὺ ἐνῶ ἡ εὐαίσθητή του ὑγεία θὰ τὸν ἀπέτρεπε ἀπὸ κάθε καταπόνηση, ἡ θέρμη τῆς ψυχῆς του γιὰ τὸ αἷμμα τῆς λευτερίας σκλαβωμένων ἀδερφῶν τὸν φέρνει στὴν Κύπρο κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα 1955—1959. (Λυποῦμαι νὰ πῶ πῶς κανένας Ἑλληνας φοιτητῆς δὲν ἤρθε στὰ χρόνια ἐκεῖνα νὰ μᾶς βοηθήσει. Τοῦτο κ' ὅλας γιὰ μᾶς τοὺς Κυπρίους καθιστᾷ τὸ διήγημα τοῦτο ἀνεῳδαφικό). Ὅταν ὁ φοιτητῆς αὐτὸς συλλαμβάνεται οἱ Ἄγγλοι φέρνουν τὴ μάνα του ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ τὸν ἀναγνωρίσει, ἀλλὰ γιὰ ὑψηλοὺς πολιτικούς λόγους αὐτὴ συγκρατεῖται καὶ δὲν ὁμολογεῖ, ἀπόλυτα ἀπίθανη συμπεριφορὰ. Ἀντίθετα πολὺ ἀνθρώπινο καὶ ταυτόχρονα τραγικὸ εἶναι τὸ διήγημα «Δροσουλίτες». Ἐξαιρετικὸ, παρόλα τὰ

μερικά άσυμβίβαστα, τὸ διήγημα «Ὁ σκοπός», ὅπου τὸ μεγαλεῖο τοῦ πατέρα καὶ ἡ θυσία του γιὰ τὸ παιδί, τὸν σπρώχνει σὲ μιὰ άσυνήθιστη συμπεριφορά, πράγμα ὅμως συμβιβάσιμο μὲ τὴν παράδοση τῆς Μάνης. Ἡ τραγωδία τὸ μάζεμα τῶν παιδιῶν ἀπὶ τοὺς ἀντάρτες — κάπου ἐκεῖ στὴ Θεσσαλία — καὶ ἡ ἀποστολὴ τους στὶς βόρσιες χῶρες καὶ ἡ κατανομή τους, ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τῶν χωρῶν αὐτῶν, περιγράφεται, μὲ τὸν τρόπο τῆς ἀναδρομῆς, ἀπὸ διήγημα «Ὅσο κανένας ζεῖ...», τὸ ὁποῖο περιλαμβάνει πολλὰ λεπτὰ συναισθήματα. Κορύφωση τοῦ τραγικοῦ εἶναι τὸ διήγημα «Ἀγιορίτικο», τὸ καλύτερο τῆς συλλογῆς κατὰ τὴ γνώμη μου. Σ' αὐτὸ ἡ τύψη κυριαρχεῖ μὲ τέτοιο τρόπο, σωστὴ τυραννία. «Οἱ ὀρκισμένοι» ἔχουν κύριο θέμα τους τὰ ντέρτια καὶ τὶς ἀτυχίες τῶν σφουγγαράδων. Τοῦτο τὸ διήγημα ἔχει μιὰ μαστορικὴ πολκὴ. Στὴ θάλασσα καὶ τοὺς ναυτικούς, στὶς χαροκαμένες μονάδες τῶν ναυτικῶν, ἀνήκει τὸ διήγημα «Ἄλλο δὲν ἔχει...». Τὰ διηγήματα «Ἡ συγγνώμη» καὶ «Ὁ Σέργιος», καλογραμένα εἶναι μὰ πολὺ συνηθισμένα. Ἡ μόδα τῶν χαφιέδων καὶ τοῦ πολιτικοῦ ἐκβιασμοῦ εἶναι ὀλοφάνερη στὸ διήγημα «Τὸ τελευταῖο χαρτί». Ἐχει τοῦτο τὸ διήγημα πλοκή, κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ τὸ τέλος του κατὰ ἱπλάταε στὴν Ἱβράγα δημιουργεῖ ὑπερβολὴ ὡς ἐντύπωση. Ἀληθινὸ καὶ ἔθνικα διαδακτικὸ τὸ διήγημα «Ἀδέρφια» ἀπὸ τὸ ἀλληλοσφάγμα μὰ στὸν ἐμφύλιο.

Γενικὰ ἡ προπαρασκευὴ πού γίνεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα ὥσπου νάρθει ἡ κορύφωση, σὲ συγκρατεῖ, κι' αὐτὸ εἶναι ἕνα πλεονέκτημα. Ἴσως νὰ ζημιώνουν μερικὰ διηγήματα ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴ τῆς κορύφωσης, παρόλο πού τὸ βασθὺ ἠθικὸ νόημα δίνεται μὲ ὑπερτονισμό, εἶναι δηλ. τοῦτο πρόθεση τοῦ συγγραφέα γιὰ νὰ προσέξει τὸ μήνυμά του. Ἐξάλλου σήμερα δεχομσσε τὶς ὑπερβολές — τί εἶναι στὸ κάτω - κάτω ἡ σημερινὴ ζωὴ μὲ τὴν ταχύτητά της καὶ τὶς πέρα ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα καταστάσεις της μὲ τὴν τεχνολογία;

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Φοῖβος Σταυρίδης: Ἀπομυθοποίηση, Λευκωσία, 1978.

Τὸ παραϊκὸτητα καὶ ἡ τουρκικὴ εἰσβολὴ ὑπῆρξαν τομέες στὸ βίο τῆς Κύπρου, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς μελλοντικὲς ἐξελιξεις. Ἡ ἀναστάτωση στὶς συνειδήσεις μας δὲν περιορίστηκε στὸ καθαρῶς ἔθνικὸ ἐπίπεδο. Εἶχε ἐπέκταση στὰ γενικὰ «πιστεύω», τομῶ νὰ πῶ στοὺ ὁποιοδήποτε τύπου «πιστεύω». Κι' ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι τὸ πιὸ τραγικὸ.

Σὲ τέτοιες καταστάσεις πού σὲ τέμνουν πέρα γιὰ πέρα, ἢ τὸ τραγικὸ ὀρθῶνεται ἢ ὁ θυμὸς οὐρλιάζει μὲ τὴν κραυγὴ καὶ τὴν κατηγορία. Ἡ ποίηση τοῦ Φοῖβου Σταυρίδη, πού περιλαμβάνεται στὴ συλλογὴ του «Ἀπομυθο-

ποίηση», γεννήθηκε ἀκριβῶς σ' αὐτὲς τὶς βαθιὰ τέμνουσες ὥρες τοῦ νησιοῦ μας καὶ ὀλόγυμνα, σταρᾶτα, χωρὶς πλάγιες φράσεις εὐγένειας, Ἐσοπᾶ μὲ τὰ μεγάλα «κατηγορῶ», ἀμύνεται γιὰ τὸν προδωμένο λαὸ πού κοιτάζει νὰ τὸν ξυπνήσει, μὴνᾶ στὸ Θεὸ τὸ πόσο τὸν ξεγέλασαν κι' Αὐτὸν οἱ ἐπιτήδεια τῆς γῆς, λυπᾶται (ἀλλὰ τοὺς ἀναγνωρίζει τὴ θυσία) ὅλους ἐκείνους πού πέσανε θύματα σὲ ἀγῶνες καὶ προτείνει νὰ τοὺς τιμήσουμε σιωπηρᾶ καὶ ἀνθρώπινα μὲ τὸ δᾶκρυ καὶ ὄχι μὲ ἡχηρὲς παρελάσεις, γενικὰ τείνει μὲ τὴν ποίησιν αὐτὴ ν' ἀπογυμνῶσι καταστάσεις πού προηγούμενα εἶχαν τὴν σῆγλη τοῦ μύθου (σπίτια, φιλίες, συνθήματα, συμβιβασμοὶ κλπ.).

Ἐρχεται ὅμως μετὰ τὴν πρώτη αὐτὴ ἐνότητα, τὴν ἀγωνιστικὴ ἂν μπορῶ νὰ τὴ χαρακτηρίσω, μιὰ ἄλλη ἐνότητα μὲ τίτλο «Ἐπιζωγράφιση», πού γράφτηκε στὴ μνήμη τοῦ πεζογράφου Μάριου Χάκκα μὲ κείνο τὸ ρωμαντικὸ—τραγικὸ τέλος του. Εἶδε τὸν Χάκκα ὁ ποιητὴς σάν παιδί πού μοιραζόταν τὴ ζωὴ σὲ κοινόβια καὶ πού πῆρε μιὰ μέρα τὸ πλοῖο κι' ἔφυγε στοὺς οὐρανοὺς μὲ ὀδυνερὴ τυπικότητα. Εἶναι τοῦτο τὸ σὲ τέσσερα μικρὰ μέρη ποίημα ἕνα μοιρολόι λεπτότατο γιὰ ἕνα ἀπλὸ πληγωμένο ἄνθρωπο.

Ὁ παλιὸς Φοῖβος Σταυρίδης ἐπανεμφανίζεται στὴν τρίτη ἐνότητα «Ποίηση 1972—1974». Σ' αὐτὴ τὴν ἐνότητα δὲν ὑπάρχει κραυγαλέα ἢ ὀργὴ μῆτε ὀλοφάνερη ἢ ἀπομυθοποίηση. Ἴσως στὸ βάθος νὰ κρύβονται καὶ τὰ δύο. Ἡρεμα ὅλα, λυρικά μέσα στὸν στοχασμὸ, ὠραίες εἰκόνες μὲ πολλὴ ἐλευθερία στὴ σύνθεσή τους. Ἄφου καὶ τὸ μπαλκόνι γραμμένο στὰ σαράντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Λόρκα ἔχει μιὰ λυρικὴ θλίψη, πού καταλήγει σὲ μιὰ σίαισοξία μὲ τὴν κλήση:

θγες στὸ μπαλκόνι εἶναι ἀνοιχτὸ καὶ περιμένει.

Μόνον τὸ «Καινούριο σπῆτι» Ἐσφεύγει ἀπὸ τὴ λυρικὴ ἡρεμία, ἀλλὰ δὲν ἔχει μῆτε κι' αὐτὸ τὴν κραυγὴ. Ὡστόσο μὲ αὐτὸ τελειώνει τὸ βιβλίο. Μήπως εἶναι τὸ 1974, τέλος τῶν ἡμερῶν;

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Βασίλη Λαμνάτου: «Αἱματόβρεχη Γῆ» (Συνθετικὸ Ποίημα) Ἀθήνα, 1978.

Μιὰ ἀξιοπρόσεχτη ποιητικὴ δημιουργία μὲ θέμα τὴν τραγικὴ μοῖρα τῆς Κύπρου τὸν Ἰούλιό τοῦ 1974 ἀποτελεῖ τὸ μεγάλο συνθετικὸ ποίημα τοῦ Ἀθηναίου ποιητῆ Βασίλη Λαμνάτου.

Ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὴ μιὰ δίνει σὲ ἀδρὲς πινελιές τὴν εἰκόνα τῆς ραγιωμένης Κυπριακῆς γῆς, αἱματόβρεχη πιά, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη παρουσιάζει ψυχωμένη, κιάλας, τὴ γῆ ἐτούτη. Καὶ πιστεύει ἀκράδαντα, πῶς πάνω σὲ τόσο σκληρὸ ἔωμα, «στὴ μᾶνα γῆ τῆς λευτεριάς», δὲν μπορεῖ νὰ ριζώσει ἡ σκλαβιά.

Σε μιά επίκληση σ' όλους τούς άδικημένους λαούς τού κόσμου, ανάμεσα σε άλλα, λέει:

«Με παρακάλια τὸ λαμπρὸ, τῆς λευτεριάς τὸ δέντρο / Ἰδὲ θγάζ' άνθους οὐδὲ κλωνιά, μηδὲ κορφοβλασταίνει, / γιατί γυρεύει γιὰ νερὸ παλικαριῶνε γαίμα». Καί κατὰ τὴν αὐτὴν ἀσέ μιά εὐχή:

«Ὁ Κύπρο θαλασσόζωστη, Κύπρο κωματοσθῆσω, / τυραγνισμένη μου κυρά, ζυγών' ὁ λυτρωμός σου.»

Ὁ μεσοτὸς στίχος τοῦ Λαμνάτου κι ὁ λυρικός τόνος τῆς ποίησης του ἐνισχύουν τὸν καημὸ του γιὰ τὸ δράμα τῆς Κύπρου καί τὴ βαθιὰ του πίστη γιὰ τὴ δικαίωση τοῦ ἀγώνα τῆς. Ἐμεῖς, ἐδῶ, τὸν εὐγνωμονοῦμε γιὰ τούς στίχους του, γιὰ τὴν ὑποστήριξή του. Τέτοιες φωνές, τόσο πετυχημένες, εἶναι καλὸδεχτές.

ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

Λώρου Φαντάζη: Ὁδὴ στὴν Κύπρο. Πρόλογος Ἄπ. Ζορμπά

Μιά καινούρια ἐπικολυρική ποίηση τοῦ Λώρου Φαντάζη εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας. Μιά ποίηση γεμάτη νοσταλγία, αἴσθησι καί ἀνθρωπιά, μὲ ἀδρὰ τὰ χαρακτηριστικὰ παραδοσιακοῦ τύπου μὲ στίχους ἐκφραστικούς, αὐθόρμητους κι' ἀνεπιτήδευτους.

Στίχοι φιλοσοφημένοι, γεμάτοι ἀγνότητα κι' ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, πού διακρίνονται γιὰ τὴν εὐαισθησία τους, ὅπως τούς αἰσθάνεται ὁ ποιητὴς ἄνθρωπος «ὅποιος πονεῖ γιὰ τ' ἄδικο βαθύτερα πονεῖ».

Τραγούδια ἀφιερωμένα στὴ μνήμη τῶν ἀγωνιστῶν καί στοὺς ἀγῶνες τῆς Κύπρου καί στίχοι πού ἀναδίνουν τὸ ἀπόσταγμα τοῦ πόνου καί τῆς πίκρας τῆς ζωῆς τῆς Κύπρου. Τραγούδια γιομάτα ψυχική εὐγένεια καί ἀνθρωπιά καί στίχοι πλημμυρισμένοι ἀπὸ ἐθνικούς κραδασμούς.

Ποίηση γραμμένη μὲ φαντασία καί γνώση, μὲ οἶστρο, βγαλμένο ἀπὸ τὰ ἄδυτα τῆς ψυχῆς του καί τῆς πνευματικῆς του ἐμπειρίας, πού ἐκφράζει τούς μύχιους πόθους καί πόνους τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ.

Στίχοι βαθειὰ ἀνθρώπινοι μὲ ἐθνικούς ὀραματισμούς καί προσδοκίες. «Νὰ τῆς αὐγῆς τὸ σὺθαμπο καίπως θ' ἀργήσει ἀκόμα. Κορμιά κυρτά. Ἀγωνίζονται ματώνουν — προσδοκοῦν». Στίχοι τέτοιοι ὅπως τούς τραγούδησε ὁ ποιητὴς Στρατήγης «Προφῆτης κι' ὀραματιστής, μαντεύει, βλέπει, ψάλλει». Καί νὰ ὁ ψαλμὸς τοῦ ποιητῆ Λ. Φαντάζη: «παντοῦ φτερά, ξεφύτρωσαν στὴ νεολαία. Ἀγχόνη; Δέν τὴ σκιαζεται. Τὸ βόλι; Τ' ἀψηφᾷ».

Τὰ τραγούδια «Ὁδὴ στὴν Κύπρο» εἶναι μιά ἐπικολυρική ποίηση πλημμυρισμένη ἀπὸ αἰσθήματα καί ἐθνικούς πόθους πού ἐκφράζονται μὲ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὸ πε-

ρίσσευμα τῆς καρδιάς του, γιὰ τὴ γενέθλια γῆ, τὴν πατρίδα του Κύπρο. Τὴν Κύπρο μας.

ΖΑΧΟΣ ΞΗΡΟΤΥΡΗΣ

Ι. Θεοχαρίδου: Ἀνάμεσα σ' ἓνα φέρετρο κι ἓνα ἥλιο (Διηγήματα), σελ. 66, Κύπρος 1977. Ε. Ν. Πλατῆς, Νικηφόρου Βρεττάκου «Ἐπιστροφή ἀπὸ τούς Δελφούς» (Διδακτικὴ Ποιήματος), σελ. 14, Ἀθήνα 1976.

Μιά ὀλόκληρη γενιά τῆς Κύπρου, ὠριμὴ σήμερα, ἔζησε μέσα στὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια μιὰν ἀπὸ τίς δραματικότερες καί τραγικότερες περιπέτειες πού ἔτυχαν ποτὲ στοὺς ἴδιους ἀνθρώπους. Ἡ γενιά αὐτὴ εὐπνήσε μέσα στὸν ἀπόηχο τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ἀνδρώθηκε μέσα στὸν μεγάλο Ἀγώνα τῆς Ἐλευθερίας τοῦ 1955 καί ὕστερα εἶδε νὰ βαραθρώνονται μέρα μὲ τὴ μέρα τὰ ἐθνικὰ τῆς ὄραματα, ἡ προσωπικὴ τῆς εὐτυχία καί προπάντων ἡ ἴδια ἡ ἀνθρωπιά.

Τὴν ἱστορία αὐτῆς τῆς γενιᾶς, στὴν ὁποία ἀνήκει σὲ ἓνα μεγάλο βαθμὸ καί ἡ ἴδια ἡ συγγραφέας, μᾶς τὴ δίνει συνοπτικὰ μὲ τὰ ἔξι διηγήματά τῆς, κάτω ἀπὸ τὸν ποιητικὸ καί συμβολικὸ τίτλο τοῦ βιβλίου.

Ὅπως ἡ ἴδια γράφει στὰ «Ἀντὶ Προλόγου» σημειώματά τῆς, πού μὲ τὸ σχολιὸ τους φωτίζουν τὰ διηγήματα ἀλλὰ καί μᾶς δεσμεύουν στὴν ἐρμηνεία τους, θέλησε μὲ τούς ἥρωες καί τίς ἡρωίδες τῆς νὰ δώσει ἀντιπροσωπευτικὲς κατηγορίες ἀνθρώπων πού ἔζησαν τὴ σειρά τῶν ἐντονῶν γεγονότων τοῦ νησιοῦ μας. Μὲ ἓνα συνδυασμὸ ἀναφορᾶς στὰ ἱστορικὰ συμβάντα (ἄλλοτε ἄμεσα καί ἄλλοτε μὲ ἓναν πιὸ ἀποδεκτὸ ὑπαινιγμὸ) καί ψυχογράφησι τῶν ἡρώων (στὴν ὁποία ρίχνει τὸ μεγαλύτερο βάρος), ἐπιχειρεῖ νὰ δώσει τὴ δικὴ τῆς μαρτυρία γιὰ πρόσωπα καί γεγονότα πού ἔζησε ἡ ἴδια καί μαζί νὰ προβάλει γενικότερα ἓναν κόσμο πού ἐξακολουθεῖ καί σήμερα νὰ κινεῖται μέσα στὴν ἴδια καίτη πού ἄνοιξε, ἡ ἄνοιξαν γι αὐτὸν, πρὶν τόσα χρόνια.

Καθὼς διατρέχεις τὰ διηγήματα, μὲ τὸ γοργὸ ρυθμὸ πού σοῦ ἐπιβάλλει ἡ ἴδια ἡ ἀφήγησι, τὸ ὕφος καί ἡ δομὴ τους, ξαναζεῖς τίς κορυφαῖες στιγμὲς πού χάραξαν μὲ πυρωμένο σίδηρο τὴ ζωὴ τῆς Κύπρου τῆς τελευταίας τριανταετίας, ἰδιαίτερα τίς καρδιές τῶν σπαραγμένων μανδῶν.

Τὰ διηγήματα ἔχουν ποιότητα. Ἡ ἀφήγησι, γοργὴ καί κάποτε ὑποβλητικὴ στὴ λιτότητα ἢ τίς ἀποσιωπήσεις τῆς, συχνὰ αἰχμολωτίζει, τὸ ὕφος εἶναι ὠριμο, ἡ δομὴ ἔχει τὴν αἴσθησι τοῦ περιτοῦ. Παντοῦ εἶναι διαφανῆς ἡ συγκινησιακὴ συμμετοχὴ τῆς συγγραφέως, πού καμμιὰ φορὰ ταυτίζεται μὲ τίς ἡρωίδες. Ἄν ἐξαιρέσει κανεὶς τὸ τελευταῖο διήγημα ὅπου ἀσυγκράτητο τὸ συναίσθημα ὀδηγεῖ πολλὰς φορὲς τὴ συγγραφέα στὰ

ήμεσο σχόλιο γεγονότων τόσο πρόσφατων, σέ ρητορικές άποστροφές και κήρυγμα, ή συλλογή αυτή τών διηγημάτων τής 'Ι Θεα-
 χαρίδου προσγράφεται στη στήλη τών καλύ-
 τερων πού έχουν κυκλοφορήσει τόν τελευταίο καιρό στο νησί μας.

✱

Στό μικρό βιβλίο πού είναι ανάπτυπο από τόν γνωστό τόμο «Εισηγήσεις» του Κ.Ε. Μ.Ε., ο Γεν. Έπιθεωρητής Μέσης Έκπαίδευσως Ε. Ν. Πλατής δίνει ένα διάγραμμα διδασκαλίας Νεοελληνικού ποιητικού κειμένου δουλεύοντας πρακτικά πάνω σέ συγκεκριμένο ποίημα. Τό ποίημα αυτό, πού έχει περιληφθεί στο σχολικό 'Αναγνωστικό τής Δ' Γυμνασίου, είναι ή «Έπιστροφή από τούς Δελφούς» του Νικηφ. Βρεττάκου, ένα από τά καλύτερά του.

Σέ ένα σύντομο αλλά περιεκτικό πρόλογο θεμελιώνει θεωρητικά τή μέθοδο τής διδακτικής του επάνω στη βάση τής «αισθητικής κοινωνίας» (έπικοινωνίας, συμμετοχής) του μαθητή ή του αναγνώστη. 'Ακολουθως, με ένα συνδυασμό θεωρητικών θέσεων και διδακτικών εφαρμογών στο συγκεκριμένο λογοτέχνημα, προχωρεί στα κατ' αυτόν απαραίτητα στάδια έργασίας: προπαρσκευή, βίωση και εξομάλυνση, αναβίωση και έμβίωση, συνειδητοποίηση, καλλογική άνασκόπηση και κριτική θεώρηση και συμπλήρωση τής διδασκαλίας. Στο τελευταίο στάδιο γίνεται σύγκριση με αντίστοιχο κείμενο άλλου ποιητή, και γενικότερη άποτίμηση του συγγραφέα του ποιήματος πού μελετήθηκε.

Σέ όλη τήν έργασία διακρίνεται ή στερεή συγκρότηση του εισηγητή, άποτέλεσμα μακροχρόνιας αισθητικής έμπειρίας και διδακτικής πείρας, οι όξείες παρατηρήσεις του, οι άπερίφραστες δηλώσεις του σέ θεμελιώδη ζητήματα διδακτικής, και ή σαφήνεια του στόχου και τής μεθόδου. 'Ιδιαίτερη σημασία έχει ή πρωτεύουσα θέση πού άποδίδεται στη «αναβίωση» και «συνειδητοποίηση» του λογοτεχνήματος, ως στοιχείων σύμφυτων με τό εξέταζόμενο είδος, και ο περιορισμός τής «νοηματικής» έπεξεργασίας. Κάποιες επικυλάξεις είναι δίκαιο νά διατηρεί κανείς για τό είδος και τό έπίπεδο μερικών άσκήσεων πού δύσκολα άντιμετωπίζονται από τόν μέσο, τουλάχιστο, μαθητή.

Στέκομαι σέ μερικά άξιοπρόσεκτα σημεία: 'Ιστήν παρατήρηση ότι είναι άνάγκη νά μνησθούν τά παιδιά — διά τής ποιήσεως — σέ ύπερμεμειρικά πληρώματα τής ψυχής, ξεφεύγοντας «από τήν πρόληψη ότι ο κόσμος τής έμπειρίας είναι τό άπαντο», στις κάριες θέσεις πάνω στην καλλογική άνασκόπηση και στις τόσο συνοπτικές και ουσιαδεις παρατηρήσεις στη σκιαγράφιση του ποιητή.

Πρόκειται για μία έργασία πολύ χρήσιμη και στη σχολική πράξη αλλά και στη θεωρητική συγκρότηση μιας σύγχρονης διδακτικής.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

Αδ. Διαμαντής, Λεπτομέρειες στην Κύπρο (πηγές και στοιχεία άναφορικά με τό ποίημα του Γιώργου Σεφέρη), σελ. 48, 'Αθήνα 1978. Κώστα Μιχ. Σταμάτη, 'Ομηρος ο Βουκολικός (μελέτη), σελ. 94, 'Αθήνα 1978.

Η έρμηνεία ενός ποιήματος είναι στην πραγματικότητα μία άνάστροφη πορεία προς τό ψυχικό πλήρωμα του ποιητή τήν ώρα πού δημιουργούσε τό ποίημα. Αυτή ή πορεία δέν είναι πάντα εύκολη, πολύ περισσότερο στα ποιήματα πού άνήκουν στη λεγόμενη σύγχρονη (μοντέρνα) ποίηση, ποίηση έρμητική και έξαιτίας τής φιλοσοφίας της και έξαιτίας τής εκφραστικής της. Έτσι μάταια πολλές φορές αγωνίζεται ο αναγνώστης ή ο έρμηνευτής — κριτικός ή δάσκαλος — νά διεισδύσει στο ποίημα, καταλήγοντας συχνά σέ εικάσιες ή αύθαίρετες έρμηνείες.

Η ποίηση του Σεφέρη, μολοντί ή πρόθεσή του ήταν νά μιλήσει άπλά, είναι ποίηση σέ πολλά δύσκολη, βγαλμένη από μία σύνθεση προσωπικών βιωμάτων, έντυπώσεων, άναμνήσεων, στοχασμών και συναισθημάτων, ιστορικών άκόμη γνώσεων και συμβόλων, δεμένων σχεδόν πάντα με δυσκολοσύλληπτους συνειρμούς.

Ο 'Α. Διαμαντής, με τό βιβλίο του «Λεπτομέρειες στην Κύπρο», μας δίνει τό «άνοιχτάρι» — τόν μίτο τής 'Αριάδνης — για νά είσχωρήσουμε στο όμότιπλο ποίημα του Σεφέρη (ένα από τά σπουδαιότερα τής συλλογής «Κύπρο, ού μ' έθξπισεν...») και κατ' επέκταση στον γενικότερο μηχανισμό με τόν όποιο λειτουργεί ή σφαιρική ποίηση.

Ο 'Α. Δ. έχει ιδιαίτερη σχέση με τό ποίημα, γιατί συνόδεψε τόν Σεφέρη στην περιδιάβαση του στα μέρη τής Κύπρου πού του έδωσαν τήν έμπνευση και τά στοιχεία για νά τό συνθέσει. Για τόουτο και ο ποιητής του τό άφιέρωσε με σχετικό ύπότιτλο στο ποίημα. Η έπίσκεψη του Σεφέρη πού γέννησε τό ποίημα, ή πρώτη από περισσότερες έπισκέψεις του στην Κύπρο, έγινε τό φθινόπωρο του 1953. Λίγο καιρό άργότερα έστειλε στον 'Α. Διαμαντή δακτυλογραφημένη τήν πρώτη μορφή του ποιήματος με ένδειξη «'Ιούν. 1954», και πιό ύστερα μία δεύτερη — τήν τελική — μορφή του. Οι δύο αυτές μορφές του ποιήματος παρουσιάζονται φωτοτυπημένες στο βιβλίο του Διαμαντή, τό όποιο περιλαμβάνει σχόλια στο ποίημα, από άμεσες προσωπικές έντυπώσεις. Τα σχόλια αυτά είναι ή ανακοίνωση πού θα έκανε ο συγγραφέας στο Β' Κυπρολογικό Συνέδριο

του 1974 (πού τὸ ματαίωσε ἡ τουρκικὴ ἐισβολή), τεκμηριωμένα μὰ πλούσιο φωτογραφικὸ ὑλικό. Ὁ Διαμαντῆς ἀφηγοῦμενος στιγμιότυπα ἀπὸ τὴν περιδιάβαση του μὲ τὸν ποιητὴ στὸ Δάλι καὶ στὸ Πέρα Χωριὸ τῆς Νήσου, καὶ ἀνατρέχοντας στὶς τοιχογραφίες τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀσίου, ἀκόμη καὶ σὲ σημειώματα τοῦ Σεφέρη, ἀποκαλύπτει τὴν πηγὴ τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς περισσότερους στίχους τοῦ ποιήματος, καταλήγοντας στὴν ὥρα καὶ ὑποβλητικὴ τελευταία εἰκόνα τοῦ ἀλακατιοῦ μὲ τὴ «φωνὴ πατρίδας».

Οἱ μαυρόασπρες καὶ ἐγχρωμες φωτογραφίες πού συνοδεύουν τὸ κείμενο, ἀπεικονίζουν τόπους, ἀντικείμενα, μνημεῖα καὶ λεπτομέρειες, τὸν ἴδιο τὸν Σεφέρη στὴν Κύπρο, καθὼς καὶ μιὰ πολὺ σημαντικὴ φωτογραφία τοῦ ποιητῆ κοντὰ στὸ μαγγανοπήγαδο τοῦ περιβολιοῦ του στὴ Σκάλα τῆς Σμύρνης, τὸ 1950, τριάντα χρόνια μετὰ τὴ συμφορὰ τοῦ 1922. Ἡ φωτογραφία αὐτὴ καὶ μιὰ σχετικὴ ἀναφορὰ τοῦ Σεφέρη εἶναι ἀποκαλυπτικὲς τῆς συναισθηματικῆς κατάστασης τοῦ ποιητῆ, ὅταν ἔγραφε τὸ ποίημα, ζώντας στὴ Κύπρῳ τὸ θαῦμα πού εἶχε πάψει νὰ λειτουργεῖ στὴν μικρασιατικὴ του πατρίδα.

Οἱ πληροφορίες τοῦ Διαμαντῆ εἶναι πολύτιμες. Ἡ ἀνάγκη θέβαια νὰ περιοριστεῖ ἢ ἀνακοίνωση στὰ χρονικὰ πλαίσια πού ὀρίζει ἓνα Συνέδριο, ἔκαμε ὥστε μερικοὶ στίχοι νὰ μείνουν ἀσχολίαστοι, πρὸς ἄφατη θλίψη τῶν ἐραστῶν τῆς σεφερικῆς ποίησης. Ὁμως τὰ γραμματολογικὰ καὶ ψυχογραφικὰ στοιχεῖα πού μᾶς δίνονται εἶναι τόσο σπουδαῖα, ὥστε τὸ βιβλίον νὰ προστίθεται ἐπάξια στὴ σεφερικὴ βιβλιογραφία, παρουσιασμένο μάλιστα σὲ μιὰ ὠραιότατη ἔκδοση. Παράλληλα θεβαιῶναι καὶ τὸ συγγραφικὸ τάλαντο τοῦ Ζωγράφου Διαμαντῆ, πού εἶχε ἐπιτυχημένα ἐκδηλωθεῖ καὶ πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια (1975) μὲ ἓνα ἄλλο βιβλίον του, τὸν «Κόσμο τῆς Κύπρου», πού συνόδεψε τὴν ὁμώνυμη λαμπρὴ Ζωγραφία του.

**

Ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου «Ὁμηρος ὁ Βουκολικός», εἶναι νομικὸς καὶ ἀξιωματικὸς τοῦ Λιμενικοῦ Σώματος, καὶ μολοντὶ ἀνθρωπος δεμένος μὲ τὰ λιμάνια καὶ τὴ θάλασσα, ἀσχολήθηκε σχεδὸν ἀποκλειστικὰ μὲ τὴ στεριά καὶ τὸν βουκολικὸ τῆς χαρακτῆρα. Ἐγραψε πολλὰ λογοτεχνικὰ ἔργα πού περιστρέφονται ὅλα γύρω ἀπὸ τὴ βουκολικὴ ζωὴ καὶ ποίηση.

Σὲ σχετικὸ σημείωμα του ὑποστηρίζει πὼς μὲ τὴν ἐργασία του αὐτὴ ἢ φιλολογικὴ ἔρευνα «ξεφεύγει ἀπὸ τὰ καθιερωμένα καλοῦπια τῆς, πού στήθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρινούς γραμματικούς μέχρι τὴν ἐποχὴ μας καὶ φωτίζεται γιὰ πρώτη φορὰ μιὰ ἄλλη προσφορὰ τοῦ Ὁμήρου, ἀγνωστῆ ὡς τὰ τώρα...

Ὁ Γενάρχης τῶν Ἑλλήνων... μπαίνει στὸ χώρο τῶν μεγάλων Ἑλλήνων βουκολικῶν ποιητῶν.»

Παρουσιάζοντας στὸ βιβλίον τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος τοῦ βουκολισμοῦ στὰ ὀμηρικὰ ἔπη, ὁ μελετητῆς ἐπιδίδκει νὰ ἀποδείξει ὅτι οἱ καταβολὲς τῶν ἔπων εἶναι βουκολικὲς, καὶ ὅτι ὁ πόλεμος τῆς Ἰλιάδας καὶ τὰ πάθη τοῦ Ὀδυσσεῆ ἀπλῶς τὶς διακόπτουν. Τὸ βουκολικὸ στοιχεῖο στὰ ἔπη, τονίζει, ἀπηχεῖ τὸν εἰδυλλιακὸ γεωργοποιμικὸ περιγυρο μῆσα στὸν ὁποῖο Ζοῦσε ὁ ὀμηρικὸς ἀνθρωπος στὴν εἰρηνικὴ του ζωὴ, πού τώρα ἔχει ἀνασταλεῖ μῆσα στὸν πόλεμο καὶ ἀποτελεῖ νοσταλγία τῶν μαχητῶν στὰ διαλείμματα του. Κι' ἀκόμη ὅτι μὲ τὸν βουκολισμό του ὁ Ὁμηρος ἐκφράζει συμβολικὰ τὸ ἀντιπολεμικὸ του πνεῦμα.

Δοκιμάζει ἀκόμη ὁ μελετητῆς μιὰ σύγκριση ἀνάμεσα στὸ βουκολικὸ στοιχεῖο τῶν ἔπων τοῦ Ὁμήρου καὶ στὸ ἀντίστοιχο στοιχεῖο τῶν μεταγενέστερων βουκολικῶν. Ἀξιόλογη εἶναι ἡ ἐκτενὴς παρουσίαση τοῦ βουκολισμοῦ στὰ δυὸ ἔπη, ὑποστηριγμένη μὲ τὴν παράθεση ἑκατοντάδων στίχων. Τέλος στὸ κεφάλαιο «Συμπεράσματα» ὁ συγγραφέας συνοψίζει τὶς ἀπόψεις πού ἐξέθεσε καὶ ἀξιολογεῖ τὸν Ὁμηρο συγκριτικὰ δίνοντάς του τὰ πρωτεῖα καὶ στὸ εἶδος καὶ στὴν πρωτοτυπία. Τὸ βιβλίον κλείνει μὲ τὴν παράθεση ἐπιλογῆς ὀμηρικῆς βιβλιογραφίας καὶ βιογραφικὸ σημείωμα τοῦ μελετητῆ.

Ἡ ἀναζήτησις καὶ παρουσίασις τοῦ βουκολικοῦ στοιχείου στὰ ὀμηρικὰ ἔπη εἶναι ἀπόρροια τοῦ πάθους καὶ τῆς λατρείας τοῦ συγγραφέα γιὰ τὴ ζωὴ τῆς πατρίδος καὶ τὴν εὐδαιμονία πού προσφέρει στὸν ἀνθρωπο. Ἡ ὅλη ἐργασία ἐπισημαίνει εἰδικὰ μιὰ καινούρια ὀπτικὴ γωνία στὴν ἀντίκρουση τοῦ Ὁμήρου. Καὶ μολοντὶ τὸ βιβλίον ὑστερεῖ στὴ φιλολογικὴ ἐπεξεργασία τοῦ θέματος, ἀποτελεῖ ἀξιόλογη προσφορὰ σὲ ὅσους ἀγαποῦν τὸν μεγάλο Ποιητὴ καὶ πρὸ πάντων σὲ ὅσους τὸν διδάσκουν.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Kipros Chrisanthis & Andreas Kuros: «L' Elettra». Ἱταλικὴ μετάφραση ἀπὸ τὸν Michele Iannelli — Ἐκδοτικὸς Οἶκος «Πνευματικὴ Κύπρος», 1976 (Περιοδικὸ «SILARUS» Σεπτ.—Ὀκτ., 1978, Salerno).

Ὅπως οἱ παλιότερες τῶν κλασσικῶν τραγικῶν ποιητῶν ἔτσι κι' αὐτὴ ἢ «Ἠλέκτρα» περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς νεαρῆς θυγατέρας τοῦ Ἀγαμέμνονα. Παρορμητικὴ αὐτὴ καὶ ὑπεύθυνη γιὰ τὸν τραγικὸ ἐπίλογο, ἀποκαλύπτει ἓναν χαρακτῆρα δυνατὸ καὶ ἰσχυρογνώμονα. Παρουσιάζεται ἀπὸ

τήν ἄλλη τυπική θυγατέρα τῶν καιρῶν μας στὶς μακάθριες ἐκφράσεις ὁσσιανῆς γεύσης· καλύπτεται σὴν ψυχολογία τῶν χειρονομιῶν της, γελᾷ καὶ φεύγει· κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, ὠτακουστὴ καὶ τριγυρνᾷ σὰν φάντασμα, παρουσιαζόμενη στὴ μητέρα της μὲ τὴ μάσκα τοῦ Ἀγαμέμνονα. Μοναδικὴ μορφή, δροσερὴ καὶ γλυκεῖα στὸ βαρύθυμο δράμα εἶναι ἡ Λευκοθέα, θυγατέρα τοῦ Αἰγισθοῦ, ἀποῦσα ἀπὸ τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλῆ καὶ τοῦ Εὐριπίδη. Ἡ ἐνδοσκόπηση ποὺ δημιουργοῦν οἱ συγγραφεῖς εἶναι ἀξιόλογη καὶ στὸν ἄκαμπο Ὀρέστη τοῦ μύθου. Σὲ ὅλο τὸ ἔργο ἀπλώνεται τὸ γεμᾶτο ἀπὸ ἀνθρώπινη συμπάθεια βλέμμα τῶν δυὸ συγγραφέων, ἔστω κι ἂν ἡ βία καὶ ἡ δικαιοσύνη προβάλλουν ὀλοφάνερη τὴν ἀναπότρεπτη τους δύναμη. Ἡ μετάφραση τοῦ Michele Iannelli, ποὺ εἶναι ἕνας ἐξαιρετὸς κάτοχος τῆς νεοελληνικῆς, εἶναι ζωντανή καὶ πολὺ πιστὴ στὸ πρωτότυπο κείμενο. Ἰσυστάται γιὰ τοῦτο τὸ διάβασμά της σὲ ὅσους ἀγαποῦν ἀκόμη νὰ γνωρίζουν τὸ λίκνο τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ δυτικοῦ κόσμου.

ELISABETTA GUZZI
(μετ. Γ. Χατζηκωστῆ)

ΓΕΝΙΚΑ

Στὴ «Σύγχρονη Σκέψη» (ἀρ. 25) δημοσιεύεται τὸ «Μιὰ στάλα δόξα», διήγημα τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στὴν «Εὐθύνη» (Δεκ. '79) δημοσιεύονται ἐργασίες τῶν Κυρ. Πλησῆ, Παναγιώτη Περασιάνη, Κώστα Μιχαηλίδη, Νίκου Ὀρφανίδη. — Στὴν ἐφ. «Ὁ Παρατηρητής» (16 Δεκ. '79) ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαῖα κρίνει τὸ βιβλίο τῆς Ἰάνθης Θεοχαρίδου «Ἀνάμεσα σ' ἕνα φέρετρο καὶ σ' ἕναν ἥλιο». — Στὴν ἐφημ. «Ἡ Βραδυνή» (6 Φλεβ. '79) ἀναδημοσιεύεται ποίημα τοῦ Δημ. Ποταμίτη.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Νέα Ἐποχὴ (Λευκωσία) ἀρ. 133 — Τομέες (Ἀθήνα) ἀρ. 44/45 — Ναυτικὴ Ἑλλάς (Ἀθήνα) Γεν. '79 — Λαρισαϊκὰ Γράμματα (Λάρισα) Γεν. Μαρτ. '79. — Ἀστυνομικὰ Χρονικὰ (Λευκωσία) Ἰουλ.—Δεκ. 78 — Φιλιατρὰ (Ἀθήνα) ἀρ. 88 — Πειραιϊκὴ—Πατραϊκὴ (Ἀθήνα) ἀρ. 185 — Bookbird (Βιέννη) 4/1978 — Τὸ Σχολεῖο καὶ τὸ Σπίτι (Ἀθήνα) ἀρ. 206 — Ἱατρολογιοτεχνικὴ Στέγη (Ἀθήνα) ἀρ. 40 — Ἡπειρωτικὴ Ἑστία (Ἰωάννινα) ἀρ. 317/318 — Ζιζάνιο (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 6 — Μακεδονικὴ Ζωὴ (Θεσσαλονίκη Ζωὴ (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 153 — Νεοελληνικὸς Λόγος (Ἀθήνα) ἀρ. 26 — Ἡ Κύπρος μας (Λευκωσία) ἀρ. 8.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Λεύκιος Ζαφειρίου: Ἀπομαγνητοφώνηση, Λευκωσία, 1978.

Θύμιος Χριστόπουλος: Ὅταν..., 1978.

Θύμιος Χριστόπουλος: Τὰ δέκα ἐννιά, 1978.

Ἐλένης Σοφρᾶ: Λίνος Καρζῆς, Ἀθήνα, 1978.

Νίκου Τουτουντζάκη: Ὁ Καραγάτσης, Ἀθήνα, 1978.

Γιώργ. Κάρτερ: Θεατρικὴ θεώρηση, Ἀθήνα, 1978.

Ἀλκ. Γιαννινοπούλου: Τὰ ποιήματα, Ἀθήνα, 1978.

Πίτσα Γαλάζη: Ὑπνοπαίδεια, Ἀθήνα, 1978.

Κ. Χρυσάνθη: Φυλάκιο Χ, γραμμὴ θανάτου, Λευκωσία, 1979.

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΤΔ.

Κεντρικά Γραφεία: Γρηγ. Αύξεντίου, Ταχ. Κιβ. 4537, Τηλ. 42921
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΑΙ:

Καλύπτομεν ολόκληρον τήν Κύπρον μέ τὸ πυκνότερον
δίκτυον Συνεργατικῶν Ἑταιρειῶν καὶ Ὑποκαταστημάτων

ΕΜΠΟΡΙΚΑΙ:

Προμηθεύομεν:

95% τῶν Λιπασμάτων

95% τοῦ Πατατοσπόρου

60% τῶν Γεωργικῶν Φαρμάκων

60% τῶν Σπόρων Λαχανικῶν

τὰ ὁποῖα διανέμομεν πρὸς τοὺς ἀγρότας μέσω τοῦ
μεγάλου δικτύου τῶν Συνεργατικῶν Ἑταιρειῶν.

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑΙ:

Ἐνεργοῦμεν ἀσφαλίσεις ἐναντίον ὄλων τῶν κινδύνων,
περιλαμβανομένων πυρός, ἀτυχημάτων, θαλάσσης,
ὄχημάτων, κλοπῆς κλπ.

40 ΕΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Διὰ τήν ἀνάπτυξιν τῆς Γεωργίας
- Διὰ τήν πρόοδον τῆς ὑπαίθρου
- Διὰ τήν ἀνοδον τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου
τοῦ λαοῦ.

ΟΛΙΚΟΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ: 60 ἑκατομμύρια λίραι.

η πρώτη
από τους
στοματικούς
κεφαλοσπορίνη

Lilly
Keflex

ΚΑΨΟΥΛΕΣ CEFALEXIN MONOHYDRATE - 250 mg. - 500 mg.

ΣΙΡΟΠΙΟΝ CEFALEXIN MONOHYDRATE - 125 mg. - 250 mg.

Άνοιγει νέους ορίζοντες εις την θεραπείαν δι' αντιβιοτικῶν

Ἀντιπρόσωποι καὶ Διανομεῖς: **ΦΑΤΙΣΚΟ ΛΤΔ.**

Ὁδὸς Ἀρνάλδας Ἀρ. 20, Τηλ. 43091-5 Τ.Κ. 2173

Λ Ε Υ Κ Ω Σ Ι Α.

ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ.

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ: ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Λεωφόρος Δ. Σεβέρη 15Α, Λευκωσία

ΜΕΓΑΡΟΝ ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗΣ

Ταχ. Κιβ. 1352 — Τηλεγρ. "PANCYPRIAN"

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ:

ΛΕΜΕΣΟΣ	: Μέγαρον Fairways Γωνία Λεωφ. Μακαρίου Γ' & δρόμου Πολεμίδων	Τηλ. 64000
ΛΑΡΝΑΞ	: Ζήνωνος Κιτιέως 111,	Τηλ. 3148

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ:

ΠΑΦΟΣ	: Λεωφόρος Μακαρίου Γ' 127Α,	Τηλ. 2580
-------	------------------------------	-----------

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ:-

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ
- ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ
- ΘΡΑΥΣΕΩΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΩΝ κ.λ.π.

ΟΜΑΔΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ — ΜΑΘΗΤΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

Δύο μονόπρακτα

ΟΙ ΤΡΕΙΣ*

Π ρ ό σ ω π α :

ΜΗΤΕΡΑ

ΠΑΤΕΡΑΣ

ΕΦΗΒΟΣ (γιός τους)

(Ἡ σκηνή παρουσιάζει στή μιὰ μεριά μιὰ κρεβατοκάμαρη (ἓνα κρεβάτι, ἓνα χαλί, ἓνα παράθυρο) καὶ στήν ἄλλη τραπεζαρία (ἓνα τραπέζι, τρεῖς καρέκλες).

Μόλις ἀνοίξει ἡ αὐλαία ἡ σκηνή μισοφωτίζεται στή μεριά τῆς κρεβατοκάμαρης. Ὁ Ἔφηβος στέκεται μπροστά στό κρεβάτι).

ΠΡΩΤΗ ΕΙΚΟΝΑ

(Πρωί, κοντά στό κρεβάτι)

ΜΗΤΕΡΑ: Ν' ἀνοίξω τὸ παράθυρο; Ξημέρωσε. Ἡ δὲ θὰ πᾶς δουλειὰ σήμερα;

ΠΑΤΕΡΑΣ: (Ροχαλίζει) Τὸν εἶδα πού τὴν τσίμπησε.

ΜΗΤΕΡΑ: (Πάει στό παράθυρο, τὸ ἀνοίγει καὶ μπαίνει πιά φῶς) Ἄν ἔρθει ὁ μπακάλης πρωτὶ - πρωτὶ κάτι γίνεται. Σπίτι εἶναι, λεφτὰ κρατάει, ἴσως ντραπεὶ καὶ πληρώσει. Ἄλλοιῶς... ἐμένα ἰδὲν μοῦ δίνει φράγκο. Πῶ πῶ! Διάβολε, ὁ μικρὸς κοιμᾶται ἀκόμα.

ΠΑΤΕΡΑΣ: Τοῦφερα τὸν καφέ (ροχαλίζει). Χτυπῶ τὴν πόρτα. Τίποτα. Γυρίζω τὸ πόμολο καὶ μπαίνω. «Ἄ» λέω. «Συγγνώμη...» «Νὰ χτυπᾶς, βρέ» μοῦ λέει ξαναμένος. «Χτύπησα» τοῦ λέω. «Τὸ κεφάλι σου στὸν τοῖχο» μοῦ λέει. «Μάλιστα, κύριε» τοῦ λέω... γιατί στό μυαλό μου ἦρθε τὸ ρητό: «ὁ πελάτης ἔχει πάντοτε δίκαιο». Μάλιστα (ροχαλίζει) ὁ πελάτης ἔχει δίκαιο.

ΜΗΤΕΡΑ: (στὸ μεταξὺ κάνει πῶς ντύνεται). Ἐφτὰ βήματα εἶναι τὸ σχολεῖο κι' ὅμως πάντοτε ἀργεῖ. Κι' ὁ δάσκαλος φωνάζει. Μὲ τὸ δίκιο του. Τί δίκιο καὶ ξεδίκιο; Ρώτηξε τί ἔφαγε τὸ παιδί χθὲς βράδυ;

ΠΑΤΕΡΑΣ: Στὸ διάβολο (ροχαλίζει). Ἄκόμα μιὰ κουβέντα καὶ θὰ τὸν κολλοῦσα στὸν τοῖχο. Μπροστά σὲ μιὰ γυναίκα, μὰ τὸ Θεὸ θεσκόμματο — ἄει στό διάβολο μαξιλάρι εἶναι τοῦτο πού ζουλάω; — Ναι! νὰ μοῦ πεῖ νὰ χτυπήσω τὸ κεφάλι μου στὸν τοῖχο. Γιατί, κύριε; Γιατί κρατᾶς δέκα ψωροδεκάρες κι' ἐμεῖς εἴμαστε «μπᾶς κλάς»; ...Μοῦ τῶμαθε ἡ Ἄλεξανδρινὴ τοῦτο τὸ... «μπᾶς - κλάς».

ΜΗΤΕΡΑ: Θὰ ξυπνήσεις, γέρο παράλυτε;

* Μεταδόθηκε ὀπὸ τὸ «Ραδιοφωνικὸν Ἰδρυμα Κύπρου» μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς «Παγκόσμιας Ἡμέρας τοῦ Παιδιοῦ» (7 Ὀκτ. 1963) κατὰ ραδιοσκηνοθεσία τῆς Μάρως Θεοδοσιάδου καὶ μὲ ἐρμηνευτὲς τοὺς Νίκο Χαραλάμπους, Ξένια Ἀρτεμίου καὶ Ἀνδρέα Ζεμπύλα.

- ΠΑΤΕΡΙΑΣ: Τὴν ξέρω (ροχαλίζει). Εἶναι ἡ κόρη τοῦ δεύτερου γραμματέα... αὐτοῦ ποῦ πάντα εἶναι σιδερωμένος, κοστουμαρισμένος, μὲ ξένα λεφτά... ναι! ναι! ξένα λεφτά. Ὁ μιστός του δὲν φτάνει γιὰ τὸ νοῖκι. "Ὅχι νὰ ταΐζει καὶ νὰ ποτίζει τρία θηλυκά... θεοκόμματος.
- ΜΗΤΕΡΑ: "Ἄντε παιδάκι μου καὶ θ' ἀργήσεις. Εὐπὶνα εἶπα. Ὁ μπαμπάς; Οὐ... τώρα; Τώσκασε πρωτὶ - πρωτὶ. Δουλευτὴς εἶναι, μεροκαματιάρης. Σκοτώνεται γιὰ μᾶς.
- ΕΦΗΒΟΣ: "Ἄσε με ἀκόμα λίγο μάνα...! Τὸ εἶδα, τὸ εἶδα, τὸ εἶδα. Μὴ μοῦ τὸ παίρνεις.
- ΠΑΤΕΡΑΣ: Ἡ γυναῖκα του; Θεοσεβούμενη, γιατί γέρασε πιά. Ποιὸς τὴ ρωτᾷ; "Ἄλλοτε τὴ... ρωτοῦσα κι' ἐγώ. Μένουν ἄρα οἱ δυὸ κόρες. Ἡ μιὰ-ἄ! αὐτὴ τὸ γλεντάει... «Μιὰ ζωὴ τὴν ἔχουμε» λέει (ροχαλητό). Ἡ δεύτερη; Τὰ κουπανάει. «Λεφτά κι' ἄντρα στὸ κεφάλι της», λέει. Ν' ἀποκατασταθεῖ (ροχαλητό). Κι' ὁ δεύτερος γραμματέας ὁ πατέρας τους; Καίλοπερνάει μὲ τὸν κόπο τῶν ἀπογόνων του.
- ΜΗΤΕΡΑ: "Ἐλα, φόρεσε τὸ παντελόνι σου... τὸ σακκάκι... Οὐ κάνε γρήγορα, παιδάκι μου. Θ' ἀργήσεις!...
- ΕΦΗΒΟΣ: Κατέβαινε τὸ ἀεροπλάνο. Κι' εἶχε μέσα τὴν Ξανθούλα μὲ τὰ γλυκὰ μάτια. Φαινόταν τὸ μισὸ σπῆθος της. Φυσοῦσε ὁ ἄνεμος κι' ἔβλεπες τ' ἄσπρα της γόνατα. Μιὰ τούφα μαλλιά ἔκλειε τὸ στόμα της. Τὰ μάτια της ὅμως λάμπανε.
- ΜΗΤΕΡΑ: Βούτυρο δὲν ἔχει, ψωμί δὲν ἔχει... Νὰ πιεῖς γρήγορα ἓνα ζεστό τσαί. Λίγη ζάχαρη ἔχουμε. Τί νὰ γίνει...! ὁ πατέρας ἔχει διαβήτη καὶ χρησιμοποιοεῖ σακχαρίνη. Τί νὰ γνοιάσται γιὰ μᾶς...!
- ΕΦΗΒΟΣ: Ντρέπομαι στὸ συσσίτιο τοῦ σχολειοῦ. «Πρόγευμα» φωνάζει ὁ δάσκαλος στὶς 9.30. Οἱ ἄλλοι μαθητὲς πᾶνε στὴν αὐλὴ ν' ἀγοράσουν ὅ,τι θέλουν ἀπὸ τὴν καντίνα. Ἐμεῖς τοῦ συσσιτίου κρατᾶμε σερὰ μὲ τὰ τενεκεδένια κύπελλα γιὰ νὰ πάρουμε μιὰ κουταλιὰ γάλα κι' ἓνα κομμάτι κουλούρι.
- ΠΑΤΕΡΙΑΣ: (ροχαλητό) Λεφτά; Ποῦ τᾶβρες, μωρή; Πόσα πῆρες ἀπὸ τὸ φίλο σου; Τὸ νέο σου ἀγαπητικό;
- ΜΗΤΕΡΑ: Ἡ μάνα σου εἶχε ἀγαπητικόν. Τ' ἀκούς; "Ὅχι, ἐγώ! Τώχω καθαρὸ τὸ μέτωπό μου... σὰν κρύσταλο.
- ΕΦΗΒΟΣ: Εἶχε μάνα ὁ πατέρας; Ὁ διπλανός μου φέρνει σάντουιτς καὶ κρατάει λεφτά. Ἄλλά... δὲν ἔχει πατέρα. Καὶ θυμώνει ὅταν μιλάμε γιὰ τὸν πατέ α μας.
- ΠΑΤΕΡΑΣ: (ροχαλίζει) "Ὦχι! ἄργησα. Πωπῶ! Καὶ πρέπει νὰ πάω στὸ δικαστήριο. Ἐγὼ τούφερα τὴ μαχαίριᾶ ἢ ὁ ἄλλος; "Ἄ! εὐτυχῶς. Ὁ ἄλλος εἶναι ἀφοῦ πάω ἐγὼ γιὰ μάρτυρας ἐναντίον του. Θὰ πάρω δέκα λίρες ποῦ θὰ ὀρκιστῶ πὼς δὲν εἶμαι ἐγὼ ποῦ τὸν μαχαίρωσα. "Ἄ! ὄχι! πὼς εἶναι ὁ ἄλλος ποῦ τὸν μαχαίρωσε. Μάρτυρα τοῦ Στέμματος μὲ εἶπανε.
- ΜΗΤΕΡΑ: Καφέ; Καὶ πότε ἔφερες; Αὐγό; Καὶ ποῦ τὸ εἶδανε τὰ μάτια μας; Ὁ μπακάλης ἔστειλε τρεῖς φορὲς τὸν λογαριασμό. Νοῖκι δὲν πληρώθηκε, γκάζι δὲν πληρώθηκε, ρεῦμα δὲν πληρώθηκε...
- ΕΦΗΒΟΣ: Ὁ διπλανός μου στὸ θρανίο — ὁ συνθρανιώτης μου ὅπως λέει ὁ δάσκαλος — κρατάει πολλὰ λεφτά στὴν τσέπη του. Καὶ μᾶς τὰ κουδουνίζει. Ἡ μητέρα του; Τοῦ λέει ν' ἀγοράζει ὅ,τι θέλει. Δὲν πρέπει νὰ στερηθεῖ τίποτα, ἀφοῦ δὲν ἔχει πατέρα.
- ΜΗΤΕΡΑ: Κοίταξε, παιδί μου, νὰ φυλάξεις λίγο κουλούρι. "Ὅχι! ὄχι!

Καλύτερα ψωμάκι από τὸ μεσημεριάτικο. Χωρίς νὰ σέ δοῦνε ὄμως. Δὲν κάνει νὰ λένε πὼς πεινάμε σπíti.

ΠΑΤΕΡΑΣ: Στὸ διάβολο ἂν δὲν ἔχει τίποτα γιὰ κολατσιό. Στὸ πατέρα σου ἔτρωγες καλύτερα γιὰ ἐσὺ γιὰ ἐγώ; Νὰ περάσω ἀπ' τὸ γραφεῖο τοῦ κομματάρχη. Κάτι θάχει νὰ τσιμπήσουμε. Τὸ βράδυ θὰ πάω γιὰ θέλημα. Θὰ τίς βρέξουμε τοῦ ἀρχισυντάκτη ποὺ βρίζει τὴν ἀντιπολίτευση. «Κύριοι, ἡ ἀντιπολίτευσις εἶναι ἡ ραχοκοκκαλιά. Ἡ κυβέρνησις εἶναι ἀπλῶς τὸ υἱοθετημένον τοῦ κράτους».

ΜΗΤΕΡΑ: Κι' ἐγὼ θὰ πλένω ὅλη μέρα, θὰ συγυρίζω, θὰ μοιρολογῶ τὴ μοίρα μου. Κι' ὅταν ὁ πατέρας με εἶχε μὴ στάξει καὶ μὴ βρέξει... κι' ὁ διάολος — (ὁ Θεὸς συγχωρέσει τον) καταπίαστηκε μὲ λαθρεμπόρια, τὸν ἄρπαξαν μιὰ νύχτα τὰ σκυλιὰ τῆς ἀστυνομίας κι' ἔρεψε στὴ φυλακή. Καὶ νὰ μᾶς ἄφηνε μιὰ δεκάρα; Κομμάτια νὰ γίνει. Μᾶς ἄφησε φτώχεια καὶ κακοριζικιά. Καὶ ντροπὴ.

ΕΦΗΒΟΣ: Γειά σου, μαμά. Πάω γιὰ πρόγευμα, γιὰ γεῦμα, γιὰ δειλινιατικό. Θὰ με δείρει ὁ δάσκαλος, θὰ με πειράξουν οἱ συμμαθητές μου... Θὰ μάθω γράμματα καὶ προκοπὴ... Καὶ μιὰ μέρα θὰ πατήσω λαიმούς, λαიმούς... λαიმούς...

ΠΑΤΕΡΑΣ: Διάβολε, τὸ παντελόνι, τὸ καλὸ παντελόνι εἶναι τσαλακωμένο. Ποῦ διάβολο εἶχες τὰ μυαλὰ σου; Πὼς θὰ παρουσιασθῶ στὸ δικαστήριο; Θὰ ὀρκιστῶ... ψέμματα βέβαια... μὰ θὰ ὀρκιστῶ. Ὁρκος εἶναι αὐτός. Καὶ πρέπει νάχω ἀξιοπρεπὴ ἐμφάνιση. Θὰ μοῦ πεῖς «ποιοὶ εἶναι οἱ ἄλλοι;» Ἔνας συντάχτης ὁ... πὼς διάβολο τὸν λένε!... Συνήθως εἶναι νυχτερινός... ἴδιπλα μου στὸ τυπογραφεῖο. Αὐτὸς κλέβει ἐφημερίδες τὸ βράδυ καὶ τίς διοχετεύει σ' ἓνα μασκαρά ἐφημεριδοπώλη. Κάθε Σάββατο, δίπλα στὴν ταβέρνα, μοιράζονται τὰ κέρδη ἀπὸ τὰ κλεψιμιά. Μιὰ νύχτα κεράσανε καὶ μένα. Ὁ ὑπεύθυνος τοῦ τυπογραφείου δὲν λέει λέξη. Τσιμουδιά. Κλείει τὰ μάτια γιὰτι κάπι μαγειρεύει κι' αὐτὸς με τὴ γυναίκα τοῦ συντάκτη. Μαλλιά-κουβάρια! Χί χί!!

ΜΗΤΕΡΑ: Θὰ ζητήσω τῆς διπλανῆς μιὰ φέττα ψωμί. Δανεικό, βέβαια: Ὀρκίζομαι θὰ τῆς τὸ ἐπιστρέψω. Νὰ δώσει ὁ Θεὸς μου νὰ βγεῖ προκομμένος ὁ γυιὸς μου... Γιὰτι δυστύχησα στὸν πατέρα μου, ἴδυστύχησα καὶ στὸν πατέρα του. Χαρτιά, κλεψιμιά, κόμματα, ψευδομαρτυρίες, λαθρεμπόρια, βρωμοδουλειές... Ἄλλὰ κάτω δὲν τὰ βάζω!

ΠΑΤΕΡΑΣ: Ὁ ἄλλος μάρτυρας; Προαγωγός. Αὐτὸς καλὸ ποὺ χρησιμοποιοῖ καὶ τηλέφωνο. Καὶ παίρνει πιὸ ἀκριβὰ γιὰτι τᾶχατες ἔχει καὶ ἔξοδα ἔξτρα. Ἄ! με ὑποστηρίζει. Τραβάει καφέδες κι' ἀναψυχτικά ἀπὸ μένα. Καὶ τοῖς μετρητοῖς... τίκ, τίκ, τίκ. Δὲν ἔχει γράψε καὶ στὰ πληρώνω σὰν τόν...

ΜΗΤΕΡΑ: Νὰ ξεκουμπιστεῖ ἀπὸ τὸ σπíti. Ἦρμος εἶναι. Μὰ ἂν ἀγγρίψει θὰ τίς φάω πάλιν τῆς χρονιάς μου.

ΠΑΤΕΡΑΣ: Στὸ διάβολο γιὰ γυναῖκα ποὺ πῆρα. Γυναίκα ἔχουμε καὶ γυναίκα ἴδεν ἔχουμε. Γιουό; Ποιὸ γιουό; Ἄν εἶναι δικός μου. Γιὰτι ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε με καμμιά ἴδεν σκάρωσα παιδί. Πὼς τὸ σκάρωσα με τὴ γυναίκα μου; Βρὲ διάβολε, μοῦ τὴν ἔφερε λές; Ἄμπα! Μὲ τὸ μουτρο πῶχει μήτε βράδυ στὴ σκοτεινὰ δὲν τραβάει ἄρσενικό. Ἔ! κι' ἂν εἶναι... δανεικὸς ὁ γυιὸς μου; Νὰ τὸν χτυπάει στὸ κούτελο τῆς. Θὰ σκοτιστῶ γιὰ τὴν τιμὴ τῆς... γυναίκας μου! Τιμὴ κι' ἀτιμία δικὴ τῆς εἶναι. Κι' ὄμως ὁ λαθρέμπορας τοῦ χασισιοῦ τὴ λυμπιζόταν. Κι' εἶδα κι' ἔπαθα ὥσπου νὰ τὸν προδώσω νὰ τὸν συλλάβει ἡ ἀστυνομία καὶ

νά γλυτώσω από τό... στο διάβολο. "Α! ωραίος καιρός! Χαρά Θεού
ό δρόμος. "Όχι μές τό ρημάδι τό υπόγειο, πού λέγεται σπίτι ή οίκο-
γενειακή έστία. Πφ!

ΜΗΤΕΡΑ: "Έφυγα. Χάσαμε τό Ξυλαρίδι, χάσαμε τό θρισίδι. Νά με πάρει
ό σατανάς κάτι μούλειψε. Τό παιδί; "Όχι θάρθει. 'Ο Θεός νά μου τό
προστατεύει. 'Ο Θεός; 'Ο Θεός προστατεύει μόνο τά παιδιά. Έμās;
'Ο σατανάς. Μιά γιατί, γιατί; Γιατί νά μήν τις φάω σήμερα; Γιατί νά
μου τό χαρίσει; Γιατί νά μή με βρίσει, νά θυμώσω, νά κλάψω; Τι
τούκανα σήμερα, τί τούκανα;

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΙΚΟΝΑ

(Στό τραπέζι. Μεσημέρι.)

ΕΦΗΒΟΣ: Μέ διώξανε. Δέν μπορούσα νά νοιώθω τήν τσέπη του γεμάτη
λεφτά και νά κρατάει δυό σάντουιτς. Του ήπια κλεψα. Τό χέρι μου όμως
κάηκε. Δέν ξέρω. Μιά φωτιά τσουρούφλησε τά δάκτυλά μου. "Υστερα
προχωρούσε μπήκε μές τό σώμα μου και κάθησε έδώ μές στο στο-
μάχι μου. "Έκαιε σαν πιπέρι και σαν καυτό νερό. Ξαφνικά κοκκίνισα.
"Όχι, όχι! Δέν είμαι κλέφτης. Δέν παίρνω τήν περιουσία του διπλα-
νου μου. Πρέπει νά κερδίζω πίσια με τον ιδρώτα μου. Ού κλέψεις, ού
φονεύσεις, ού ψευδομαρτυρήσεις... και του ήδωσα πίσω. Στόν ίδιο.
Του ήήτησα συγγνώμη, ήκλαψα, παρακάλεσα. Αύτός μ' ήφτυσε, με
κλώπησε, μ' ήβρισε και με κατάγγειλε στόν δάσκαλο. Και με... διώ-
ξανε. Νά πάει ό πατέρας μου νά δώσει λόγο για τήν πράξη μου...

ΜΗΤΕΡΑ: Τί φαί; Έφτά κρεμμύδια, μία φέττα ξερό ψωμί... χτεσινό...
και μισή φέττα... δανεικό. Νά κάνω μία σούπα με κρεμμύδια. Περι-
μένεις; Βέβαια... Πωπά! Και θα ήελιγθεις από τήν πείνα.

ΠΑΤΕΡΙΑΣ: "Α ήδω είμαστε ή οίκογένεια. Χρόνια νά μαζευτούμε μεση-
μέρι γύρω από τό σπιτικό τραπέζι. Λοιπόν. στόν πατέρα μου καθόμα-
στε γύρω στην χωριάτικη τάβλα. "Ηταν ένα χοντροκαμωμένο τρα-
πέζι. Πολλές φορές ό πατέρας ήστρωνε άπάνω και κοιμόταν όταν
μάλλον με τή μάνα. "Α! ή μάνα μου ήταν γενναία γυναίκα, εύγε-
νικά. Μαιμή ήταν. Ήγεννησε τό μισό χωριό. Με τό άλλο μισό τή-
μπλεξε — ό Θεός νά τήν συγχωρέσει, αλλά ήταν γεροδεμένο πλά-
σμα, όχι σαν τή μισοφαγωμένη τή δική μου γυναίκα. "Αλλά κι ό πα-
τέρας δέν τή πήγαινε πίσω. Στόν καυγά ήταν άσσοσ. Μιά φορά με
πετάξανε έξω από τό σκολειό, γιατί τάχα άνοιξα τήν καντίνα κι ή-
κλεψα δυό κουλούρια και δυό γλυκίσματα. "Αρπάει τήν μαγκούρα του
και κατεβαίνει στο σκολειό. «Ποιός μωρέ, ήδωξε τό παιδί μου; "Εσύ
θρέ δάσκαλε;» Νά τήν πρώτη, νά τήν δεύτερη, νά τήν τρίτη... και σου
τόν ήάπλωσε χάμω. Πήγε ό πατέρας τρία χρόνια φυλακή. Βγήκα κι
έγώ στο κλαρί. Φοίτησα άναμορφωτικό και νάμαι στην πόλη ένδοξος!
«Σέ σά!» όπως μου τώμαθε ή άλεξαντρινή.

ΕΦΗΒΟΣ: 'Ο γέρο δάσκαλος, όχι ό διευθυντής με τό χαζό ύφος, με
ύποστήριξε. Λέει πως ό μαθητής πού κρατάει τόσα λεφτά κλπ. κλπ.
προκαλεί τούς ύπολοίπους φτωχούς μαθητές. Τό σχολειό, λέει, είναι
δημοκρατία. "Ισο κόψιμον όλα τά κεφάλια. Τό ίδιο μάθημα, ή ίδια
τιμωρία, ή ίδια εύκαιρία, ή ίδια ήλευθερία σε όλους, φτωχούς, πλού-
σιους, καλούς, κακούς, ήπιμελείς, άμελείς. «"Όχι» του λέει ό διευθυν-

της με το χαζό ύφος. «Γιατί όχι, κύριε;» του άπαντά ο γεροδάσκαλος. «Ξέρεις τί είναι αυτό το χαζοπούλι το πλουσιόπαιδό σου με τη μάνα που σεϊτάει και λυγιέται και μιά ανάβει τὰ αίματα; Ξέρεις; Ποιού είναι; Το παιδί του μεγαλύτερου λαθρέμπορα. Χασίσι, φίλε μου, όπλα και γυναίκες. Όλη ή Άλεξάντρια τὰ ξέρει. Έκανε λεφτά και τὰ κατάθεσε σέ τράπεζες του έξωτερικού. Μιά μέρα ήρθανε έδώ. Η γυναίκα του — αυτή που σεϊτάει και λυγιέται και δείχνει τὸ μισὸ της στήθος, τᾶφτιαξε μ' ένα λεβεντόπαιδο φουτμπωλιστή. Τᾶμαθε ὁ λαθρέμπορας. Τι νὰ χάνει καιρό μ' ἐξηγήσεις και κολοκύθια; Παίρνει τὴ λιμουζίνα του, παραμονεύει τὸ νεαρό και σέ μιά στιγμή χυμάει και σου τὸν ξαπλώνει κάτω ἀπὸ τούς τροχούς. Πάει ὁ νέος, πάει ὁ έρωτας, πάει ή τιμή. Δέκα χρόνια φυλακή. Αὐτὰ είναι τὰ οικογενειακά του χαζοπουλιού. Ὁ διευθυντής άπαντᾷ: «ή τάξη, ὁ νόμος και τὸ ήθος του σχολείου».

ΠΑΤΕΡΑΣ: "Έφαγα. Ὁ κουμπάρος μουκανε τὸ μεσημεριάτικο σ' ένα έστιατόριο αντίκρυ στὰ δικαστήρια... Ὁρκίστηκα κανονικά και μαρτύρησα πὼς είδα τὸν φίλο μου νὰ μαχαιρώνει. Ἀναπαράστησα ὅλη τὴ σκηνή — ἀφοῦ ἐγὼ τὸν μαχαίρωσα — και τᾶξερα βλέπεις ὅλα με τὸ νι και με τὸ σί. Ὁ φιλαράκος πάει. Θὰ τὸν φᾶνε τὰ σίδερα τῆς φυλακῆς κι' ὁ εἰσαγγελέας δὲν ἔχει ἰδέα γιά τὴν κωμωδία. Ὁ δικηγόρος μου τὰ μαγειρεύει, γιατί λέει με χρειάζεται πολὺ τὸ κόμμα. Σ' ένα δυὸ μῆνες ἔχουμε ἐκλογές και πρέπει νὰ διαφυλάξουμε τὴν γνησιότητα τῶν ἐκλογῶν, ἀλλά και νὰ κερδίσουμε και νὰ καβαλλικέψουμε. Γιατί ήρθα σπίτι; Γιατί θαρθεῖ έδώ ὁ δικηγόρος νὰ μου μετρήσει τὰ λεφτά. Δὲν κάνει ἄλλοῦ νὰ γίνονται τέτοιες δοσοληψίες, γιατί φοβᾶται τὴν παρακολούθηση ἀπὸ τὸ αντίθετο κόμμα. Γιατί δὲν ἔφερα καλάθι; Τὸ παιδί τρώει στὸ σκολειό. Είναι ὑπόχρηη ή κοινωνία γιά τούς φτωχούς. Αὐτὴ στὸ κάτω-κάτω τούς κάνει φτωχούς. Θέλω νὰ πῶ, καλύτερα... εἶναι ὑπόχρηη ή κοινωνία γιά ὅλους. Ἡ γυναίκα μου; Νὰ τὰ βολέψει μοναχὴ της. Τόσες και τόσες τὰ βολεύουν και ταΐζουν και ἄλλους. Ἡ χήρα του ἀντικρυνου μου κρατάει μαγαζι, ἔχει δυὸ φίλους, ἀπαγευματινὸ και νυχτερινὸ, ἔχει δυὸ νοικάρηδες, ὁ ένας είναι κυριακάτικον ἄμῳρε, και βάζει και λεφτὰ στὴν τράπεζα και χτίζει και ένα διόροφο στὴ γωνία.

ΜΗΤΕΡΑ: Νὰ σέ θράσω, παλιάνθρωπε. Μὲ βρῆκε ἀπροσάτευτη; ὅταν μαζέψανε τὸν πατέρα. Ἡ μάνα μου ἦταν μισότυφλη και ἀλκοολική. Καμώθηκε ὁ λεγάμενος πὼς μ' ἐρωτεύτηκε παράφορα. Δὲν εἶχε ὁ κανάγιας σπίτι νὰ μείνει στὴν πόλη. Μὲ παντρεύτηκε, ἂν με παντρεύτηκε, μούφαγε τὴ μάνα στις κλωτσιές, μούφαγε και τὸ σπίτι στὰ στερνά. Κι' ἔμεινα ή ἴδῳλια μ' ένα παιδί, τὸ γυιό μου.

ΕΦΗΒΟΣ: Πὼς θὰ δῶ αὔριο τούς συμμαθητές μου; Μὲ τί μάτια; Μάνα, πάρε με σ' ἄλλο σκολειό. Πάρε με.

ΜΗΤΕΡΑ: Βασανίστηκα νὰ τὸ μεγαλώσω. Ὁ Θεὸς νὰ τ' ὀδηγᾷ στὸν ἴσιο δρόμο... νὰ θγει προκομμένο.

ΕΦΗΒΟΣ: Ἄν τὸ ποῦνε στὴν ἀστυνομία; Ἔται εἶπε τὸ χαζοπούλι. Ὁ διευθυντής προτείνει νὰ με στείλουν στὸ ἀναμορφωτικό.

ΜΗΤΕΡΑ: Νὰ μεγαλώσει νὰ βρεῖ μιά δουλειά! Ἄ όχι! νὰ μάθει μιά τέχνη. Ἡ τέχνη κι' ή ἐπιστήμη είναι βραχιόλι στὸ χέρι. Δὲν πεινάς ποτέ. Ἡ εὐχή μου...

ΕΦΗΒΟΣ: Τὸ ἀναμορφωτικό είναι φυλακή. Δὲν θέλω...

ΠΑΤΕΡΑΣ: Καλά... ὠραία! ἂν τὸ αντίθετο κόμμα μάθει τὴ βρωμοδου-

λειά; "Εί τι μ' αυτό; Δεύτερη δίκη δέν γίνεται. Ναι άλλα αν με παρφυλάξουν και μου φυτέψουν τή σφαίρα; "Ε τότε τί μου δώσανε τό πιστόλι; Για ασφάλεια κι' όχι επίδειξη. Ναίσκε;

ΕΦΗΒΟΣ: "Ο γεροδάσκαλος λέει πώς όταν αποφοιτήσεις από τό αναμορφωτικό θάχεις πάντοτε μιá βούλα ντροπή στό μέτωπο. "Αλλά κι' αν δέν μου βάλουνε τή βούλα, ποιός — λέει — θά μου καθάρήσει τήν ψυχή; κείνη τήν πίεση πού θάχω στό στήθος; Καλύτερος θά γίνω... λέει, άλλα αυτό... του στήθους!

ΠΑΤΕΡΑΣ: Να πάω καλύτερα στό σπίτι του δικηγόρου. Μην είναι καμμιá παγίδα εδώ. "Η θέλησαν να με ξεφορτωθουν! Να με ξεφορτωθουν; Θα τους σπάσω τά μουτρα και θα τά μολογήσω όλα... "Όλα με τό νι και με τό σί. "Ο φίλος μου ό συντάκτης, ό νυχτερινός, πού μοιράζει τά κλειψιμιá με τόν υπεύθυνο του τυπογραφείου, θα κάμει τήν τύχη του αν μιλήσω. "Αλλά θα πληρωθώ για να μιλήσω. Πάω; Να πάω. Θάρρεψες πώς ήρθα για φαί; Σπουδαία κουζίνα έχει μα τό διάβολο των διαβόλων.

ΕΦΗΒΟΣ: Φοβάμαι τόν κόσμο. Ντρέπομαι... Δεν τώκανα για να φάω τά λεφτά. Είπα να τά φέρω στη μάνα να μαγειρέψει κι' αυτή μιá φορά. Δεν ξέρω γιατί ό πατέρας δέν φέρνει καλάθι στό σπίτι. Λεφτά δέν είδα να δώσει στη μάνα. Νά! γιατί τάκλεψα.

ΜΗΤΕΡΑ: "Εφυγε. Στο κάτω - κάτω να ήσυχάσει τό σπίτι. "Αλλά γιατί ήρθε; Να πάει και να μη γυρίσει. Είπα μιá- δυό φορές να τά μολογήσω στό Δήμαρχο. "Αλλά είναι κοπέλι του ό προκομμένος. Ξύλο, βρισίδι, και καμμιá θεραπεία. Μακάρι να τόν κόψει τ' αυτοκίνητο... "Α φρενάριαμα! Τόν έκοψε; Παναγιά μου, να μην τούτυχε κακό! Που να μείνει ό γυιός μου άπροστάτευτος; Τίποτα. Τίποτα. Ξεκίνησε τό αυτοκίνητο. "Άσε τον να πάει στα κομμάτια.

ΕΦΗΒΟΣ: Θα με συγχωρέσεις, μάνα; "Εσύ μου άπόμεινες σ' αυτό τόν κόσμο κι' ό γεροδάσκαλος. "Ο πατέρας κι' ό χαζός ό διευθυντής είναι έχθροί μου, πύρρανοι, κακοῦργοι.

ΜΗΤΕΡΑ: Γιατί τώκανε τό παιδί μου; "Όχι! άδύνατο. Τό παλιόπαιδο, τό πλουσιόπαιδο, ξεπίτηδες τά σκάρωσε όλα τούτα για να ρεζιλέψει τό δικό μου παιδί, να τό τσαλαπατήσει, να τό διαπομπέψει. Θα πάω στό σκολειό να ξηγηθώ. Να τους βγάλω τά μάτια ένα - ένα. Σας στέλνουμε τά παιδιά να τά προκόψετε κι' έσεις μας τά τσαλαπατάτε. "Ε;

ΕΦΗΒΟΣ: Νάταν να μην είχα σπίτι, πατέρα, μάνα... να μην λυόμουν, να μην έννοιωθα... Θάταν καλύτερα. Τί είπα; Μα στό αναμορφωτικό δέν έχεις σπίτι, δέν έχεις μητέρα, δέν έχεις πατέρα. "Α όχι! "Εκει είσαι κλεισμένος, φυλακισμένος. "Εγώ θάθελα να γυρίζω λεύτερος στό δρόμο, να χαζεύω, να τρέχω...

ΜΗΤΕΡΑ: Τό γυιό μου, τό γυιό μου...

ΤΡΙΤΗ ΕΙΚΟΝΑ
(Δίπλα στο κρεβάτι. Βράδυ.)

ΕΦΗΒΟΣ: Πέρασα ένα φοβερό απόγευμα. Γύριζα, γύριζα, γύριζα. Τίποτα. Τό σπίτι είναι φυλακή, τὸ σκολειὸ εἶναι φυλακή, τὸ ἀναμορφωτικὸ εἶναι φυλακή. Ἄλλὰ φυλακή εἶναι καὶ οἱ δρόμοι, τὰ πάρκα, οἱ πλατεῖες, οἱ ἐκκλησίες, τὰ μαγαζιά. Παντοῦ φυλακή.

ΜΗΤΕΡΑ: Τοῦ τᾶπα τοῦ χαζοῦ τοῦ διευθυντῆ. Τίς πομπές τοῦ πατέρα του καὶ τουτουνοῦ τοῦ σημερινοῦ τοῦ διευθυντῆ τίς κάλυψε ἢ πρόστυχη ἢ μάνα του, τὴν ξέρω, τὴν ξέρω... Μιὰ φορά ὁ σημερινὸς κύριος διευθυντῆς ἐκλεψε στὰ γραπτά. Τὸν ἀποβάλανε λένε. Τῶπε ἢ γειτονιά. Πῆγε ἢ μάνα του, σείστηκε, λυγίστηκε, κι' ὁ γυιὸς της, ὁ κύριος διευθυντῆς, πέρασε μέ... ἄριστα. Διαγωγή: "Ἀμεμπτος, ἀσπιλος, ἀμόλυντος...

ΠΑΤΕΡΑΣ: Οὐχ! Σπιτάκι μας, κρεβατάκι μας... "Ὄξω τῶνα παπούτσι. "Ὄξω καὶ τ' ἄλλο. Ποπώ! Πολυστάθηκα σήμερα πρωτὶ στὸ δικαστήριο, ἀπόγευμα στὸν δικηγόρο, βραδάκι στὸ κόμμα, κομμάτια ὅλοι τους. "Ὄχ! Βρὲ σύ, ἓνα κουμπὶ νὰ ράψεις στὸ πουκάμισο δὲν εἶσαι ἄξια; Καὶ ζητᾶς κι' ἔρωτα, νὰ σὲ πάρει ὁ διάβολος;

ΜΗΤΕΡΑ: Κρίμα! Ὁ χαζὸς ὁ διευθυντῆς κρύφτηκε πίσω ἀπὸ τὸ γραφεῖο κι' ἀγκομαχοῦσε. «Στ' ἀναμορφωτικὸ, στ' ἀναμορφωτικὸ» φώναζε. "Ἐ! φύλακας ἦταν ὁ πατέρας σου; Τὸν ἐμπλεξε, τὴ στεφανώθηκε καὶ βγῆκες ὁ ἀξιότιμος ἐσύ, τοῦ λόγου σου. Βρωμιὰ εἴμαστε ὅλοι. Γιατὶ τσαλαπατᾶς τὸ γυιὸ μου; Δόσε του λίγη εὐκαιρία ν' ἀναπνεύσει! Μπορεῖ ν'ἀχει μυαλό. Μιά μέρα μπορεῖ νὰ γίνεῖ μεγάλος: δήμαρχος, παπάς, ἀρχηγός... ξέρω κι' ἐγώ; Χαχάνιζε τὸ τέρας. Πῆρα τὸ μελανοδοχεῖο καὶ τοῦ τὸ σφεντόνισα κατὰμουτρα. Τὴ γλύτωσε καὶ πάει ὁ ἀντικρινὸς τοῖχος. Μουντζαρώθηκε... σὰν τὴ ψυχὴ μου καὶ σὰν τὸ μέτωπο τοῦ γιοῦ μου.

ΕΦΗΒΟΣ: Στάσου! Μιὰ φορά ἐκλεψε τὰ γραμματόσημα. Ἦταν κάτι πολὺχρωμα ὠραῖα γραμματόσημα μὲ ὠραῖες παραστάσεις: νά! ἐξωτικά πουλιά, τοπεῖα, κεφάλια μεγάλων ἀνδρῶν, λουλούδια... Πόσο ἀγάπησα τοῦτα τὰ γραμματόσημα! Εἶχε μανία μ' αὐτὰ ἓνας γείτονάς μας. Ὁλόκληρα ἀλπούμ καὶ κουτιά γεμάτα γραμματόσημα, γραμματόσημα. Ἐκλεψε ἓνα κουτί. Τὸ βράδυ κάτι μ' ἔκαιγε στὸ στομάχι. Νόμιζα πὼς χοχλοῦσανε μέσα μου μυριάδες ἀγκαθερὰ γραμματόσημα, μὲ τσιμπούσανε, μὲ δαγκάνανε, μὲ φαρμακῶνανε. Σηκώθηκα σιγά-σιγά, ντύθηκα, πῆρα τὰ γραμματόσημα, — τὸ κουτί δηλαδὴ — καὶ τὰ πῆρα πίσω. Μισάνοιξα τὸ παράθυρο τοῦ γείτονα καὶ τᾶριξα μέσα. Καὶ χάη! τῶσκασα καὶ γύρισα στὸ κρεβάτι μου. Δὲν ἔμαθα τί ἐγίνε πρὸ ὕστερα. Πάντως τὴ γλύτωσα. Δὲ θέλω νὰ πάω σ' ἀναμορφωτικὸ! Δὲ θέλω!

ΜΗΤΕΡΑ: Νὰ μοῦ τὸ στείλουν στὸ ἀναμορφωτικὸ; "Ὁχι! Γιὰ στάσου. Ἐκεῖ θὰ πρῶει, θὰ πίνει, θὰ κοιμᾶται, θὰ μαθαίνει γράμματα καὶ τέχνη. Καὶ θὰ τοῦ βροῦνε καὶ δουλειά. Κι' ἐγώ; Ἐγὼ χωρὶς παιδάκι κάθε μέρα; Ὁ προκομμένος μου ἐδῶ ἔπαψε νὰ μὲ δέρνει καὶ νὰ μὲ βρίζει. Γιὰ ἔρωτα; Τὸν ξέχασα πιά. Τί θὰ κάνω λοιπόν; "Ἐ εἶναι κι' ἄμαρτία νὰ ρέβω ἔτσι...

ΕΦΗΒΟΣ: "Ἄν τὸ σκάσω ἀπόψε καὶ πάρω τοὺς δρόμους; Πέρα μακριὰ εἶναι τὸ λιμάνι. "Ἄν τὸ κατορθώσω καὶ κρυφτῶ σ' ἓνα καράβι...! κι' ἂν τὸ καράβι πάει μακριὰ στὴν Ἀφρική...! κι' ἂν βγῶ σὲ μιὰ στεριά

γεμάτη άγνωστο...! Μήτε μάνα, μήτε πατέρας, μήτε συμμαθητές με παραδάκια και σάντουιτς, μήτε χαζοδιευθυντής... τίποτε, τίποτε!

ΠΑΤΕΡΑΣ: Νά κλείσω τή δουλειά με τόν Σκέλεθρα. Θά μου παραδίνει τó χασίς κι' εγώ με τά φακελάκια νά τó διοχετεύω στή λιανική πώληση. Βρίσκω άνθρωπους, έννοια σου. Στο κάτω-κάτω θάχουμε φασαρίες με τίς έκλογές...μμ! κάπου δυό-τρεις μήνες. Ή άστυνομία θά τάχει χαμένα με τόν έκλογικόν άγώνα. Κόμματα είναι εδω, σπιουνιές, μπαμπεισιές και τά όμοια. "Ετσι θά βρω τήν εύκαιρία μου νά στρώσω δυό τρεις μήνες τή δουλίτσα. Κι' ύστερα; "Εχει ό Θεός ύστερα (ροχαλητό).

ΜΗΤΕΡΑ: Τόν πήρε ό προκομένος. Και πότε έχασε τόν ύπνο του; Τι νά σκεφτεί; Έμās; Έμās τρώει τó μαράζι. Για έρωτα; Τόν Ξέγραψα Ήξάλλου και νάθελα; Ή άρρώστια στά σπλάχνα μου;

ΕΦΗΒΟΣ: Τ' άναμορφωτικό είναι κοντά στή θάλασσα. Είναι εκεί μιá γλώσσα γής, πού χώνεται μες τó γαλάζιο νερό! Μπροστά φτιάξανε κήπο. Ποϋ τó Ξέρω; Μās πήγε έκδρομή τó σχολείο. Κι' ένας μεγάλος ευεργέτης — κάτι τέτοιο μās είπανε — μās έδειξε τó χτίριο, μās εξήγησε τó κάθε τί. Σχολείο πραγματικό λέει: «Έδω πλάθουμε άνθρωπους χρησίμους στήν κοινωνία. Καιίνεις λερωμένος, καθαρίζεσαι σιγά-σιγά, ξεχνās τó παρελθόν και Ξεκινās ένα πρωί πάνοπλος για τόν άγώνα τής ζωής». Κάτι τέτοιο μās είπε. Θεέ μου, τί νά κάνω εδω μέσα; ένα ύπόγειο βρώμικο πού λέγεται τó «σπίτι μου». Κι' ό μως...

ΠΑΤΕΡΑΣ: (ροχαλητό) Τήν είδα πού καθόταν αντίκρυ. Ψήλωσε τó φουστάνι της. Κόκκινο ήταν; Κόκκινο. "Υστερα μούδωσε ένα χαστούκι. "Όταν έπεσα χάμω στή χούφτα μου κρατούσα τó διαμαντικό της. "Ένα πόδι με πάτησε στο λαιμό. Τράβηξα τó σουγιά και τόν έχωσα στήν κοιλιά του. Ποιός ήταν; Τήν άγκάλιαζε όταν κατρακυλούσε στο πάτωμα δίπλα μου. Παναγιά μου! (φωνάζει) Με πνίγουν. Τά χέρια του, τά χέρια της. Μήν τόν πιέζεις τόν λαιμό μου!

ΜΗΤΕΡΑ: "Έχει βραχνάδες. Ψόφο και στόν άγύριστο. Έδω τά πληρώνουμε όλοι μας. "Έκαμες; Πλερώνεις. "Επαθες; Έδω σε θέλω. Δέν άποζημιώνεσαι. Μονάχα ό άλλος τιμωρείται. Πρέπει όμως ν' άφήσω τó παιδί. Νά μη διαμαρτυρηθω, νά μη πρέξω, νά μη κλάψω. Σάμπως μπορώ νά κάμω κι' άλλοιως; Πατέρα είχα; Πατέρα τούτο τó δύστυχο είχα;

ΠΑΤΕΡΑΣ: (ροχαλίζει) Νά τή δειρω; νά! μιá στά πισινά, νά! μιá στο κεφάλι. Σε παντρεύτηκα για τó σπίτι. Ό γέρος σου Ξόφλησε στή φυλακή. Ή μάνα σου στις κλωτσιές. Με ποιόν τόν έκανες τόν γιού; Έγώ μωρή δέν φτιάχνω παιδιά. Κούφιος είμαι σάν τó καρύδι δίχως ψίχα. Μά τούτο τó δίκικο μαχαίρι θά σου τρυπήσω τήν κοιλιά και νά σου τó πετάξω όξω. Τρέμεις; Παρακαλείς; Στάσου, μωρή. Λές νάναι δικό μου και νάγινε τó θαύμα;

ΜΗΤΕΡΑ: Τι με άγκαλιάζει ό κανάγιας; "Ορεξη έχουμε. "Άμε στο διάβολο!

ΕΦΗΒΟΣ: Μιá μέρα θά παντρευτώ. "Αν κάνω παιδιά θά τ' αγαπώ, θά τά λούζω, θά τά κοιμίζω, θά τά ταιίζω. Τ' άθάνατο θά τούς τó φέρνω. Θά τά κρατάω στα γόνατα και θά τά χορεύω. Θ' άνοιγω τήν άγκαλιά μου και θά τά κοιμίζω. Θά τούς σταυρώνω τó κεφάλι και θά τούς δίνω τρεις φορές τή μέρα τήν εύχή μου. Θά τούς οικονομώ λεφτά και θά τούς αγοράζω σάντουιτς. Κι' όποιος τολμάει ός κακομεταχειριστεί τά

παιδιά μου. Θα τοῦ πιῶ τὸ αἷμα στὴ στιγμῇ. Ναί... τὰ παιδιά μου...
ΜΗΤΕΡΑ: Νὰ πάει μὲ τὴν εὐχή μου. Ἐδῶ μέσα θ' ἀκολουθήσει τὸ δρόμο τοῦ πατέρα. Κλαρί.

ΠΑΤΕΡΑΣ: (ροχαλίζει) Θα στέλλω τὸ μικρὸ μου νὰ μοιράζει τὰ φακελάκια μὲ τὸ χασίς. Οἰκονομῶ ἔτσι μεροκάματα κι' εἶμαι καὶ σίγουρος. Στὸ κάτω - κάτω τὸν ἔφτιαξα, ἂν τὸν ἔφτιαξα, γιὰ νὰ μὲ βοηθᾷ. Τί κάνομε τὰ παιδιά; Γιὰ τὸ ὄνορε;

ΜΗΤΕΡΑ: Σημερινὴ κι' αὐριανὴ εἶμαι. Βγάλω δὲ βγάλω τὸ φτεινὸ χρόνο, ἄντε τὸ πολὺ καὶ τὸν ἐρχόμενο. Τουλάχιστο νὰ κλείσω τὰ μάτια μου καὶ νᾶχω τὴ σιγουριὰ πῶς τὸ παιδί κάπου μένει, κάτι τρώει, κάτι μαθαίνει, κάτι θὰ γίνει!

ΕΦΗΒΟΣ: Ἔρχομαι, κύριε ἀτυνομικέ. Μιά στιγμούλα νὰ φιλήσω τὴ μάνα μου. Ρουχαλάκια; Ποῦ νὰ τὰ βρῶ. Στὰ παιδιά μου δὲ θὰ συμβεῖ τοῦτο τὸ ρεζίλεμα. Θα τοὺς ἔχω βαλίτσες γεμᾶτες ροῦχα νὰ μὴ μοῦ παραπονεθοῦν ποτέ. Γεά σου, μάνα. Μὴν τὸ πείς πουθενὰ ποῦ πάω. Δὲν θὰ τὸ πείς; Ὡ! σ' εὐχαριστῶ. Τὴν εὐχή σου; Τὴν εὐχή σου. Θα προκόψω, μάνα, ἂν μ' ἀφήσει τοῦτος ὁ πατέρας πῶχω μὲς τὸ στήθος μου. Ναί! εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν πατέρα, πού ροχαλίζει δίπλα σου. Ναὶ ναὶ αὐτὸς πού σὲ βρίζει καὶ σὲ ξυλοφορτώνει. Νὰ τὸν ἀποχαιρετήσω; Ἐ ὄχι! Δὲ θέλω νὰ φάω τὸ χαστούκι τώρα πού φεύγω κι' ἴσως δὲν... γυρίσω. Δὲν κάνει; Γιατί δὲν κάνει; Γιατί σ' ἔβριζε, γιατί τοῦτος σὲ χτυποῦσε; Γιατί, μωρὲ πατέρα, ἔδερνες κι' ἔβριζες τὴ μάνα μου; Γιατί; Γιατί;

ΠΑΤΕΡΑΣ: Στὸ διάβολο.

ΜΗΤΕΡΑ: Στὴν εὐχή μου.

ΕΦΗΒΟΣ: Γιατί; Γιατί;

ΤΟ ΤΟΥΝΕΛΙ*

Πρόσωπα:

ΠΕΤΡΗΣ

ΑΚΗΣ (Δεσμοφύλακας)

ΦΥΤΗΣ

ΑΝΤΡΕΑΣ

ΔΥΟ ΦΩΝΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΣΚΗΝΗ

Κλειστή ή σκηνή. Άκούονται τὰ πιὸ κάτω:

(Καμπάνες τῆς φυλακῆς). Φυλακισμένοι "Ιν — Φυλακισμένοι "Αουτ. Βαρειὰ θῆματα Δεσμοφύλακων πὺ πλησιάζουν. Σιδερένια βαρειὰ πόρτα πὺ ἀνοίγει).

Α' ΦΩΝΗ: Ἐμπρός! Ξυπνάτε!

Β' ΦΩΝΗ: Ἐγερτήριο. (Κτύπημα σιδερένιας πόρτας)

Α' ΦΩΝΗ: Ἐμπρός! Κεντρικὲς Φυλακὲς εἶναι δωμέσα! Δὲν εἶναι Ξενοδοχεῖο! (Μουρμουρητὸ πλήθους).

Β' ΦΩΝΗ: "Ἐτοιμοὶ νὰ βγεῖτε ἀπὸ τὰ κελλιά.

(Σειρὰ ἀπὸ σιδερένιας πόρτες πὺ ἀνοίγουν διαδοχικά. Βήματα φυλακισμένων).

Α' ΦΩΝΗ: «Φώλιν»! Παράταξίς, μπροστὰ στὰ κελλιά. (Μουρμουρητὰ — Βήματα).

Β' ΦΩΝΗ: Κελλί 3. Δύο φυλακισμένοι.

Α' ΦΩΝΗ: Ἐντάξει.

Β' ΦΩΝΗ: Κελλί 1. Τρεῖς φυλακισμένοι. (Μετρῶ) "Ἐνας, δύο, τρεῖς.

Α' ΦΩΝΗ: Κκορρέκτ!

Β' ΦΩΝΗ: Κελλί 3. Δύο φυλακισμένοι.

Α' ΦΩΝΗ: Ἐντάξει.

Β' ΦΩΝΗ: Κελλί 4. "Ἐνας φυλακισμένος. Κκορρέκτ.

Α' ΦΩΝΗ: Ἐντάξει.

Β' ΦΩΝΗ: Φυλακισμένοι ἄουτ!

* Μεταδόθηκε ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸν Ἴδρυμα Κύπρου τὴν 1 Ἀπρίλη τοῦ 1967.

ΠΡΩΤΗ ΕΙΚΟΝΑ

(Στήν κουζίνα τῶν φυλακῶν. Στὴ μέση ἓνα τραπέζι μεταλλικό, γεμάτο πατάτες πού καθαρίζει ὁ Φυτῆς, γιὰ τὸ φαγητό. Χάμω μιὰ τετράγωνη πλάκα μαρμάρινη, πού σηκώνουν ὅταν θὰ μπεῖ ἐκεῖνος πού δουλεύει στὴν ὑπόνομο. Πίσω καὶ πλάι τοῦ τραπέζιου λαμαρίνες ψησίματος, πού καθαρίζει ὁ Φυτῆς. Ἐνοίγει ἡ αὐλαία κι' ὁ Πετρῆς προσπαθεῖ νὰ σηκώσει τὸ μάρμαρο ἀπὸ τὸ δάπεδο.)

ΦΥΤΗΣ: (Μπαίνοντας) Τελείωσε;

ΠΕΤΡΗΣ: Τὰ κατάφερα. Σήκωσα τὴν πλάκα. (Τὴν μετατοπίζει).

ΦΥΤΗΣ: Βάλε τὴν ἐδῶ. Κοντά. Ἄ μιὰ στιγμούλα. (Παίρνει πατατόφυλλα καὶ τὰ σκορπίζει ἀπάνω στὴν πλάκα). Νὰ τὴν καμουφλάρουμε μὲ πατατόφυλλα. Μιὰ στιγμή νὰ κόψω καὶ λίγες πατάτες νὰ καλυφθεῖ καλύτερα. (Κόβει καὶ σκορπᾷ κομμάτια πατάτες). Ὠραία. Καὶ τώρα τί θὰ κάνουμε;

ΦΥΤΗΣ: Ἐμπρός. Τί στέκεσαι; Νὰ πεταχτῶ ἔξω νὰ δῶ τί λέει ὁ Ἄκης ὁ δεσμοφύλακας; Ἔ! ὄχι καὶ νὰ κάψουμε τὸν ἄνθρωπο. Αὐτὸς ἔφερε τὰ ἐργαλεῖα.

ΠΕΤΡΗΣ: Τὸ κλειδί; Ἐδῶ σὲ θέλω.

ΦΥΤΗΣ: Προχώρα, καϋμένη Πετρῆ, τὸ σκάψιμο κι' ἔχει ὁ Θεός!

ΑΚΗΣ: (Μπαίνοντας) Ἔρχονται κατὰ δῶ στὸ μαγειρείο! Τὸ νοῦ σας.

ΦΥΤΗΣ: Βάλε τὴν πλάκα νὰ κλείσει ἡ τρύπα. (Πιάνουν κι' αἱ δυὸ καὶ τὴν τοποθετοῦν). Τὸ τραπέζι τώρα. Βοήθα νὰ τὸ βάλουμε ἐδῶ. Ἐδῶ ντὲ, νὰ τὴν σκεπάζει. Καὶ τώρα καθάρισμα τῆς πατάτας. Πατάτα καὶ πατάτα. (Καθαρίζει πατάτες). Σκούπιζε ντὲ μὴ μὲ κοιτάξεις. (Σκούπιζει). Ἔ! σιγά καὶ μᾶς ἐπνιξες στὴν σκόνη.

ΑΚΗΣ: Πάνε ἀλλοῦ. Εὐτυχῶς. Πάω νὰ μὴ βλέπω... καὶ νὰ βλέπω ἀλλοῦ... (Φεύγει).

ΦΥΤΗΣ: Ἄντε Πετρῆ. Ξεκίνα γιὰ δουλειά.

ΠΕΤΡΗΣ: Βοήθα νὰ παραμερίσουμε τὸ τραπέζι.

ΦΥΤΗΣ: Ἐγὼ λέω νὰ μένει ὅπως εἶναι. Ἄσε το ἐδῶ. Σήκωσε τὴν πλάκα κι' ἄρχισε τὸ σκάψιμο. Τὸ τραπέζι θὰ σὲ κρύβει. Θὰ καθάρισω τίς λαμαρίνες τοῦ φούρνου. Ὄταν χτυπῶ δυὸ φορές δυνατὰ καὶ σταματῶ... ἐσὺ σιωπῆ. Στόπ. Ὠραία;

ΠΕΤΡΗΣ: (Μπαίνει κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι, σηκώνει τὴν πλάκα κι' ἐτοιμάζεται). Ὠραία. Ἐτοιμος νὰ ξεκινήσω. Μετατόπισα τὴν πλάκα. Νά! τὴ σκεπάζω καὶ μὲ πατατόφυλλα. Τώρα;

ΦΥΤΗΣ: Ἐφερα τίς λαμαρίνες. Ἐτοιμος; Ἐμπρός. (Ὁ ἓνας σκάβει κι' ὁ ἄλλος τρίβει τίς λαμαρίνες).

ΑΚΗΣ: (Μπαίνοντας) Θαῦμα, θαῦμα. Κι' ὁμῶς ἓνα πρᾶγμα δὲν σκεφτήκαμε. (Σταματοῦν).

ΦΥΤΗΣ: Τὸ κλειδί, Ἄκη, γιὰ νὰ ξεκλειδώσουμε τοὺς ἄλλους; Μὰ σοῦ ἐξήγησα πὼς στείλαμε σχέδια στὸ ἐργαστήρι μας στὸ Ψημολόφου. Ἐκεῖ κάποιος θὰ μᾶς φτιάξει... κλειδί. Θὰ σοῦ τὸ φέρουν. Ὁ ἴδιος... ὄχι δὲν ξέρω ποιός.

ΑΚΗΣ: Τὰ χῶματα ἀπὸ τὸ σκάψιμο ἐννοῶ.

ΦΥΤΗΣ: Ἄ!

ΠΕΤΡΗΣ: Τὰ χῶματα;

ΦΥΤΗΣ: Τά χώματα, είπες! Ποιός θά τά βγάξει έξω από τήν κουζίνα;
 Ποιός θά τά πετᾶ μακριά χωρίς νά σέ υποψιαστοῦν;

ΑΚΗΣ: Τά χώματα. Καί θά μέ πάρετε στό λαιμό σας. Ἔχω τρία παιδιᾶ.
 Βρέ! Τρία κουτσούβελα, γυναίκα, μάνα καί... πεθερά. Τί ἤθελα, μωρὲ
 νά πλέξω!...

ΦΥΤΗΣ: Μονάχος σου δέχτηκες νά μᾶς βοηθήσεις. Δικαίωμά σου νά
 μᾶς ἀφήσεις στή μέση. Μά θάχεις τὸ κρίμα μας. Ὁ Ἄντρέας ὁ μη-
 χανικός μελέτησε πῶς θ' ἀνοίχτει τὸ τουνέλι. Μηχανικός εἶναι. Μᾶς
 ἔκανε καὶ σχέδιο. Μόνο μ' αὐτὸ τὸν τρόπο μπορούμε νά φύγουμε ἀπό
 ὧ μέσα, ἀπὸ τὰ μαῦρα κάγκελα τῆς φυλακῆς, καὶ νά ἐνωθοῦμε μὲ
 τοὺς δικούς μας.

ΑΚΗΣ: Ὠραῖα, ὦραῖα. Τά χώματα, ὅμως; Ὁ κύριος Φιούλας.

ΦΥΤΗΣ: Ποιός κύριος ντέ;

ΑΚΗΣ: Ὁ Διευθυντής, δηλαδῆ, θά μᾶς τσακκώσει. Κι' ἐσεῖς εἴσαστε
 πού εἴσαστε φυλακῆ. Ἐγώ;

ΠΕΤΡΗΣ: (Ποῦ ἔπαιζε τὰ δάκτυλα στή λαμαρίνα) Βρῆκα.

ΦΥΤΗΣ: Παίζοντας ταμποῦρλο στή λαμαρίνα;

ΑΚΗΣ: Ποῦ θά πάω ἐγώ; Φυλακῆ. Ἄπλοῦστατα.

ΠΕΤΡΗΣ: Τά χώματα σκεφτόμουν.

ΦΥΤΗΣ: Λέγε.

ΠΕΤΡΗΣ: Νά τ' ἀνακατεύουμε μὲ τὰ πατατόφυλλα καὶ νά τά ρίχνουμε
 στὰ σκουπίδια. Ἔ! (Βγάξει λίγα χώματα) Νά λίγα χώματα. Ρίξε, Φυ-
 τῆ, ἐδῶ λίγα πατατόφυλλα. (Ὁ Φυτῆς ρίχνει πατατόφυλλα). Ὠραῖα.
 Ὅριστε, κύριοι.

ΦΥΤΗΣ: Θαῦμα ἰδέα, Πιτρῆ. Τάδες, Ἄκη; τὸ λύσαμε τὸ πρόβλημα. Καί
 μοῦ πνίγεσαι μέσα σ' ἓνα ποτήρι νερό!

ΠΕΤΡΗΣ: Τὸ κλειδί;

ΦΥΤΗΣ: Ἄρχισες πάλιν;

ΠΕΤΡΗΣ: Ἐσκινῶ τὸ σκάψιμο, Φυτῆ. Ἄντε σκούπιζε τίς λαμαρίνες.
 (Ἄρχίζει τὸ σκάψιμο).

ΦΥΤΗΣ: Τίς λαμαρίνες, Ἄκη, κι' ἀκούγεται τὸ σκάψιμο (Ἄρχίζει τὸ τρί-
 ψιμο τῆς λαμαρίνας). Δὲν σ' ἀκούω, Ἄκη.

ΑΚΗΣ: Ἄ! (Ἄσαφῶς).

ΦΥΤΗΣ: Τὸ κλειδί; Ὁχι; Ἔβγα, καϊμένε, ὄξω νά κοιτάξεις μὴν ἔρθει
 κανεὶς. Καὶ καοῦμε. Τί; Ἔ! Ἄμε στό καλό. (Φεύγει ὁ Ἄκης, σηκώ-
 νοντας τοὺς ὤμους του). Εἶπες τίποτα, Πιτρῆ; (Σταματᾶ τὸ τρίψιμο)
 Δὲν σκάβεις;

ΠΕΤΡΗΣ: Πέτα τὸ χῶμα ὄξω. Σκέπασέ το μὲ πατατόφυλλα. Πάρε ἓνα
 τενεκὲ τῶν σκουπιδιῶν καὶ γέμισέ τον.

ΦΥΤΗΣ: Μὴ φωνάζεις, Πιτρῆ. Ἄμα κουρασθεῖς ἀλλάζουμε.

ΠΕΤΡΗΣ: Δὲν παραπονιέμαι. Βιάζομαι. (Τραβᾶ ὁ Φυτῆς κοντὰ του τὸν
 τενεκὲ). Γέμιζε, Ἄντε...

ΦΥΤΗΣ: Σιγά... Ἐν τάξει τώρα.

ΠΕΤΡΗΣ: Ὁξω στό βαρέλι τῶν σκουπιδιῶν.

ΦΥΤΗΣ: Μὴ σκάβεις ὥσπου νά γυρίσω.

ΠΕΤΡΗΣ: Νά χάνουμε καιρό; Φαίνεται σ' ἄρρεσε τὸ καθησιὸ ἐδῶ μέσα.
 Ρωτᾶς ἐμένα;

ΦΥΤΗΣ: Τί ἔννοεῖς; Ν' ἀκούσουν τὰ χτυπήματα καὶ νά μᾶς μαζέψουν;

ΠΕΤΡΗΣ: Νά βρεῖς μιὰ λύση. Κεφάλι ἔχεις. Τί τῶχεις;

ΦΥΤΗΣ: Νά ρίξω τὰ σκουπίδια καὶ θά σκεφτῶ... (Πάει νά φύγει).

ΠΕΤΡΗΣ: Στάσου και τὸ βρήκα.

ΦΥΤΗΣ: Στάθηκα. Καὶ λέγε.

ΠΕΤΡΗΣ: Νὰ κουβαλήσεις μέσα ἐδῶ τὸ βαρέλι. Ὅταν τὸ γεμίσουμε τὸ τραβάμε πιὸ πέρα ἐκεῖ ποῦ εἶναι οἱ βαρέλες. Καὶ τ' ἀδειάζουμε. Κόβει ἢ δὲν κόβει τὸ ξερό μου;

ΦΥΤΗΣ: Κόβει νὰ τὸ χαρεῖς. Νὰ ρωτήσω τὸν Ἄκη ἂν ἐπιτρέπεται.

ΠΕΤΡΗΣ: Νὰ τὸ κάμει ἔτσι ποῦ νὰ ἐπιτρέπεται.

ΑΚΗΣ: (Μπαινοντας) Τί γίνεται;

ΠΕΤΡΗΣ: Νὰ φέρουμε μέσα τὸ βαρέλι; (Πάει νὰ βγεῖ).

ΦΥΤΗΣ: Μείνε ἐσὺ ἐδῶ. Τὸ φέρνω μοναχός μου. Ἄδειανό εἶναι.

ΑΚΗΣ: Ἄλλη λαχτάρα ἐτούτη; (Φεύγει ὁ Φυτῆς).

ΠΕΤΡΗΣ: Τούτη ἡ δουλειὰ μόνο λαχτάρες ἔχει. Θὰ τελειώσουν τὰ βάσανα μιὰ μέρα, Ἄκη. Νά, μὰ τὸν σταυρὸ ποῦ σ' ὀρκίζουμε. Θὰ κερδίσουμε.

ΑΚΗΣ: Ἄλλοιῶς γιατί ξεσηκωθήκαμε; Ἐ! ξεσηκωθήκατε θέλω νὰ πῶ.

ΠΕΤΡΗΣ: Καλὰ τῶπες στὴν ἀρχή. Ξεσηκωθήκαμε. Ὅλοι, ὅλοι. Γιὰ τρίψε λίγο τὴ λαμαρίνα, ν' ἀρχίσω τὸ σκάψιμο...

ΑΚΗΣ: (Σὰν νὰ μιλά μόνος του). Ναί! ξεσηκωθήκαμε ὅλοι, ὅλοι. Γιατί ὅμως; Ἐδῶ... (Ἀκούεται τὸ σκάψιμο) Σιγά, ντέ. Ἄ! τὴ λαμαρίνα καὶ θὰ μᾶς ἀκούσουν καὶ θὰ μᾶς ἀρπάξουν καὶ θὰ μᾶς τaráξουν (Ἀρχίζει τὸ τρίψιμο) κι' ἔχω τρία κουτσούβελα...

ΦΥΤΗΣ: (Μπαινει, σέρνοντας τὸ βαρέλι) Τί λές ἐκεῖ, Ἄκη; Βοήθησε νὰ τὸ πάω πιὸ πέρα. Ποῦ λές νὰ τὸ βάλω;

ΑΚΗΣ: Γυναίκα, μὰνα καὶ... πεθερά.

ΦΥΤΗΣ: Ἄ! Ἐδῶ; Καλά. Σταμάτα τὸ τρίψιμο! Δὲν βλέπεις πετάει ὄξω χῶμα ὁ Πετρῆς.

ΑΚΗΣ: Τί εἶπα; τρία κουτσούβελα εἶπα (Βλέπει τὸ χῶρα). Ἄ! Κατάλαβα! σκουπίδια, πατατόφυλλα, βαρέλι...

ΦΥΤΗΣ: Πήγαινε ὄξω νὰ κοιτάξεις μὴν ἔρθει ὁ... κύριός σου.

ΑΚΗΣ: Κύριος, ξεκύριος, δὲν τὴ γλυτώνω. Μ' ἔχετε φέρει στὸ φιλότιμο καὶ τώρα μὲ τaráζετε (Πάει νὰ φύγει). Στόπ! (Πάγωσαν ὅλοι).

ΦΥΤΗΣ: Ἐβγα ὄξω, Πετρῆ! (Ἀκούονται βήματα).

ΠΕΤΡΗΣ: (Πετιέται ὄξω) Πατατόφυλλα, γρήγορα (Σκεπάζουν μὲ πατατόφυλλα τὸ σωρὸ τοῦ χῶματος).

ΦΥΤΗΣ: Γρήγορα κλείσε τὴν τρύπα. Νὰ σὲ βοηθήσω νὰ κυλήσεις τὴν πλάκα.

ΑΚΗΣ: Στόπ!

ΠΕΤΡΗΣ: Εἶναι ἀργά. Ἀρχισε τὸ καθάρισμα. Γρήγορα. Πατάτες, πατάτες, πατάτες (Κάθονται καὶ οἱ δυὸ καὶ καθαρίζουν πατάτες).

ΜΙΑ ΦΩΝΗ: (Ἀπὸ τὰ παρασκήνια) Ὁ σκουπιδιάρης εἶναι ὑπόπιος;

ΔΕΥΤ. ΦΩΝΗ: (Ἀπὸ τὰ παρασκήνια) Δουλεύει ἐδῶ χρόνια. Σὰν νᾶναι γέννημα καὶ θρέμμα τῆς φυλακῆς.

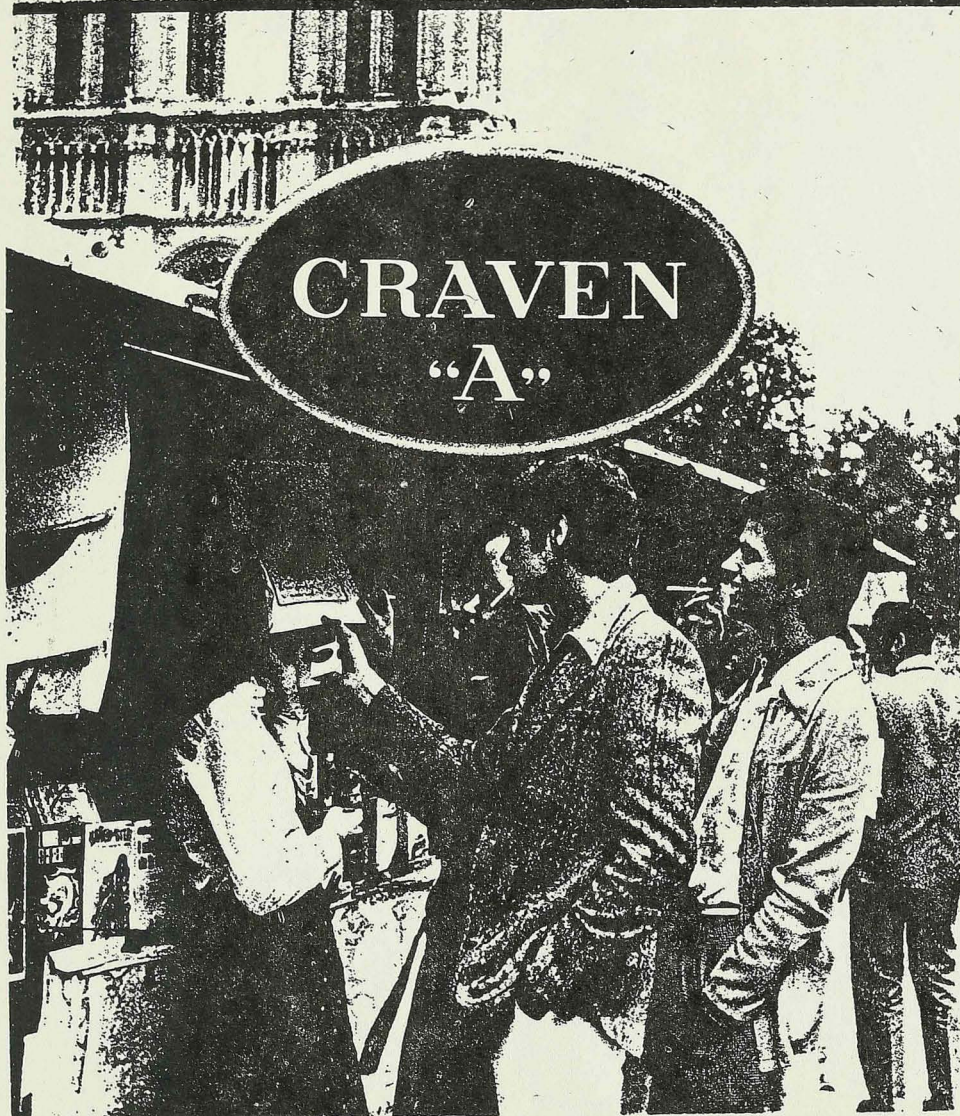
ΜΙΑ ΦΩΝΗ: (Ἀπὸ τὰ παρασκήνια) Τότε πῶς βγήκε ὁ Στέλιος μὲς τὰ σκουπίδια;

ΔΕΥΤ. ΦΩΝΗ: (Ἀπὸ τὰ παρασκήνια) Θᾶταν τυχαῖο. Δὲν θὰ τὸν εἶδε ὁ σκουπιδιάρης.

ΜΙΑ ΦΩΝΗ: (Ἀπὸ τὰ παρασκήνια) Θὰ βοηθήσε ὁ δεσμοφύλακας. Αὐτὸς στέκει ἐκεῖ ὅταν ἀδειάζουν τίς βαρέλες τῶν σκουπιδιῶν μὲς τὸ κάρο. Δὲν μέτρησε ποῦ λείπει ἓνας κρατούμενος;

ΔΕΥΤ. ΦΩΝΗ: (Ἀπὸ τὰ παρασκήνια) Δίκαιο ἔχεις. Ὁ δεσμοφύλακας εἶναι συνεννοημένος μαζί τους (Ἀπομακρύνονται οἱ φωνές).

Σ' όλο τόν κόσμο...
άνθρωποι μέ τά ίδια γούστα.

ΜΠΥΡΑ ΚΕΟ

η μπύρα σας...

